

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Бакалаврська робота
СИСТЕМИ СУСПІЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ

БОЛДІЖАР РЕГІНА ЮРІЇВНА

Студентка IV-го курсу

Спеціальність: 013 Початкова освіта

Освітній рівень: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол №1/2019

Науковий керівник:

Бергхауер-Олас Е. Л.
доктор філософії, доцент

Завідувач кафедрою _____

Біда Олена А.
доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2020 року

Протокол № _____ / 201_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра педагогіки та психології

Бакалаврська робота
СИСТЕМИ СУСПІЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Освітній рівень: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу
спеціальності 013 Початкова освіта
Болдіжар Регіна Юріївна

Науковий керівник: Бергхауер-Олас Е. Л.
доктор філософії, доцент

Рецензент: Гаврилюк Ілона Юліївна
старший викладач

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

**A KISISKOLÁS KÖZÖSSÉGI ÉRTÉKRENDJE
Szakdolgozat**

Készítette: Boldizsár Regina

IV. évfolyamos

Tanító szakos hallgató

Témavezető: Berghauer-Olasz Emőke

PhD, docens

Recenzens: Gávriľjuk Iľona

főiskolai adjunktus

ЗМІСТ

Вступ.....	6
I.Труднощі при вступу до школи.....	9
1.1. Загальна характеристика молодших школярів	12
1.2. Формування людини в суспільстві.....	14
1.3. Цінність як поняття і його виникнення	18
1.4. Мораль як основа системи цінностей	21
1.5. Моральне виховання для школярів	24
II. Еволюція системи цінностей.....	28
2.1. Основні відмінності між дівчатами і хлопцями	30
2.2. Ефекти навколишнього середовища у формуванні системи цінностей.....	32
2.3. Поведінка дітей з однолітками	34
III. Дослідження системи цінностей школяра у шкільному су-	
спільстві.....	39
3.1. Мета і процес емпіричного дослідження	40
3.2. Аналіз досліджень, висновки	45
Висновок.....	69
Резюме	71
Використана література.....	72
Список фігур і таблиць	74
Додаток	75

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	6
I. Beilleszkedési nehézségek kisiskoláskorban	9
1.1. Kisiskoláskor általános jellemzése	12
1.2. A közösségi ember formálódása	14
1.3. Az érték fogalma és kialakulása	18
1.4. Az erkölcs, mint az értékrend alapja	21
1.5. A kisiskolások erkölcsi nevelése	24
II. Az értékrend alakulása	28
2.1. A fiúk és a lányok közötti alapvető különbségek	30
2.2. A közvetlen környezet értékrend formáló hatásai	32
2.3. Az alsó tagozatos gyermekek viselkedése a kortársakkal	34
III. A kisiskolás közösség értékrendjének vizsgálata	39
3.1. Az empirikus vizsgálat célja és menete	40
3.2. A vizsgálat elemzése, következtetések	45
Összefoglalás	69
Резюме	71
Felhasznált irodalom	72
Ábrák és táblázatok jegyzéke	74
Melléklet	75

Bevezetés

A nevelés olyan értékátadó, értékrendszert kialakító, fejlesztő folyamat, melynek célja, hogy az egyént életfeladatai megoldására képessé tegye. A nevelés által formáljuk az embert, az ember pedig behatással van a világ működésére, tehát összességében, ha távlatokban gondolkodunk a világ jobbá tételének első foka, az ember nevelése.

Az évfolyammunka témája a kisiskolás közösség értékrendje. Azért esett a témára a választás, mert fontos tudni, melyek azok a dolgok, amik fő szerepet töltenek be egy gyermek életében. Ha tudjuk, milyentényezők azok, melyek nagyobb hatást gyakorolnak az emberre, és azt is látjuk, hogyan teszük ezt meg, képesek leszünk irányítani. A téma nem is lehetne aktuálisabb, mint most a jelenlegi világnézetben. A közösségek hatásait tanulmányozva az emberre nézve, megérthetjük azt, és ez által egyre pozitívabb irányba fordíthatjuk.

Az értékrend az ember olyan tulajdonságainak és eszméinek az összessége, amely meghatározza a világhoz való viszonyát, ami megmutatkozhat az egyén viselkedési normáiban, tevékenységeiben, az általa követett erkölcsi szabályokban, munkamódszerében, életvezetési stratégiáiban.

Ezeket összességében az élet során ért hatások alapján formálódnak ki. Már csecsemőkortól kezdve, egészen felnőtt korig. Minden és mindenki, ami körbe veszi hatást gyakorol rá.

A dolgozat célja, hogy a szakirodalom és vizsgálat segítségével, tisztább képet kapjunk arról, hogy mi foglalkoztatja, a mai kor fiataljait, olyan értelemben, hogy milyen tulajdonságokat lát fontosabbnak és kevésbé fontosnak.

Az első részben az érték fogalmával foglalkozik, illetve azzal a folyamattal, ami segíti ennek a létrejöttét. Kitér az erkölcs fontosságára, hiszen ez az egyik alapja az értékrend kialakulásának. A másik fontos dolog, az az, hogy hogyan adódnak tovább az erkölcsi értékek. Ebben nagyon fontos szerepe van az iskolának és a pedagógusnak is. A gyerekek csak azt fogják elfogadni, ami hiteles, tehát a pedagógusnak példát kell mutatnia. Ebben a korban a gyerekek nagyon nyitottak, és befogadóak tudnak lenni, ezért is fontos, hogy a megfelelő példát lássák maguk előtt.

A második rész az értékrend alakulásáról szól. Külön kitérve a fiúk és a lányok közötti különbségekre. Látható és érezhető különbség van a két nem között, mint temperamentumban, mint befogadó készségben egyaránt. Ebben a fejezetben szó esik arról, hogy pontosan kik és mik, azok, amik, és akik befolyásolják az értékrend alakulását. Tudjuk,

azt hogy a szülők és a család az első szociális közeg, amivel a gyermek találkozik. Természetes, hogy az egyik nagy tényező a családtagok, anya, apa, nagyszülők, testvérek, és a gyermeket körülvevő rokonok, barátok. Azok az értékek, amelyek a közeli közegben megtalálhatóak, biztos alapot nyújtanak majd, egy saját értékrend kialakulásához. Utalást tesz arra is, hogy maguk a gyerekek miként viselkednek kortársaikkal, melyek azok a dolgok, amelyek észlelhetőek, már ilyen fiatal korban is.

A harmadik rész az elvégzett empirikus vizsgálat menetét, annak leírását foglalja össze, mely a kisiskolás gyermekek közösségi értékrendjét méri fel. A téma kapcsán a következő hipotézist állíthatjuk fel: az alsó tagozatosokat jobban érdeklik a külső tulajdonságok, mint a belsők, nagyobb figyelmet fordítanak azokra a tanulókra, akiknek a külső megjelenésük megnyerő, szépek, jó ruháik vannak.

A munka megírásához szükséges fő szakirodalmi források Mérei Ferenc, V. Binét Ágnesnek a közösen írt gyermeklélektant feldolgozó könyve illetve Ranschburg Jenő „Az én és a másik...” című könyve. Ezek a könyvek által nyerünk belátást a kisiskolás közösség értékrendjébe. Nagy segítséget nyújtott a munka írása során Michael Cole, Sheila R. Cole, által szerzett „Fejlődéslélektan” könyvek. Mely szakirodalmak feldolgozásával nagyobb belátást kapunk a kisiskolás gyermekek testi és lelki fejlődéséről. Az általános pszichológiai és pedagógiai fogalmak megértésébe, mely minden tudományos mű alapja. Ebben a témakörben még Vajda Zsuzsanna „A gyermek pszichológiai fejlődése” című könyve is releváns. Ahhoz, hogy egyben lássuk az értékrend kialakulásának folyamatát, tudnunk kell, hogy a gyermek miként is fejlődik, mely szakaszokban, mit tud és mit képes befogadni. Zentai Károly „A gyermek fejlődése a kisiskolás korban” című művében ezek a folyamatok szakaszonként elemezve vannak, kitérve külön a gyermek életkori sajátosságaira is. A kisiskolás közösség értékrendjének kialakulási és átadási folyamatáról is szólni kell. Ebben Vastagh Zoltán „Értékátadási folyamatok és konfliktusok a pedagógiában” című könyve tudott segíteni. Valamint Demeter Katalin „A kisiskolások erkölcsi neveléséről” szóló tanulmánya is. Megemlíteném még Vekerdy Tamás írásait is, melyben jól összefoglalt, és példákkal alátámasztott irodalom található.

Számos az interneten felelhető szakirodalom is beépül a munkába. Az értékend kérdéssel, Katócz Erzsébet „Az értékrend, mint a tanulók viselkedését befolyásoló tényező” című munkájában foglalkozik. Itt hasonlóságok merültek fel az eddigi szakirodalmak között, hiszen mint, ahogy Mérei mondja, ő is úgy látja főként, hogy a gyermek személyiségbeli változásaiért a közösség, az őt körülvevő közeg is felelős. Ugyanakkor elismeri, hogy minden ember egyedinek születik, egyedi tulajdonságokkal

rendelkezik, amik már nagyon fiatal korban észlelhetőek, de ez nem vonja kétségbe annak az állításnak az igazság tartalmát, mi szerint az összes történések, hatással van a fiatal fejlődésére, és személyiségének alakulására is.

Az empirikus vizsgálat helyszínei a Dédai Általános Iskola 3. és 4. osztálya, illetve a Bátyúi Középiskola szintén 3. és 4. osztálya. A vizsgálat ezeken a szintereken zajlott le. Kósáné Ormai Vera, Porkolábné Balogh Katalin és Ritoók Pálné által szerkesztett könyvből a közösség értékrendje felmérésére szánt tesztet használtam. Ebben a vizsgálatban, különböző negyven darab tulajdonságokat kell rangsorolniuk a gyerekeknek, a legfontosabbakat és a kevésbé fontosabbakat egyaránt külön-külön.

A második teszt, egy szociometria volt. Ennek segítségével, fel lehet mérni a társas kapcsolatokat az osztályon belül. Így nagyobb látásszöveget kapunk az közösség életébe, ami befolyásoló tényező lehet, az értékrendre is.

A szakirodalom feldolgozása, számos hasznos információt hordoz magában. Számomra tanulságos, és érdekes volt ezeket olvasni, rengeteg információval bővült tudástáram. Leendő pedagógusként legjobban talán Katócz Erzsébet, "Az értékrend, mint a tanulók viselkedését befolyásoló tényező" című munkájának részlete fogott meg. Mely szerint a pedagógus személyes példaadása meghatározó. Az értékekre nevelésben azok a pedagógusok lehetnek hatékonyak, akik hitelesek, akik képesek azonosulni azokkal az értékekkel, amelyeknek a közvetítésére vállalkoztak, illetve a pedagógus látásmódja is nagyon fontos ebben a munkában. Hiszen ha a pedagógus azt a nézetet vallja, hogy a gyermek, személyiségén nem lehet változtatni, az teljes valójában vele született, és örök érvényű, akkor elveszik a hite abban, hogy a gyermeket tudja formálni, tanítani és a helyes irány felé vezetni. Ez nagyon káros lehet, ha a tanítási folyamatot nézzük. Az elfogadás és a lemondás által, sok olyan lehetőség szalasztódik el, ami segítségével változásokat lehetne eszközölni. Ezért is fontos, hogy egy ilyen fiatalokkal dolgozó felnőtt tisztába legyen a gyermek személyiségével, változásaival és fejlődésével. Természetesen semmit sem szabad erőltetni, és tudnunk kell, hogy nem mindig lehet mindent változtatni, de nem szabad abban sem bele nyugodni, hogy az adott gyermeknek ilyen a személyisége és nem lehet vele mit kezdeni. Mindig lehet formálni, lassú és göröngyös az út, de megéri folytatni.

I. BEILLESZKEDÉSI NEHÉZSÉGEK KISISKOLÁSKORBAN

A gyerekeknél már a kezdeti problémák azonnal a beiskolázás körül felmerülnek. Úgy tűnik, hogy a gyerekek iskolaérettsége, amit ma már iskolaalkalmasságnak is neveznek, nem hatéves korukra, hanem inkább a hetedik-nyolcadik életévre következik be, nem az életkor száma a döntő ebben a kérdésben, hanem a gyermek érettségi és alkalmassági foka (Fazekasné, 2013).

Az iskolaérettség néven futó fogalom, volt sokáig a használatban, de újabb szemléletek szerint, az iskolaalkalmasság jobban kifejezi, a fogalom valódi jelentését, tartalmát. Tehát nincs másról szó, mint, hogy a gyermek megfeleljen azoknak a szemléleteknek, amelyből megállapítható, hogy képes-e az iskolában való munkára. Megfelelő szinten fejlett, képes az alkalmazkodásra, a követelmények, szabályok betartására. Nyugodtan tud ülni, kivárni a feladatát, együtt dolgozni csoporttársaival (Fazekasné, 2013).

Tehát, a jelenlegi hat éves kori beiskolázás, bizonyos szempontokból akár korai is lehet. Hét-nyolc éves korra állnak készen azok a készségek, melyek folyamatos iskolai munkavégzéshez elengedhetetlenül szükségesek. Ekkora érik el azt a fejlettségi szintet, amit az iskolába való járás megkövetel (Vekerdy, 2012).

Mindez nem azt jelenti, hogy a beiskolázást, korhatárát 7-8. életévre kellene felemelni. Ez sokkal inkább azt igazolja, hogy szükségességes az, hogy, az alsó tagozat első két évfolyamát az óvodához közelítve kezeljük, tehát ne szakadjunk el olyan gyorsan a játékos tanítás módszerektől, próbáljuk oly módon adaptálni a diákokat az új környezethez, és környezeti elvárásokhoz, hogy az ne okozzon problémát számukra, fokozatosan és célszerűen kell eljárni, illetve próbáljuk a megfelelő szinten is tartani (Vekerdy, 2012).

Minden tevékenység mely az iskolákban zajlik, az figyelembe veszi az értékeket, és ennek keretein belül szerveződik. Az értéktudatosság, egyéni és egyedi. Ez függ a tevékenység típusától, a pedagógusok és a tanulók személyes magatartásától, ezek figyelembe vételével megállapítható, hogy eltérő méretűek. Az értékek, követelmények és normák érvényesítését az iskolában eltérő tényezők nehezítik meg. A társadalom, mint a benne lévő emberek változnak, illetve az iskolának is változó helyzete van, ezek együttese is a gondok forrása (Zrinszky, 2002).

Nem csak az osztályon belül merülhetnek fel problémák, léteznek olyan iskolák, ahol az órák közötti szünetekben is katonás fegyelmezettségben kell lenniük a diákoknak. Az iskolavezetés határozza meg az is, hogy milyen légkör uralkodjon, illetve az értékrendeket

is megszabja. Ezen belül természetesen a szünetek és szabadidő eltöltésének lehetséges formáját is. Vannak olyan iskolák is, ahol rengeteg korlátozást vezetnek be, a tanulókra nézve, mint például azt is megszabják, hogy a gyerekek melyik szünetben ehetik meg az otthonról hozott ételüket, vagy melyik szünetben mehetnek ki a mosdóba. Ezek az intézkedések egyáltalán nincs jó hatással a fejlődő szervezetre, sem lélektanilag sem fiziológiailag. (Vekerdy, 2012).

Amikor az iskola, a véleményeket figyelmen kívül hagyja, és olyan helyzetet állít elő, melyben nincs lehetőség a demokráciára, szinte lehetetlen a demokratizmusáról és közéletiségre való nevelésről beszélni (Vekerdy, 2012).

Nézzünk néhány példát arra, amikor a tanár olyan értékeket próbál közvetíteni, amit ő maga sem tart be, mint tudjuk ezek az esetek nem elfogadhatóak.

„Az étkezőhelyiséget zsibogás tölti be. A gyerekek az asztalnál beszélgetnek. Egyszer csak ordítás reszketteti meg a levegőt:

- Evés közben nem beszélsz!

A zsibongásban békésen ebédelők gyomra is megrezdül. Miért ne beszélhetnének a gyerekek evés közben? Hiszen a tanárok a saját asztaluknál is beszélgetnek. Sőt az ordító kolléga is oda megy az asztalhoz, és ő is ebédelni és beszélgetni kezd”.

Nem egy helyen a gyerekeket, különösen alsós tagozatosokat, kényszerítik, hogy mindet egyenek meg. „Nem lehet válogatni”.

Ha a gyerek úgy él, élhet, és olyan hatások érik, mely életkorának megfelelő, és ezekre az életkorának megfelelő módon adjon reakciót, akkor léphet majd be a személyiségének tényleg megfelelő érettséggel a következő életkorba, életkori szakaszba.

Az előbbieken felvázolt előnytelen kép természetesen nem minden tanintézményben van jelen, illetve nem is együtt található meg mindenmozzanata. De nagyon fontos tény az, hogy ezeket a helyzeteket kerülni kellene, arra kell törekedni, hogy az iskolai oktatás során a tanulók megfelelő példát kapjanak, amelyek segítséget nyújtanak abban, hogy az értékrendjük megfelelően fejlődjön, és a tudatuk és minden egyéb készségük is (Vekerdy, 2012).

A mai iskolákban az alábbi értékeket próbálják közvetíteni: a biológiai lét, az emberi élet védelme, a másság tiszteletben tartása, a más fajta értékrendeket, világnézeteket vallók iránti tolerancia, az egyes egyének, csoportok autonómiájának tiszteletben tartása, az emberi jogok tisztelete, a különböző szinten szerveződő közösségek és a nemzet, nemzeti kisebbség hagyományainak tisztelete, a haza szeretete, a szülők, az idősebbek megbecsülése (Zrinszky, 2002).

Kósáné Ormai Vera 1982-ben megjelentetett egy tanulmányt, amelyben a gyerekek és az ifjúkori devianciához vezető szociális zavarok közötti kapcsolatot vizsgálja az iskoláskorban. Arra a megállapításra jut, hogy ahhoz, hogy valóban nevelés, értékfejlesztés, személyiségfejlesztés jöjjön létre a tanintézményekben, a nevelési tervek és tantervek belső struktúrájának módosítására is szükség volna, a szűkebb értelemben vett nevelés, vagy a tágabb értelemben vett képességfejlesztés, tanulás javára. Újra kell gondolni azt, hogy milyen feladatok, teendők váltják ki az oktatásban a nevelő hatásokat, reformálni kellene a jelenlegi az osztályzás rendszerét, értékelés rendjét, módosítani kellene a pedagógus tevékenységein. Felvetései máig talán aktuálisak, viszont pozitívumként fontos tudni róla, elkezdődött egy reform folyamat a közoktatásban mely ezeket a nézeteket szeretné erősíteni (Vekerdy, 2012).

Nagyon romboló folyamat lehet az, ami már az első osztály, első heteiben megkezdődik. Elkezdődik a teljesítményhajsza, háttérbe szorul a tanuló olyan képességei és készségei, amelyeket nem lehet egy skálán mérni. Ezek a prioritások megrontják az általános iskola légkörét, elrontja a tanár diák kapcsolatot, és a gyerekek természet adta kíváncsiságát is lecsökkenti, még a családi környezetre is hatást gyakorolhat. Ez rossz hatással gyakorol a gyerek közérzetére és akaratára is (Vekerdy, 2012).

Pedagógiailag a következő értékek a legfontosabbak ezért pluszfigyelmet kell rájuk fordítani. Az első a biológiai lét értékeire, ide tartozik az élet tisztelete növények, fák, állatok az egészséges életmód tényezői, megvalósításának lehetőségei, tudatosítása. Az én harmóniájára vonatkozó értékekre, mint az önismeret, öntudat, belső harmónia létrehozása, stabilitás megteremtésének képessége. A társas kapcsolatokra vonatkozó értékek, a személyes és szociális kapcsolatok kialakításának és ápolásának képességei. A társadalmi eredményességre vonatkozó értékek, munkával és a műveltséggel kapcsolatos értékek. A világgal, a nemzettel, a civil társadalommal kapcsolatos értékek (Lappints, 1998).

A kérdés az, hogy a továbbiakban ezek az értékek mi féle képen adjuk át a nevelés célcsoportja felé, hiszen a végső cél az, hogy az adott értékek, végül a beépüljenek és a cselekvést vezérlő szükségletté alakuljanak át (Katócz, 2015).

A nevelési módszerek közvetlen forrása a pedagógus, ő szelektálja a közvetíteni az értékeket. A szokások, példaképek, eszményképek, meggyőződések fejlesztésének egyik lehetséges módja a direkt szükségletformálás, melynek módszerei a szokásformáló módszerek (Katócz, 2015).

Ahhoz, hogy a beidegződött folyamatok irányítsuk, rendkívül nagy szerepet játszik az ösztönzés. A magatartási-tevékenységi modellek arra megfelelőek, hogy megfelelő magatartási formákat közvetítsék olyan formán, hogy az élménnyé váljon (Katócz, 2015).

A pedagógus személyes példaadása meghatározó. Az értékekre nevelésben azok a pedagógusok lehetnek hatékonyak, akik hitelesek, akik képesek azonosulni azokkal az értékekkel, amelyeknek a közvetítésére vállalkoztak, hiába az értékekről való tanulás, és társalgás, mint tudjuk a legjobb módszer a személyes tapasztalás és példa (Katócz, 2015).

A pedagógus álláspontja a személyiség alakulásáról igen fontos. Nem mindegy hogyan vélekedik róla. Minél jobban gondolja, azt hogy a biológiai tényezők hatására alakul ki a személyiség, annál jobban, hiszi azt el, hogy ő nem tud rajta változtatni, korrigálni. A tehetetlenség érzése fog dominálni (Kovács, 2006).

Sokszor fordult már elő, hogy azt hitték, mivel egy orvos, tanár, jogász gyerekéről van szó, ugyanolyan jól kell teljesíteni. Ez nincs másképp egy jó képességekkel rendelkező diák, fiatalabb testvérére vetítve sem. Az állandó összehasonlítás nem tesz jót a gyermek önálló értékeinek kibontakoztatásában (Kovács, 2006).

Tehát elmondhatjuk, hogy a beilleszkedési nehézségek jelen vannak már az első naptól kezdve. A fiatal gyermeknek szembe kell néznie az új helyzetekkel. Ismerkedik a tanulótársakkal, a környezettel, a tanárokkal. Az élete megváltozik, eddigi fő tevékenysége, a játék, felcseréli a tanulás, a feladatok végrehajtása. Fontos, hogy egy gyermek úgy kerüljön be az oktatásba, hogy már készen álljon rá. Ennek kiszűrésére, tesztek alkalmaznak, melyek mérik a gyermek, szociális, kognitív és testi fejletégét. A pedagógus személyisége, és világlátási módja is befolyásoló. A gyermekek személyiségének alakulásában perdöntő is lehet. Fontos, hogy egyenlő esélyeket biztosítson a fejlődés számára, és minden személyt önmagához mérten értékeljen.

1.1. Kisiskoláskor általános jellemzése

A kisiskoláskorra a legjellemzőbb folyamat a folyamatos fejlődés, ami nem más, mint az állandó alakulás, és változás. Jól megfigyelhető, hogy, ügyesebben mozog, a motorikus képességei javulnak. Rendezettebb lesz a tevékenysége is. Beszédében észlelhető, hogy, szókincse gyarapszik, és könnyebben ki tudja fejezni magát. Ez a folyamat a mindennapok során zajlik, az iskola, az oktatás rásegít egyes készségek fejlesztésében (Zentai, év. n.).

A fejlődésnek egyik leglényegesebb eredménye a gyermek idegrendszerének tökéletesedése. A fejlődés kiinduló alapja az, amit a gyermek születésekor megkap, ezt viszi tovább, ezt tudja fejleszteni. Ezek a tulajdonságok mindenkinél változóak (Zentai, év. n.).

A veleszületett tulajdonságokat fejleszti a gondozás, nevelés, minden impulzus, ami a gyermeket érte élete során. A környezet, a család egész' életmódja szüntelen hatást gyakorol a gyermekre fejlődésének egész folyamán. Minden, amivel találkozik lenyomatot hagy rajta.

Tehát ebből kiindulva elmondhatjuk, hogy a gyermek fejlődésének mértékét két fő tényező együttes hatása határozza meg. Az egyik az alap vele született adottságok, tehetségek, a másik pedig nem más, mint a környezeti hatások (Zentai, év. n.).

A gyermekek hatások közepette élnek, viszont ez oda-vissza működik. Ő is hatással van életére, maga is állandóan tevékenykedik, közben tapasztalatokat szerez, új ismeretekre tesz szert. A gyermeket tevékenysége viszi előbbre, miközben tevékenységi formája is egyre tökéletesedik.

A gyermek mikor betölti a hat éves kortól lép át az iskola küszöbét. Ilyenkor teljes változások jönnek létre az életében, az iskolában rendszeres feladatok vannak. Követelések, amelyeknek meg kell felelni. Az önállóság nagyon fontos tényező, hiszen egyedül kell számos problémát orvosolnia. Az iskolai munka csaknem folyamatos feladatokat rak a gyerek elé, figyelmüknek is ébernek kell maradnia. Általában ha a kisiskolás gyermek 15 percig, tud figyelni, már iskolaérettségnek egyik alapvető tényezőjét teljesíti. A játékot és önfeledt szórakozást háttérbe szorítja a tanulás. Mivel kevesebb ideje marad erre a tevékenységre ezért ez frusztrációt, feszültséget is okozhat (Zentai, év. n.).

A gyermeknek a világhoz való viszonyát az jellemzi, hogy elsősorban a közvetlenül tapasztalható adatokat szemléli, és azok alapján dönti el mit is lát. Általában olyannak hiszi, amelyet épp érzékel (Zentai, év. n.).

A tárgyak azok melyek, nagyrészt a figyelmük központjába esnek. Az összefüggésekkel nem igazán tudnak még mit kezdeni és nem is érdekli őket. Ennek ellenére a világ jelenségei vonzza őket, kíváncsisággal vetik bele magukat az e fajta új ismereteknek. Azért mert, gyorsan változik érdeklődési irányuk, hamar új dolog foglalkoztatja őket. Nem merül el egy adott jelenség figyelésében (Zentai, év. n.).

A 3-4. osztályos tanuló már rengetek kérdést tesz fel, nem elégszik meg az általános tudással, mindig többször kérdezi: miért van ez? Hogyan lehetséges ez? Mire való amaz? Miért történik ez így az meg úgy?

A távolságokat, csak összehasonlítás útján, tudja megállapítani, a „messzebb”, „közelebb”, a „nagyon messze” csak valamihez érzékelik. Olyan, 7-8 év körül alakul ki a dolgok térbeli viszonyának rendszerezése. 8. év után tudatosan benne előbb a tárgyak, és ezt követően a tér magassága a szélessége és a mélysége (Zentai, év. n.).

Az időszemlélet sem teljesen egész az iskoláskor elején. A 6 éves gyermek az idő múlását a saját magával kapcsolatos eseményekhez köti. A tegnap és a holnap kifejezéseket is csak az iskoláskorban érti meg és használja helyesen. Nagyobb időszakokat, melyek egymástól távol esnek, nem képes értelmezni (Zentai, év. n.).

A gyermeket érő benyomások közül, sokat nem ért meg, inkább szelektálja azokat. A 6 éves korú fiatalnak jó a rövid távú memóriája, pontosan tudja idézni, amit nemrég hallott, vagy látott. Jó példa erre az, hogy utánunk tudja mondani a rövid mondatokat. Az elemi iskolás tanuló legtöbb szava, tárgyak megjelölésére használatos. A gyermeki emlékezet nagyon élénk, néha megbízhatatlannak tűnhet, de ez csak azért van, mivel még nincs tisztában rengeteg dolog jelentésével, sem az idő, távolság mértékeivel, ezek hiánya nélkül összekeveredhetnek a gondolatok és emlékek. Ezért eshet meg az is hogy egy adott történéshez egy másikat is hozzá csatol, így csalfa emlékek alakulhatnak ki (Zentai, év. n.).

9-10 éves korra a gyermek, tudatosan törekszik a hű és igaz visszaemlékezésre. A kisiskolás naponként nagyszámú új szóval ismerkedik meg, és ezekhez tartalmat is társít. Szinte észrevétlenül tanulja ezeket (Zentai, év. n.).

A gyermek gondolkodása nem olyan fejlettségben a korban, ezért csak rövid megoldást tud létrehozni. A több lépésből álló, nagyobb figyelmet igénylő feladatok megoldására, 9-10 éves korban lesz képes. A legegyszerűbben a fiatal gyermek, a hasonlóság módján ért meg az összefüggéseket. Ezért mikor a fiatalnak valamit magyarázunk jobb, ha valamilyen hasonlat által tesszük azt. (Zentai év. n.).

A fejlődés során, a kisiskolásoknak egyre fejlettebb lesz a gondolkodásuk, egyre több mindent megértenek. Összefüggéseket és hatásokat is észrevesznek. A fejlődés egy folyamat, mely spontán történik, de egy kis tanári, szülői segítséggel felgyorsíthatjuk, és helyére terelhetjük. Egyre érdeklődőbbek, kíváncsiak lesznek, aminek hatása az, hogy elméjük kitágul az új ismeretek felé. Az emlékezetük is tárgyyszerűbb lesz, törekednek a tudatok emlék megőrzésre. Az elemi osztály elvégzésére nagy változások következnek be. Mely megfelelő segítség mellett, egy pozitív fejlődést zár le.

1.2.A közösségi ember formálódása

Az ember, társas lény, ezért szüksége van a valahová tartozás érzésére. Ennek az érzésnek a betöltésére szolgálnak a csoportok és közösségek. Mikor megszületünk, azonnal egy csoport részesei leszünk, ami nem más, mint a család. E mellett számos közösség tagjaivá is válunk az évek során.

Nem minden csoportot nevezhetünk közösségnek. A közösség a csoport egy meghatározott állapota, melynek vannak jellemzői. Ezek a következők: a közös érdek fűzi egymáshoz és társadalmilag hasznos cél; intézményesített, szilárd szervezet, belső alá- és fölérendeltségi viszonyok jönnek létre benne; a csoport tagjai között, személyes kontaktus alakulhat ki, mely állandó jellegű is lehet; a csoportban való részvétel önkéntessé alapokon nyugszik, belépésre és kilépésre is van lehetőség (Farkas,1983).

A kisközösségek létrejötte nem természeti folyamat révén alakul ki, ebből adódóan nem visszavonhatatlan szükségszerűség (Farkas,1983).

Az a közösség mondható stabilnak és fejlődőképesnek, melyben a tagjai is egyet értenek azzal, hogy egy általuk is szükségesnek vélt feladat végrehajtásáért törekednek, mely a közösség javát szolgálja. Nagyon fontos a belső egyetértés és egység, viszont nyitottnak kell maradnia a szélesebb közösség felé, mert ha nem teszi azt egy klikk, érdekszövetség alakulhat ki. Ami nem előnyös, hiszen hamar a szétbomlás útjára léphet (Farkas,1983).

Ugyanakkor igaz előnyös, a tágabb közösségek felé is nyitni, de mindenekelőtt fontos arra törekedni, hogy megmaradjon célnak megfelelő elkülönülés, amely által egy egyéni látásmódot hoznak létre. Igazi közösség csak ott jön létre, ahol minden egyéni tagnak lehetősége van a kibontakozásra, önmaga feltárására. Ahol viszont sokszínű egyéniségek vannak, ott a közösségnek is lesz egyénisége (Farkas,1983).

A közösségnek, igazságosnak, emberinek kell lennie. Minden tagjaihoz mértén kell biztosítani. Amely közösség életképes és fejlődő, az a tagjait, az elvégzett munka arányában, és a közösségben betöltött szerepei által becsüli meg. Erkölcsileg nagyobb megbecsülésben kell részesíteni a többet végzőket, mint az átlagosan teljesítőket (Farkas,1983).

A közösségi életnek is különböző szinterei vannak. A vezető egyéniségek azok, akik a kollektíva célját, magukénak tudják, belső meggyőződéssel végzik teendőiket. A legjobbtól követeljük a legtöbbet, mivel ők azok, akiknek nagy valószínűséggel sikerül is. Nagyon fontos figyelni arra is, hogy az elért munkához mértén jutalmazást is kapjanak, nem szabad te túl sok se túl kevés jutalomban részesülniük. A túlzó jutalmazás nem eredményes, viszont a kevés megbecsülés rombolja a motiváltságot és még nagyobb eredménytelenséget sző (Farkas,1983).

Bizonyos elvek mentén is jelen van a közösség, ezek azok, melyek leírják főbb elképzeléseiket. Ilyen lehet a kölcsönös segítségnyújtás elve, benne van a kölcsönösség, de csak, mint lehetőség, és nem, mint feltétel. Önzetlenség formáját is öltheti, nem kell feltétlenül mindig mindent visszasegíteni, csak tudatban kell tartani, hogy segítséget adni jó és kapni is (Farkas,1983).

Minden ember alapvetően közösségi lény, de ezt nem mindenki éli napjait közösségekben. Aki azonban késztetést érez a felé, hogy megélje a közösségbe való tartozás élményét, ösztönzően hat személyiségére és tetteire is. Ez egy olyan életforma, ami az egyén választásán, előzetes döntésén alapszik (Farkas,1983).

A közösségbe való tartozás teszi lehetővé azt, hogy az ember kiélje, mint társas lény, vágyát a magány enyhítése céljából. Társas kontaktusok létrehozásával hasznosnak érezheti magát az ember. Ezért megelégedett lesz, ezért nem csak egy cél lesz a közösségbe tartozás, hanem egy eszköz is a megelégedett érzés elérésére (Farkas,1983).

A közösségi ember életében a közösségbe való tartozás a cél és az eszköz is. Van olyan ember, aki több közösségnek is a tagja, és van, aki nem talál igazi közösségre. Ilyenkor a közösségi lény, tehát az ember, szenved, mert alapvető szociális szükséglete kielégítetlen marad (Farkas,1983).

Ha azt vesszük figyelembe, hogyan jelennek meg az értékrendek, az ember életkorához mérten, fejlődő változásokat tapasztalhatunk. Serdülőkorban lévő fiataloknál az értékrendet nagyrészt a tanulás, vagy annak megtagadása, iskolai szabályok határozzák meg. Az ifjú korba lépve az figyelhető meg, hogy az önképzés és önépítkezés, önmagunk megtalálása, az emberi viszonyok kialakítása a fő mozgatórugó. Ez arra utalhat, hogy az értékrend változik az idő előre haladásával, átrendeződik a fontossági sorrend, úgy épül be, a régi elhalványodik (Zrinszky, 2002).

Ahhoz, hogy a közösségben a társas viselkedés és a szociális készségek fejlődjenek, szükséges, hogy hasonló módon előrehaladás következzen be értelmi és az érzelmi fejlődésnél is. A gyerekek már igen fiatal korban érdeklődéssel fordulnak társaik felé, de igen fontos a társas fejlődés az iskolát kezdő életkor betöltött gyermek életében (Vajda, 1999).

Az elemi iskola osztályaiban javul a kommunikációs, önkifejezési képességek és készségek, a mimika is fejlődik, jobban elkülönülnek a kifejezések, több értelmet nyer. Nem csak önmaguk fog létezni, képes lesz arra, hogy mások érzéseit, gondolatait meghallgassa. A közös játékok során, fejlődik a megfigyelői képessége is, több szempontra tud egy időben koncentrálni. Ön magát jobban tudja visszafogni és kontrollálni (Vajda, 1999).

Amikor a társas kapcsolatok fejlődése beindul, akkor a gyerek számára a más emberekre vonatkozóan az értékelése és véleménye megváltozik. Ebbe az időszakban egyre több új szóval ismerkedik meg az iskolás, mely arra szolgál, hogy jobban és pontosabban meg tudja ítélni az embereket. Ez abban is észrevehető, hogy egyre több pszichológiai

sajátosságot említenek, amikor a másik személy leírásáról van szó. Tehát már nem csak külsőségek szerepelnek a listán, hanem gyakoribbá válik a valódi jellemzés (Vajda, 1999).

Hamar képesek a gyerekek mások érzelmeinek, érzéseinek felismerésére, tudják mikor boldog és mikor szomorú valaki. Megfelelő feltételek mellett az empátiára is képesek. A hét-nyolc éves tanuló már képes arra, hogy a rejtett, nem szembetűnő tulajdonságokat is észrevegye, és esetlegesen meg is tudja magyarázni miértjét is (Vajda, 1999).

Az alsó osztályokba járó gyerekek is alkotnak véleményt igaz, nem árnyalják a tulajdonságokat. Ez a képesség a későbbiekben egyre jobban fog kialakulni. Az iskola első osztályában a legfontosabb dolog számukra az egyenlőség, úgy véli ez a helyes viselkedés alapja. Később az érzelmek jutalmazás és a sérelmek kárpótlása lesz a domináns elv. A tíz éves gyereknél az egyenlőségen nem csak a jelenbeli helyzetet érti, hanem kiterjed a múltira is (Vajda, 1999).

Mikor azt halljuk valakinek fejlett személyisége van, egyben arra is gondolunk, hogy érett. Amennyiben belátjuk, hogy a személyiség fejlődik, már csak egy fontos kérdés marad, az pedig az, hogy hogyan. A fejlődés apró lépésekben történik-e vagy hirtelen nagyobb ugrásokkal (Kovács, 2006).

A szocializációt úgy is érthetjük, mint ha a személyiségfejlődés vetülete lenne a társadalom tükrében. Az emberré válás folyamatában nagyon fontos szerepet játszik a társak, és a kiscsoportok. Ezért fontos az, hogy milyen a viszonyunk a társinkkal. A pedagógusnak itt nagy szerepe lehet, hiszen ő az, aki átlátja az osztályban lévő kapcsolatok rendezettségét, és a peremvidékre szorultakat, különböző játékos, kooperatív feladatokkal újra a közösség részévé tudja integrálni (Kovács, 2006).

A fiatal gyermekek gondolkodása önmaguk felé irányul, tehát egocentrikus, ez nem azt jelenti, hogy önzők. Öt-hat éves korra a gyermek már megérti a szabályokat, de nem látja át, hogy ezek közmegegyezés alapján jöttek létre. Azt gondolják, hogy ezek az elvárt formák sérthetetlenek és igazak, mégsem tartják be sokszor őket. Ez abból következik, hogy a gyerekek nem tudnak különbséget tenni a saját önmaguk által generált hatás és a fentről érkező utasítás között (Ranschburg, 2014).

Nyolc- tíz éves korra rájön a gyermek arra, hogy a szabályok nem mindig állandóak, ezért változnak, de még mindig nem vonja kétségbe őket. Ez az idő előre haladásával, tíz éves kornál, rájön arra, hogy a szabályok nem szentek, illetve, hogy az egyenlő felek közötti kölcsönösség hozta létre őket (Ranschburg, 2014).

Fontos a felnőtté válási folyamatban a tradíciók, hagyományos viselkedésmódok elsajátítása, mivel ezek által tud az adott személy a társadalomba beilleszkedni. Illetve az

adott életformák és szimbólumok rendszerében tájékozódni. Életünk rengeteg téren a tradíciókhoz kötött, és a beszélt nyelv által még szorosabb kapcsolatban állunk vele (Demeter, 2000).

Az iskolában eltöltött évek alatt a személyiség nagy változáson megy keresztül. Ez idő alatt, gyakorlatilag a személyiség kibontakozása összekapcsolódik a társadalmi csoportokhoz való tartozással. Az itt szerzett ismeretek, segítik az egyénnek az önmagáról és helyzetéről alkotott fogalmak megismerésében és rendszerezésében való eligazodást (Demeter, 2000).

Az individuum egyszerre több csoport tagjaként is élhet, amely különböző kapcsolataiban másképp nyilvánulhat meg. Az egyes csoportok tagjainak életét szabályok rendezik. Amely ezekben a csoportokban megkívánt viselkedési formákat felveszünk nem más, mint a szerep (Demeter, 2000).

Eleinte, mikor az iskolai nevelés elkezdődik, nem beszélünk kialakult értékrendről. Vannak elemi normák a cselekvést szabályozó hagyományok, amelyek az együttélést, a különböző feladatok megoldását lehetővé teszik. Befolyásoló tényező, mely egyben motiváló, viselkedést és cselekvést ösztönző. Az egyén kiválasztja a számára főbb viselkedési formákat, szelektálja az értékeket mely számára lényegesek (Zrinszky, 2002).

A tanintézmény akkor képes az értékek rendszerét kiépíteni és a nevelés rendszerének szerves részévé formálni, ha mind a társadalmi, mind a pszichikus tényezőket figyelembe veszi. Ezt úgy érheti el a leghatásosabban, ha a különböző értékek mutat fel, miközben növendékeit alkalmassá teszi, az értékek között választani tudjanak (Zrinszky, 2002).

Az egyénen nagy változások jöhetnek létre, ha valamilyen csoportba kapcsolódik be. A milyen a csoport világlátása, értékrendszere, azt az egyén is átveheti önmaga számára. De nem minden csoportból lesz közösség, ennek kritériumait fentebb olvashatjuk. A közösség egy megtartó erő, ami az ember számára fontos a szocializáció miatt.

Az elsők között található az ember számára az iskola, osztály közössége. Ezen a színhelyen a gyermek nem csak szellemileg fejlődik, és tudása gyarapodik, hanem szociális kapcsolati is épülnek. Ezek minősége függ a csoport értékrendjétől is. Tehát nem elhanyagolható tény, a közösség mibenléte, és fontossága az emberre nézve.

1.3. Az érték fogalma és kialakulása

Ahány ember annyi féle látásmód, annyi féle értékrend. Értéknek nevezünk minden olyan dolgot, ami lehet tárgyi és szellemi is, amit elismerünk, és hasznosságáról is tudomásunk van.

Az ember életét a döntései határozzák meg, illetve az, hogyan reagál bizonyos helyzetekre. Szinte minden pillanatban kisebb nagyobb döntéseket hoz a tárgyokról, eseményekről, személyekről, a cselekvés számtalan formájáról vagy ezekkel kapcsolatos érzéseiről. Az egyén számára az válik értéké, amit tudatos formában, spontán jónak értekel (Katócz, 2015).

Amikor, egy érték, az egész csoportnak fontossá válik, és széles körben elfogadott lesz, az következik belőle, hogy fennmarad. A közösség tagjai nem hagyják elveszni, ezért átörökítik a következő generáció számára. Ezzel a tevékenységgel elérik, azt, hogy az adott csoport kultúrájába beékelődjön. Ez a kultúra az adott csoport számára megőrzött értékből, általuk preferált normákból, és létrehozott javakból áll. Tehát abból, amit az adott közegbe tartozó emberek elfogadnak (Giddens, 2000).

Az adott időben lévő embereket, az éppen hatalmon lévő eszmék, és világlátási formák is befolyásolják. Az értékek sohasem egyedi, elszigetelt, formában léteznek, hanem rendszerszerűen egymásba fonódóan. Az egyes értékek egymásnak alá-, fölé-, mellérendelve irányítják az egyes ember és a csoport döntéseit és cselekvéseit. Az értékhierarchia csúcán álló értékek tekinthetők eszményeknek, ezek azok a szabályok és normatív formák melyek legfőbb értéként is lehetne nevezni.

Értékrendszernek tehát azt a szerveződési szisztémát nevezhetjük, ahogyan az egyes értékek egységes rendszerré állnak össze (Vastagh, 1995).

Az egyén értékrendszerét az életében meghozott döntések, cselekedetek útján figyelhetjük meg. Ezek egyértelműen meghatározza a világhoz való viszonyát, ami megmutatkozhat az egyén viselkedési normáiban, tevékenységeiben, az általa követett erkölcsi szabályokban, munkamódszerében, életvezetési stratégiáiban, tehát mindenben, amit a személy mond, cselekszik (Katócz, 2015).

Mikor egy újszülött a világra jön, kiszolgáltatott helyzetbe érkezik meg. Egy olyan világba, amit az előtte élő emberek alakítottak ki, ha valami szeretne elérni azt is csak környezete által tudja megtenni (Keményné, 1989).

Másfél-két éves kortól a gyerekeknél meg lehet figyelni, hogy egyre gyakrabban utánozzák a körülöttük lévő személyeket. A csecsemő eleinte minden személyt utánoz a környezetéből. A későbbiekben azonban a 1gyermek csak azokat a személyeket utánozza, akiket modellül választ, aki közel áll hozzá. A leggyakrabban utánozott modell a szülő, itt is inkább az anya. Kezdetben a modellválasztás legfőbb indítéka a szeretet (Keményné, 1989).

A modellkövetés egy magasabb formája az azonosulás. Abban különbözik az egyszerű modellkövetéstől, hogy az átvett viselkedéselemeket a gyermek sajátjaként, én azonosként

éli meg, tehát már nem csak utánoz, hanem bele is éli magát, ennek háttérében az azonosulási vágy áll, az „olyan szeretnék lenni, mint ő” készítés (Vajda-Kósa, 2005).

Az azonosulás nem mindig pozitív ösztökélő példa, lehet negatív is, amikor a modell arra szolgál, mit ne tegyen, milyen ne legyen, ekkor az ellentétes viselkedés kezdődik meg, semmiképp sem szeretné, ha hasonlóság jönne létre a modell és a szerepet vállaló egyén között (Keményné, 1989).

A következő lépcsőfok nem más, mint a belsővé tétel, internalizáció. A látott viselkedés nagy nyomott hagy a gyermekekben, először a forrás is lényeges hozzátevő, de az idő múlásával ez elhalványodik, és a látott viselkedés beépül a gyermek személyiségébe, mely által az ő személyes értékrendjévé válik (Keményné, 1989).

Ez a folyamat sok tényezőtől függ, akkor lesz sikeres, ha a gyermek a nevelés közben megfelelő légkört tapasztalt. Fontos, az is, hogy a jutalmazások és büntetések megfelelőek voltak-e a tettekhez mérten. Egy érték teljes internalizálódásáról akkor beszélhetünk, ha a gyermek a befolyásolás nélkül is a megfelelő módon cselekszik. A szabályok belsővé válása során elengedhetetlen feltétel a belső indíttatás, akarat, mely a gyermeket a megfelelő cselekvésre ösztönzi (Vajda- Kósa).

A folyamat a motivációs tényezői lehet: félelem a büntetéstől, a rutin, a környezetet szervező szülő, aki kellő támaszt biztosít szükség esetén, de visszavonul, ha már nincs rá szükség (Pálhegyi, 1991).

Azok a szerepek melyek, megtetszenek, erős motivációval szolgálnak a későbbiekben, befolyásolva életcéljait, lehetővé téve, hogy saját maga számára tűzzön ki célokat immáron nem külső szabályozás, hanem belső készítés hatására (Pálhegyi, 1991).

Tehát, már tudjuk, hogy addig, míg egy eszme, tulajdonság beékelődik a tudatba hosszú út áll előtte. Egészen a tudatosítástól, a teljes befogadásig és egyetértésig. A gyermek mikor megszületik, egy tiszta lappal indít, de minden, ami vele történik, hatással van ennek a lapnak a betöltésében. Ez nem egy rövid idő alatt történik, hanem egy folyamat, melynek részesei mindazon személyek is, akik érintkeznek egymással.

A szerepeit, nézetét a világról, gondolkodásmódját, felfogását mindent befolyás, és irányt ad. Természetesen függ a gyermek, egyén, alapvető személyiségétől is az, hogy mi az, amit ő befogad és mi az, amivel nem ért egyet.

1.4. Az erkölcs, mint az értékrend alapja

Mindenkinek van valamilyen elképzelése az erkölcstről, normáit, követelményeit mindenki így vagy úgy ismeri, értékeli, egy bizonyos szinten mindenki gyakorolja, és magatartását valamilyen fokon meg is tudja magyarázni, de vajon tudjuk is mi az.

Feltesszük a kérdést: mi az erkölcs? Mi a lényege, sajátossága?- akkor nemcsak, hogy egyértelmű választ nem kapunk, de el is bizonytalanodunk. Diderot azt mondta: a tudatlan szemében nincs magától értetődőbb és egyszerűbb tudomány, mint az erkölcs, a tudós szemében nincs ennél nehezebb és homályosabb tudomány.

Különösen akkor vagyunk bajban mikor tömör, és a mindennapi életben is használatos definíciót kell adni. Az erkölcs sokoldalúan összetett, bonyolult világ. Többféle oldala, síkja vonatkozása, szintje van (Farkas,1983).

Az erkölcs egyrészt tudat, normarendszer, értékrend. Másrészt gyakorlat, viselkedési, magatartási forma (Farkas,1983).

Az erkölcs alanya egyrészt a közösség, másrészt az egyén. Két külön álló dologról van szó, ha az erkölcs helyét és szerepét a társadalomban, mint egészben egészében figyeljük meg, és megint másról, ha az egyén életében a moralitás értékét és funkcióját kutatjuk.

Az erkölcsöt nehéz vizsgálni, mivel az erkölcsi tények empirikusan az a tárgyilag megfoghatatlanok. Csak logikai elemzés során ragadhatóak meg (Farkas,1983).

A szokás és az erkölcs abban különbözik, hogy a szokás azt írja elő, amit az adott közösség már hagyományosan elfogadott, ami évek alatt létrejött bevált módszer. A szokás ereje abban van, hogy mindenki által követett modellt kínálja az egyénnek: "mindenki így csinálja, így csinálták az ősök is".

Az erkölcsi normában is benne van „a többiek is így teszik” nyomás gyakorló ereje. De az erkölcs törvény ezen túlmutat, belsőből vezérel, még akkor is, ha ezt mások nem tennék meg. Az egyéneknél külön álló rendszereket hoz létre (Farkas,1983).

Az erkölcsöt magát nehéz definiálni, talán így lehetséges: Az erkölcs a valóság elsajátításának és átalakításának sajátos értékelő- szabályozó módja, amely az embernek az egész világhoz való viszonyát a jó és rossz ellentmondásos mozgásában ítéli meg, s ezen keresztül a közösségi érdek és a személyiség fejlesztése nevében szabályozza az embernek magatartását (Farkas,1983).

Az erkölcstről tisztázni kell pár dolgot, mégpedig fontos kérdés az, hogy: örök, abszolút jellegű vagy változó, relatív tartalmú-e az erkölcsi érték?

Köztudatban általánosan elterjed az erkölcs abszolút, örök változtathatatlan képze. Hiába tudjuk, hogy a különböző korok és különböző nemzetek is más-más norma

rendszerekkel bírnak, erkölcsi szokásokkal rendelkeznek, környezetükhöz mértén, érzékelik a különböző magatartási formákat. E tények ellenére is az erkölcs állandó és örök mivoltát tételezik. Talán azért, mivel így a saját erkölcsi értékeinket is el tudjuk fogadni általánosan.

Az abszolút erkölcs azt jelenti, hogy az erkölcs örök, minden időre egyaránt vonatkozik, általános, mindenkire, az egész emberi nemre egyformán érvényes. Tökéletes, egyértelműen jó, konfliktusoktól, feszültségtől mentes (Farkas,1983).

Az a kijelentés, miszerint az erkölcsi érték valamiféle tökéletest tételez, ellentmond minden történeti tapasztalatnak, minden gyakorlati döntésnek, minden elméleti megfontolásnak. A tökéletesség pedig a jövőre vonatkozó, hamis vágyalom, hiszen megvalósítására csekély esély van (Farkas,1983).

Az erkölcsi norma sajátosságához tartozik, hogy formája általános. A valóságban pedig az általános forma mögött konkrét és változó tartalom húzódik meg. Sohasem volt az erkölcsi norma általános, mert az emberiség és a társadalom fejlődés folyamán szociálisan sohasem volt egységes, mindig voltak különbségek még az egy azon szociális és társadalmi rétegekben élők között is. Tehát nem lehet beszélni, bármely kort is nézzük egyforma, azonos tudatú erkölccsel rendelkezőkről (Farkas,1983).

A történelem során minden időre érvényes, örök erkölcsi érték nem létezik. Az általánosok is valójában csak egy törekvés. Igaz alakult ki az idők során olyan erkölcsi jelenségek, amely több közösségre vonatkoznak és az idő haladásával is fennmaradtak.

Elmondhatjuk, hogy az erkölcs történeti jelenség. Az erkölcsi struktúrák mozgásában folyamatosság és folytonosságjegysége jellemző, úgy az erkölcsi normákéban is (Farkas,1983).

A társadalom nézőpontjából a szocializáció a társas és kulturális folyamatosság elérésének eszköze, eszköz az egybe tartásra. Már elég hamar elkezdtek gondolkozni azon, hogy hogyan működik a társadalom, mi által jönnek létre a normák, és rendszerek (Vajda - Kósa, 2005).

Ha a szocializációt pszichológia nézőpontjából vizsgáljuk, akkor arra a következtetésre juthatunk, hogy a szocializáció az a folyamat, melyben az egyén elsajátítja mindazokat az ismereteket, készségeket, és beállítódásokat, melyek lehetővé teszik, hogy többé-kevésbé hatékony tagja legyen a csoportnak és a társadalomnak (Vajda - Kósa, 2005).

A szocializációs folyamat, alapvető fontosságú bármely társadalom fennmaradásához. Ez teszi lehetővé, hogy hozzá járul az ember formálódásához is, amely alapja az értékrendnek is. Minden egyén hatást gyakorol egymásra, ezáltal alakítja a folyamatot, amely a társadalmi berendezkedés mikéntjét szolgálja (Vajda - Kósa, 2005).

Megeshet, az is, hogy egy személy sok különböző csoport tagja, és ezek között található olyan csoport is melyhez kötődik, de nincs összhangban a nagyobb társadalmi réteg értékeivel. Ezt nevezzük deviánsviselkedési formának, vagyis a nagy elfogadottól eltérő viselkedési módnak (Vajda - Kósa, 2005).

A deviancia kialakulásának több lehetséges módja van. Ez lehet a szocializációs élmények és tapasztalatok végterméke is, illetve ha az egyént körbe vevő társak is hasonló értékek preferálnak, vagy lehet elégtelen szocializáció eredménye is. Mikor ez a folyamat, nem elégséges módon történik meg. De az sem kizárt, hogy az egyén tudatában van cselekedetének, megfontoltan, átgondolva utasítja el az adott közösség normáit saját akarata szerint (Vajda - Kósa, 2005).

A kisiskolás az idő folyamán képességeinek és tudatosságának erősödése miatt egyre nagyobb önállóságról tanúskodik. Az iskoláskor közeledtével a gyerekek érdeklődéssel fordul más felnőttek, a kortársak és barátok felé, érdeklík más emberek is nem csak önmaga (Vajda, 1999).

Új szakasz következik az erkölcsi mérlegelést nézve is, az iskolás gyerekek, ítéletei, és cselekedetei, már kevésbé függnék a felnőttek véleményétől. Gondolkodásukban különválnak a morális és a fizikai tudás, és elfogadják, hogy vannak véletlen helyzetet is, de ítéleteiket legfőképp az egyenlőség szövi át. Fontos számukra a törvények betartása (Vajda, 1999).

Az erkölcsi döntés többrétegű folyamat eredménye, amely nem mindig zárul cselekvéssel, a gondolatból tényleges tett csak akkor lesz, ha a megfelelő motivációval társul. A kisgyermek nem veszik figyelembe az erkölcsi szabályokat, és a társadalmi nyomást. Az empátia sem az értelmén nyugszik, belső késztetések határozzák meg. Ez a két folyamat nem automatikus folyamat, az egész élet során eltérés lehet az értelem és az érzelem között (Vajda, 1999).

A kisiskolások mintegy kettős erkölccsel rendelkeznek, csak a kortárs csoportjaikban követik a fenti elveket, a felnőttekkel lévő konfliktusaikban nem igyekeznek érvényesíteni ezeket (Vajda, 1999).

Tehát a kisiskolás gyerekeket, ha nem valamilyen súlyos romboló élmény éri, melynek hatására úgy véli, ellent kell mondania, őszintén bíznak a felnőttek véleményeiben, ítéletében és igyekeznek eleget tenni az elvárásaiknak (Vajda, 1999).

A 6-7 éves korú iskolások, nem kérdőjelezik meg a szabályokat, nem gondolják, úgy, hogy nem helyénvalóak. Láthatóan örülnek annak, amikor megdicsérik őket ezeknek a

betartása miatt. Ugyanakkor hiába elfogadják az idősebbet, egyre nagyobb az igényük, hogy a társaikkal együtt legyenek (Vajda, 1999).

Az óvodás korú gyerekek úgy hiszik, hogy nem a cselekedet az, amely önmagában hordozza erkölcsi értékét, a büntetés vagy jutalmazás az, ami a cselekvést minősíti, tehát nem a cselekedett a rossz vagy a jó, hanem azt megítélő felnőtt fogadtatása (Ranschburg, 2014).

A büntudat az erkölcs által szabályozott magatartás legfontosabb mutatója. Az iskoláskorúak is elbizonytalanodnak hasonló helyzetekben, de sejtik, hogy a tett önmagában is hordozz erkölcsi értékeket (Ranschburg, 2014).

A jó gyerek az, aki szót fogad a rossz pedig az, aki nem. Sok emléke van a gyerekek arról, hogy ha azt teszi, amit a szülő mond, akkor megdicsérik, ha nem fogad szót büntetést kap (Ranschburg, 2014).

A cselekedett akkor elítélendő, ha büntetést kapok ért, akkor nyilvánvaló, hogy minden cselekedet erkölcsös, amiért nem kap büntetést, ez akkor is igaz, ha a büntetés azért maradt el, mert az esetleges rossz tett kívül maradt a felnőtt látókörén. A gyerekek így vélekednek a tetteik mértékétől és arra kapott reakciókról (Ranschburg, 2014).

Az erkölcs mibenlétét nem könnyű megragadni, ami biztosnak tűnik, nem más, mint, hogy nem egy örök és állandó dologról van szó. Egy ember élete során, tapasztalatai útján is megváltozhat erkölcsi gondolkozása. A gyerekekre is a szülei jó és rossz közötti büntetés és jutalom arányának híven válogatja meg, cselekedeteit. Nem beszélhetünk teljes átfedéssel egy nagyobb csoport erkölcséről, mivel az egyének számára mindig különböző prioritású tulajdonságok, lesznek a fontosabbak.

1.5.A kisiskolások erkölcsi nevelése

Amikor egy kis gyerekről van szó, figyelembe kell vennünk, hogy nagy hatással tudunk rá lenni minden téren. Ezt a hatást nem csak azzal érzük el, amit mondunk neki, hanem a viselkedésünk is mérvadó.

A gyerekek helyes erkölcsi neveléséről, sokat lehetne vitázni, de a kisiskolás gyermek már van annyira tudatában a dolgokkal, hogy többet akar attól, mint hogy egyes helyesnek vélt magatartásformákat nyomtatékosan helyeselünk. Másokat pedig elutasítunk, ez már az ilyen korban lévő gyermek számára sem elég, tudnia kell, miért jön létre ez az elhatárolódás egyes tettektől (Demeter, 2000).

Anélkül, hogy a személyiségfejlődés filozófiai vagy lélektani elemzéseibe nagyon bele vetnénk magunkat, megállapíthatjuk, hogy még a genetika nagyobb jelentőségét

hangsúlyozó elméletek sem vetik el teljesen, hogy a személyiség kibontakozására az iskolai élet is hatással van, tehát elmondhatjuk, hogy bizony valamilyen százalékban befolyásoló tényező a későbbiekre nézve (Demeter, 2000).

Az iskolai közös tevékenységet tekintjük úgy mintha a kisiskolás tanítójával és társaival együtt jár át az ismerős helyről egy olyanba, amit eddig nem volt lehetősége felfedezni. Ezek az új ingerek pedig a formálódó személyiséget fokozatosan képessé teszik az önálló eligazodásra, és leleményesség dominálására (Demeter, 2000).

A mintakövetésre való felhívás nem elég, sem az, ha a kölcsönösségre hivatkozunk, még az sem feltétlen jó megoldás, ha ösztönözzük a szabályok követését, és azt a fajta magatartást, ez nem a helyesnek gondolt szokások kialakításának közvetlen módja. Önálló élete során a gyerekek helyt kell állnia olyan helyzetekben is, amelyekben nincs konkrét példa, ahol a szokások, a tiltások és felszólítások, az ismert minták nem igazítanak el közvetlenül, olyan szituációk, amiket nem lehet mesterséges körülmények között generálni ilyen helyzeteket, a való élet problémáira kell felkészülni (Demeter, 2000).

Olyanokra, mint, a sérelmezések ok nélküli bántások, rosszindulatú kritikák, melyek nagy nyomot tudnak hagyni a fejlődő gyermekben. A büntetés és fenyegetés helyén való kezelése. Anélkül, hogy tudná, hogy viszonzást kap a jó cselekedetért, úgy is tudnia kell a jót választani (Demeter, 2000).

Már egy harmadikos gyermeknél, lehetséges, és szükségszerű az erkölcsöt előkészítő rendszerezés fejlesztése. Ennek eredménye az lehet, hogy a fiatal nem azonnal átgondolás nélkül engedelmesedik, vagy engedetlenkedik, hanem átgondoltan, mérlegelve a helyzetet dönt (Demeter, 2000).

A kisiskolásoknak gyakorolnia kell a jó és rossz megkülönböztetését konkrét esetek elemzése során, mivel ezeknek a helyzeteknek a felismerése sokszor gondot okozhat számára.

Sokan tartják a bizonytalanság jelének, azt, hogy a kisiskolások erkölcsi nevelése során többféle értékelési lehetőséget vonultatunk fel. Ezeknek az értékeléseknek az elemzéséről is azt feltételezik, hogy a források nem megfelelőek (Demeter, 2000).

Egyesek szerint, nem helyénvaló az, ha már ilyen fiatal korban, erkölcsi döntések meghozására bátorítjuk a tanulókat, hiszen ebben a korban még nem törődnek hasonló problémákkal. Nincs rájuk nagyobb befolyással, és távol állnak mindennapjuktól. De ha igazán átgondoljuk, már a mesékben is számos erkölcsi dilemmával találkozunk, melyeket jobb átbeszélni, mint sem érintetlenül hagyni a gyermek fejében (Demeter, 2000).

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a gyerekek már korai életszakaszban, rájönnek és el is tudják mondani a tanító mesék és történetek szándékolt tanulságát. Viszont ebből azonban nem következik egyenes ágon az, hogy a viselkedésükben, gondolkodásukban ez meg is fog jeleni, a mindennapok során (Demeter, 2000).

Kevésbé szélsőséggel, de konfliktushelyzetekkel a gyerekek mindennapi életük során is sűrűn találkoznak. A gyerek nem ideális világban létezik, hanem az olykor rosszul, máskor jól, sokféleképpen viselkedő és cselekvő felnőttek között élnek. Ezért a hatások őket is érik nap, mint nap (Demeter, 2000).

Nem várhatunk el csak kétirányú gondolkozást a gyerekektől, ami csak fekete és fehér. Mivel nem ilyen világban élünk, hogy csak a jó és rossz ítéleteket, jó és rossz tetteket, jó és gonosz embereket ismernénk. Ha csak ezeket vesszük számba, mikor egy adott probléma megoldásáról van szó rengeteg feldolgozatlanul maradt konfliktus gyűlhet fel (Demeter, 2000).

Éppen hogy ezek a feldolgozatlanul maradt kérdések vezethetik bizonytalansághoz és tértelenséghez a tanulókat. Habár a teljesen tiszta és igaz jószág a mindennapokban ritkán fordul elő, mégiscsak fontos a kisiskolások számára, mivel ezek adják a támpontot az erkölcsi tájékozódáshoz, a jó és rossz megítélésében. Ezek a példák ösztönzően hathatnak, lemondásra, mások iránti törődésre sarkalhatnak, cselekvési mintát adhatnak (Demeter, 2000).

Szükséges és fontos a kisiskolások erkölcsi nevelése. Rengeteg módszer alkalmas lehet arra, hogy a nevelési funkciót betöltse. Ilyen lehet az olvasmányok elemzése is. Ha ezt a módszert alkalmazzuk, fontos a pozitív példák megerősítése, a rossz cselekedet felismerése és átbeszélése, leleplezése, elutasítása (Demeter, 2000).

Nem utolsó szempont a sokoldalú értékelés és elemzés gyakorlása is. Lehetséges tettek, életformák értékelésének többféle felmerülő változatát megbeszélni, és többféle megoldás létrehozása. Érdekes az elemzések során figyelni arra, hogy az olvasmányok pozitív hősei nem feltétlenül szolgálnak követendő, követhető példával a gyerekek számára (Demeter, 2000).

A fejlődés és a fejlesztés nem egyezik meg egymással. A fejlődés, ha a pszichológiai értelmét nézzük, növekedést, tökéletesedést, mennyiségi és minőségi gyarapodást, egy alacsonyabb szintről egy magasabb szintre való jutást takar. Míg a fejlesztés, arra utal, hogy egy külső hatás révén biztosítjuk, az életkornak megfelelő körülményeket a gyarapodásra. Ebben az esetben, a tanár feladata lesz az, hogy a megfelelő tapasztalatokkal, és gyakorlatokkal, egyengessék az utat a tanulók előtt (Kovács, 2006).

Elmondható, hogy a gyermeket, neveli és fejleszteni kell, nem csak a tudatát, hanem erkölcsi rendszerét, és megítélését is. Nem elég már egy kisiskolás korú gyermeknek sem az, hogy azt mondjuk egyes dolgokra, hogy rosszak vagy jók, ezt ne tegye, ezt teheti. Egy ilyen korban lévő tanuló is már az okokat és összefüggéseket keresi. A legjobb nevelés a példamutatás. Mikor szándékosan fejlesztjük az erkölcsöt, akkor tudatában kell lennünk, hogy mennyire befolyásoló tényezők is vagyunk. Olyan példák és gyakorlatok során, melybe a gyermek is bele tudja képzelni magát, eredményeket érhetünk el, de figyelniük kell arra is, hogy ez egy hosszabb folyamat, amire időt és energiát kell fordítani.

II. AZ ÉRTÉKREND ALAKULÁSA

Az előző részekben taglaltuk, az értékrend fogalmát, és lehetséges formáit, most nézzük meg, pontosan mit tudunk róla, hogyan is alakul, és változik.

Az olyan környezetben ahol úgy érezzük, hogy megbecsülnek, és elismernek minket. Ahol jó a közérzetünk, befogadnak és biztonságban, komfortosan érezzük magunkat, és rokonszenvet tapasztalunk köztünk és a társaság többi tagjai között, akkor megnövekszik a közösségbe vetett hitünk és bizalmunk (Mohás, 1979).

Viszont az is megeshet, ha állandóan falakba ütközünk, és sosem kapunk elismerő szavakat, és csak negatív viselkedés áramlik felénk, akkor az adott környezet számunkra bizonytalanná válhat. Ezért is fontos, hogy tisztába legyünk értékeinkkel, és érzéseinkkel, hogy tudjuk mi a jó és fontos számunkra (Mohás, 1979).

Az egészséges szellemű embernek alapjában szeretnie kell önmagát. Igaz az is, hogy minden emberi lény legyen az idős vagy fiatal, vágyik az elismerésre, és az önigazolásra. De mint, hogy minden ember önálló egyéniség, ezért mindenki más-más mértékben igényeli azt.

Az első típusba tartoznak azok az emberek, akik azonnal szeretnék ezeket elérni, nem elég türelmesek és hamar lelohad a lelkesedésük, amit a későbbiekben vissza kell szerezni (Mohás, 1979).

A másik fajta a nyugodtabb, és hosszú távra tervez. Ritkábban is elég elismerni, nem tántorítja el a nem azonnal jövő siker és elismerés, kitartó (Mohás, 1979).

A harmadiknak elég egy elismerő pillantás vagy egy két gratuláló szó, kevéssel is beéri. Tudja, hogy ez is a munkájának eredményességéről árulkodik (Mohás, 1979).

Viszont a negyedik fajta az, aki olyan éhes az elismerésre, nem éri be kevéssel, ő az, aki egész nap is elhallgatná, nem érzi magát sikeresnek, és hasznosnak, ha nem kap a közösségből elismerő szavakat (Mohás, 1979).

Az elismerésünket rengeteg féle módon ki tudjuk fejezni. Ilyen lehet egy bátorító pillantás, néhány szó, helyeslő mozdulatok, jutalmazások, kitüntetés. Mindenkinek fontos az elismerés valamilyen szinten. Mégsem kell mindig annyira igyekeznünk, hogy ha kell, ha nem, ha van miért, ha nincs, akkor is elismerő gesztusokat osztogassunk. A lényeg, hogy az elismerés arányban legyen a munkával. Viszont az általánosan kijelenthető, hogy mindenki számára ösztönzőleg hat, ha egy semleges fél is megdicséri elért eredményeit (Mohás, 1979).

Az embereknek van egy általános énképe önmagáról, amely jó esetben tárgyilagos, és reális is a valósággal többé-kevésbé párhuzamba állítható. A kevésbé jó esett az, amikor ez

a kép torzul tehát, nem úgy látjuk magunkat mint a valóság. Amilyen behatások érik az embert, úgy változik az önmagáról alkotott kép is, tehát ha sok pozitív dolgokat mondanak személyiségéről, annak az énképe is pozitív irányba változik. Ez igaz visszafelé is, sokszor előfordul, akinek gyakran az előnytelen tulajdonságait hangsúlyozzák, annak énképe is ennek megfelelően változik. Értékrendjeink is sokszor ezeken az alapokon nyugszanak (Mohás, 2014).

A fiatal korban lévőknek is tudomásuk van saját énjükről, tudatában vannak a létezésnek és annak is, hogy mindenki egy önálló ismeretekkel rendelkező lény. Önmagukat is képesek minősíteni, abból indulnak ki, ami foglalkozási körükbe tartozik. Eleinte csak a külső tényezőket tudják minősíteni önmagukra nézve, de mire iskolába járnak már a kedvelt tevékenységükkel definiálják magukat. Kilenc és tíz éves kor körül pedig már megjelenik a társ összehasonlítása, önmagával. Már összetettebb gondolati síkon is tudnak navigálni, meg tudják ítélni, hogy a tulajdonságaik, milyen következményeket hoz maga után a többi gyerekre vetítve (Vajda, 1999).

A kisgyerekek, úgy vélik, hogy ők nincsenek konkrétan hatással énjük változására, az mind a körülményeik hatására változik. Amikor tudatosul bennünk az, hogy hatással vagyunk a világ dolgaira, az jelentheti a gyerekkor végét. A serdülő kor végén válik az elvont értékek részévé a személyiségünknek (Vajda, 1999).

Az utánzás egy rendkívül fontos folyamat a fiatalkorú életében, játék közben is bizonyos szerepeket utánozz. Ezek által jobban megérti a világot, így szerzi meg a szükséges információkat ahhoz, hogy a világot jobban fel tudja fogni (Mérei - Binét, 2017).

Mikor betölti a harmadik életévét a gyermek, már viselkedéseket is utánozz, ahogy mozdulatokat és mimikákat is egyaránt. A mozdulatokkal a viselkedés stílusát is átveszi a szavak hangvételével a véleményt, a választások utánzásával az ízlésrendszert. Az utánzással a gyerekek hasonul az utánzotthoz. Ezzel vágyát teljesíti ki, mivel olyan akar lenni mint az utánzott fél, akihez valamilyen szorosabb kötelék is fűzi (Mérei - Binét, 2017).

Minden átvett minta az idők során folyamatosan eggyé válnak velünk. A társadalom értékrendszerét, ítéleti normáit, tilalmi rendjét, viselkedési szabályait a gyerek a szülőktől és a környezete más tagjaitól átvett szokások, vélemények, ítéletek formájában sajátítja el. Ezek a folyamatok az egész életet átszövik, és ennek mentén tanuljuk meg mi a jó és mi a rossz.

A tilalom véleménnyé, a szabály meggyőződéssé. A viselkedésminták ebből alakulnak ki, amelyek megfelelnek a társadalmi követelményeknek (Mérei - Binét, 1993).

Tehát ebből arra lehet következtetni, hogy nem jelent jót, ha fiatal korban nem alakul ki „az olyan szeretnék lenni, mint ő”. Az is problémát okozhat, ha a gyerek fiatal életéveiben

fontos szerepet játszó személyek gyakran váltják egymást. Ennek következménye lehet az, hogy mindig máshoz hasonlítja magát, és nem alakul ki benn egy egységes kép, így tehát senkihez sem hasonlítja magát (Mérei - Binét, 1993).

A másik olyan tényező, ami nem jó hatást gyakorol a fejlődő egyénre, az, amikor a gyerek olyan személyekhez hasonlítja magát, akik társadalomellenes viselkedést folytatnak. Ilyen esetekben nem kizárt, hogy normákkal szembe menő magatartási formák fogják jellemezni (Mérei - Binét, 1993).

Ha az ember tudatában van annak, hogy a közösség ahová tartozik, hasznos tagnak gondolja, minden egyén más mennyiségben igényli az elismerést, de azt kijelenthetjük, hogy fontos, és jól esik az embereknek, ha dicséretet kapnak. A gyermek a kezdettől fogva utánozza a viselkedési formákat, olyan szeretne lenni, mint édesanyja, mamája, édesapja stb. Ez fontos, mivel a későbbiekben ennek hatására, tud majd ő is szerepeket felvenni. A mi a társadalom és a szocializáció egyik alapköve.

2.1. A fiúk és a lányok közötti alapvető különbségek

A fiúk és lányok között megállapítható, hogy észlelünk különbségeket, mint testi és lelki szempontból. Egyes elméletek szerint, génjeinkben hordozzuk ezeket a változatokat. De nagy hatással van rá, a környezet és a nevelés is.

Egy kisfiút azonnal kék színbe, míg egy kislányt rózsaszínbe öltöztetnek. A fiuknak hangsúlyozzák kicsi kortól kezdve, hogy erősnek, bátornak kell lenniük, ők lesznek a családfenntartók. A kislányokat csendességre, szolidaritásra, házimunkákra tanítják, hiszen a nő az otthon megteremtője. De, hogy egy kisgyermekből apa, anya váljon, hosszú évek sorozata követi, mely alatt formálódik a hatások által (Demeter, 2000).

A szocializációs folyamat közegei közzé tartozik a kortárs csoport, melynek szerepe egyértelműen fontos lesz iskoláskor táján. A gyermekek a különböző társas tevékenységek során állandóan összemérik tudásukat, ügyességüket, külső megjelenésüket a referenciális szerepet betöltő társakkal, így a családban kialakult énképük szükségszerűen átértékelődik (Demeter, 2000).

A fiúk és a lányok között már nagyon kis korban észlelhető a különbség. Már a magzati kor tizennyolcadik hetére kialakulnak a női és a férfi agy különbségei, ami bizonyítottan létező eltérések. Nézzünk rá néhány példát:

Míg a magzat fiúban megnő a tesztoszteron, ami hatására ravaszabb, alattomos problémamegoldó gépezetek lesznek. Addig a női agyat inkább egy finoman hangolt hangszerhez lehet hasonlítani (Mohás, 2014).

A férfi agyban a hipotalamusz kétszer akkora, mint a nőiben, ezért a félelmet és a veszélyt elhárító terület is nagyobb. Jobban tudják hárítani a szorongást, mint a lányok (Mohás, 2014).

A nőknél a hipokampusz a nagyobb, mely az érzelmileg jelentős emlékeket tárolja. A lányok ezért empatikusabbak, inkább az együttműködést kedvelik, és a harmóniára törekszenek. Sokkal ügyesebben értelmezik a másik ember hangulatát is, mint a fiúk (Mohás, 2014).

Nem vitás, hogy a nők és a férfiak nemcsak biológiailag különbözőek, de pszichológiailag sem egyformák. Úgy általában a férfiakat és a nőket kategorikusan megkülönböztetjük egymástól, mivel vannak tipikus fiús és lányos jegyek is, amelyre a társadalmi helyzet még jobban segít az elkülönítésben (Ranschburg, 2014).

Vizsgálatokkal bizonyított tény, hogy mint a biológiai, mint a pszichológiai tényezőket figyelembe véve mások vagyunk. Úgy gondolják, hogy a női és férfi alap tulajdonságait a gének hordozzák, és a hormonok határozzák meg, tehát a környezet, legfeljebb csak alakítani tud rajta. De vannak, akik pont az ellenkezőjét gondolják. Valószínűleg mind a két állításban van igazság, és valahol a középpont felé találkoznak (Ranschburg, 2014).

A gyerek a szocializációs, közösségbe való beilleszkedés folyamatát nem passzívan szenvedni el, ő is hatással van rá. Mint minden emberi lény, ők is egyediek, ezáltal különbségeket mutatnak viselkedésüket, megjelenésüket, reakciójukat tekintve (Vajda - Kósa, 2005).

A szülő hat a gyerekekre ezt sokszor és sok helyen hangsúlyozzák, de ez a hatás visszafelé is érvényes. A gyerekek felnőttekre való hatása kísérletileg is igazolható. A viselkedés reakció a környezet jelzéseire (Vajda - Kósa, 2005).

A fiúk és lányok között a társválasztásban és a viselkedésben is különbségek jönnek létre. Serdülő kor előtt szinte minden gyermek azonos nemű társat választ, ez a nem szerinti elkülönítés már három éves korban mutatkozik, és ahogy egyre előrébb haladnak az évek, erősebbé válik (Vajda, 1999).

Megfigyelhető lényeges különbségek a barátságok kialakulásában is, a lányok inkább kisebb, de szorosabb csoportokat alkotnak pár főből. A fiúk könnyebben vesznek be új tagokat, nagyobb számban is vannak, de a kapcsolatokra nem jellemző az a szorosság, mint a lányok esetében, ahol több a kölcsönös választású kapcsolat (Vajda, 1999).

A fiúk csoportjaiban gyakrabban van vezető, aki irányítja a többieket, egy fő személyiség, aki középpontban van. A lánycsoportok vezetői inkább javasolnak, mint parancsolnak. Nem annyira hierarchizált a tagok részt vesznek a döntésekben (Vajda, 1999).

Más tulajdonságok dominálnak a két nem között, ebből adódóan jönnek létre az értékrendbeli változások is. Fontos, azt is megemlíteni, hogy habár a fiúk és lányok között valóban más tulajdonságok kerülnek előtérbe, de a nevelés, és a hozzájuk való viszonyulás is rásegít ezen, tulajdonságok domináns szerepnek megőrzéséhez.

2.2. A közvetlen környezet értékrend formáló hatásai

Sokszor került említése, hogy az értékrendet mennyire is befolyásolja a környezet, az emberek, a hatások, és minden, amivel találkozunk. Térjünk ki rá jobban, mégis milyen hatásai lehetnek egy adott eseménynek.

Az ember fejlődése, alakulása, egy adott közegen, kultúrán belül zajlik. Ez adja a keretet, mintát, és normát a viselkedési formához, amit a későbbiekben követni fog. Ez által különbséget tudunk tenni jó és a rossz, az értékes és értéktelen között. Irányt mutat, hogy hogyan elfogadott öregnek, fiatalnak, nőnek és férfinak lenni. A mi lényeges, hogy nem csak normákat, szabályokat, értékeket tartalmazza, hanem válaszokat is ad (Vajda - Kósa 2005).

A különböző emberek, különböző módon értelmezik a körülöttük zajló eseményeket, ami közös egy csoporton belüli emberekben az az, hogy egy kulturális modell magyarázatot ad a környezetének eseményeire, irányítja elvárásainkat és cselekedeteinket is (Vajda- Kósa, 2005).

Az iskola és a neveléstudományok többsége az erkölcsi értékek fontosságát hangsúlyozzák elsősorban. Kisgyermek számára az alapvető érték kategóriák ősidők óta mindmáig a „jó-rossz” közötti választásból fogalmazódnak meg, ezek az alapvető döntések voltak azok, melyekre már kis korban rámutattak a szülők és a társadalom is (Zrinszky, 2002).

A gyerek fő támasza a család, a közösség negatív hatásait csökkentheti a rokonok és családtagok által nyújtott társadalmi támogatás. Megfigyelhető, hogy ahol a szülő támogató szerepét tölti be, és el is magyarázza a gyermek számára történések miértjét, a gyermek jobban teljesít a tanulásban is (Cole - Cole, 1997).

Mindig is felmerült problémaképp, hogy a kortársak jó vagy rossz hatást gyakorolnak egymásra. Megeshet, hogy rossz hatással lesz az iskolai teljesítményre, de nem szabad

figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy a közös munka, fejlesztette a gyerek problémamegoldó képességét (Cole - Cole, 1997).

Ha azonban elfogadjuk, hogy a személyiség kibontakozásának folyamatában a családi, a társadalmi környezet befolyása érvényesül: mintákkal, ösztönzéssel, korlátozással, szabályokkal általános viselkedésmódokat közvetít.(Demeter, 2000).

Az, hogy milyen a iskolában a légkör, egyik meghatározó tényező a temperamentum. A vele született temperamentum, és az, amit a környezete elvár a gyerektől, más lehet. Ez némi zavart hozhat létre a gyermekben (Ranschburg, 2014).

A nem normatív viselkedés magával vonja a büntetést is, ez lehet megtorlás, illetve bűnhődés. A törvények és szabályok azért vannak, hogy mindenkit érdeme szerint büntessen, illetve jutalmazzon.

A pszichológusok azt mondják, hogy a nyolc-tíz éves gyermek már van annyira fejlett, hogy képes legyen arra, hogy ellenálljon a csábító, de tiltott dolgoknak. Ha mégis megteszi, jelentkezik nála a bűntudat érzése. A bűntudat gyakorlatilag önbüntetés, az előző években mások büntették meg, azért mert helytelenül viselkedett, most már képes önmagát is büntetni ezért. A viselkedés sok esetben, bizonyos irányítás alatt áll, amit önkontrolnak is nevezünk, ez teszi lehetővé, hogy olyan dolgokat ne vigyünk véghez, mely ellentmond a társadalmi normáinknak (Ranschburg, 2014).

A megszületett csecsemőre a szülők, és a család benyomásai vetülnek. Az anyagyermek kapcsolatában, kezdetben jellemző, hogy sem az anya, sem a gyermek nem különíti el saját szempontjait a másiktól, azaz, ami jó a gyermeknek, az jó az anyának is (Vajda-Kósa, 2005).

Az anya nevelési stílusa nyomja rá legfőképp bélyegét a gyermekekre, ez számos tényezőtől függ. Milyen az anya társadalmi státusától, iskolázottsági foka. Minél magasabb, műveltebb az anya, annál jobban veszi figyelembe a gyermek érdekeit, és egy egyenrangú félként próbálja kezelni. Minél alacsonyabb ez a szint, annál magasabban alkalmaz fizikai fegyelmezést (Katócz, 2015).

Az anyák fokozódó munkavállalásával, a hagyományos nemi szerepek fellazulásával átértékelődik az apák szerepe is a gyermeknevelésben. Mivel az apáknak is egyre több szerep jut a gyermek nevelése terén, mint a régebbi időkben, ezért fontos ezt is szemügyre venni (Katócz, 2015).

Az apai és anyai interakciók eltérnek egymástól, de az apa és anya együttes nevelési interakciói határozzák meg a családban uralkodó nevelési stílust.

A szülők nevelési stílusa pedig lényeges, mivel ez befolyásolja a gyermek későbbi kapcsolatait, iskolai teljesítményét (Katócz, 2015).

A testvérek szintén fontos szerepet játszanak a gyermek fejlődésében, hiszen általuk tanulja meg a gyermek az alkalmazkodás fontosságát. Illetve fontos konfliktuskezelési stratégiákat is elsajátíthat, meg tanulnak győzni, veszíteni. A testvérek állandó mércével szolgálnak egymás számára (Katócz, 2015).

A berendezési tárgyak formái, színei, az otthon illata, de a környezet használatára vonatkozó szokások és szabályok is alakítják a gyermek életét, formálják ízlését. Azonban nem csak a szülők, de a környezet más tagjai is: rokonok, ismerősök, szomszédok, de a rádió, televízió, Internet révén a külvilág is „belép” az otthonokba, ezáltal alakítva a fejlődő gyermek személyiségét (Katócz, 2015).

Nézzünk néhányat, a lehetséges értékcsoportot, a teljesség igénye nélkül. Az alapértékek közzé tartozik az egyén, személyiség, nevelés, nevelhetőség, fejlődés, fejlesztés, önfejlődés, önfejlesztés, önnevelés, embernevelés. A szabadság, autonómia, demokratizmus, humánus, boldogság, a jövő vállalása, népszerűség, neveltség, műveltség, képzettség, iskola, család, kortárs csoportok, környezet (Zrinszky, 2002).

Az egyéni értékpreferenciák olyanok, mint az önérték feltárása, világnézet, világnézet kiépítése. Saját értékrend és eszmények kialakítása. Követendő minta vállalása, ezek mind egyénileg dőlnek el, és egyediek is minden ember számára (Zrinszky, 2002).

Tényként kezelhetjük azt az állítást, miszerint igen is létezik egy alap személyiségjegyekkel ellátott ember, de a közvetlen környezet is befolyásoló tényező, e tulajdonságok kibontakoztatásában vagy elnyomásában. Egyéneként változó, ki, mire, milyen mértékben reagál, de ez nem azt jelenti, hogy nincs semmilyen behatással rá.

2.3. Az alsó tagozatos gyermekek viselkedése a kortársakkal

A kisiskoláskorban az empátia és a segítségnyújtás egyre szorosabb kapcsolatba kerül. Az együttműködő és segítőkész viselkedésben nagy egyéni különbségek mutatkoznak, egyik gyermek nagyon segítőkésznek mutatkozik, a közösség érdekeit veszi figyelembe, a másik pedig önmaga előrejutatása a cél. Ez azt is bizonyítja, hogy nem vagyunk egyformák, már ilyen fiatal korban is vannak olyan tulajdonságaink, amelyek dominánsabbak és vannak olyanok, amelyek recesszívek.

A kisiskolás évek alatt mindkét nemnél csökken az agresszív viselkedés mértéke. Egyértelművé válik az agresszivitás iránya, kitűnik az is kiben van nagyobb hajlandóság e téren (Vajda, 1999).

Azok a gyerekek, akiknél az agresszivitás jelen van, nem ismerik be, hogy nehézségeik voltak a társas kapcsolatok terén, míg a nem agresszív elutasított gyerekek számára kedvezőtlen helyzetük problémát okoz (Vajda, 1999).

Az, hogy valakihez, és valamihez tartozunk a fejlődésünk során belénk lett kódolva, ez a fejlődés létrehozásához elengedhetetlen. Elősegíti a szociális kompetenciák fejlődését. Támaszt nyújt, és lehetőséget ad az én érvényesítéséhez. Emocionális biztonságot ad, lehetővé tesz az irányító szerepek vállalását. A valakihez való tartozás érzését nyújtja. Társaságot ad (Vajda, 1999).

Kezdetben nem tudnak nagy csoportokba integrálódni, csak kisebb közösségekben érzik jól magukat, ez idővel változik és fokozatosan lesz képes nagyobb csoportokba való beilleszkedésre (Vajda, 1999).

A kortárscsoportoknál kötelező jelegű a versengés és a rangsorképzés. Azt, hogy milyen típusú rangsorról is legyen szó a csoport által értéknek tekintett tulajdonság határozza meg. Mivel ebben a korban, a gyermek még gyakran külsőségek alapján dönt, ezért szívesen társulnak a kedvező külsejű, jobb pozíciójú társához és gyakran elutasítják, csúfolják a bizarr külsejűt, a szociálisan hátrányos helyzetűt, a nagyon jól tanulót, a nagycsaládból származót. A kortárskapcsolatok gyakran egy életen át fennmaradnak (Katócz, 2015).

De ez nem feltétlen jelenti az, hogy ez meghatározó tényező lenne barát választás szempontjából, előfordulhat az is, hogy alacsony státusú gyerek rendelkezik egy jó, magasabb rangú baráttal. Ez a jelenség főként a lányoknál fordul elő (Vajda, 1999).

Kisiskolás korban a gyerekek életkorúknak, nemüknek és származásuknak tekintetében választanak barátokat. Hasonló társakat keresnek önmagukhoz. Egy olyan közösségben, ahol a gyerekek ismerik egymást, nyitottabb a kommunikáció, több az önfeltárás, mint idegen gyerekekkel szemben. Fizikailag is aktívabbak, tevékenységük jobban koordinált, sikeresebb és eredetibb, mint ha nem baráttal lenne (Vajda, 1999).

Fontos-e hogy megismerjük a személyiséget? Ahhoz, hogy egy tanár célszerűen és hatásosan tudjon hatni a tanulóira, fontos, hogy ismerje is őket. Viszont nem szabad elfeledni azt sem, hogy a tanár is csak egy részét látja a személyiségnek. Mivel az iskolában adottak körülmények, ezért csak egy meghatározott helyzetben lévő viselkedésmódot tud megfigyelni.

Ismerünk néhány módszert, mely segítséget nyújt a személyiség megismerésének folyamatában. Mindegyik módnak vannak előnyei és hátrányai is (Kovács, 2006).

Az egyik ilyen módszer az önmegfigyelés, megfigyelés. Fő probléma ennél a módszernél, hogy nem lehet teljesen objektív. A megfigyelés létrejöhet laboratóriumi és

természetes környezetben is. A természetes környezetben, megszokott viselkedési mintákat láthatunk. De bármilyen küldő eltérés zavart kelthet és viselkedésváltozást idézhet elő. Fontos már az elején leszögezni, milyen részeket akarunk pontosan megfigyelni, mi milyen szerepkört vállalunk, hogyan bonyolítjuk le az egész folyamatot (Kovács, 2006).

A kikérdezés a másik módszer. Itt fontos a közvetlen személyes kapcsolat, előnye az, hogy konkrét dolgokra is rá tudunk kérdezni. Tehát feltárhatjuk a tanuló személyes nézeteit, gondolatait a világról és önmagáról (Kovács, 2006).

A kérdőív a harmadik rendelkezésünkre álló eszköz. Lehet akár szóbeli és írásbeli. Akkor használatos, ha konkrét témáról szeretnénk több információt szerezni. A kérdőívben vannak nyitott és zárt kérdések is. Előny, hogy viszonylag rövid időn belül, nagyobb számú alannyal el lehet végezni (Kovács, 2006).

A teszt egy azonos körülmények közé helyezett emberek, pillanatnyi teljesítményét méri. Valamely specifikus területen méri az egyén teljesítményét (Kovács, 2006).

A kísérlet a legobjektívabb forma. Célja, hogy a változók közötti kapcsolatokat feltárja, és két csoportot alkotva, összehasonlítsa az eredményeket (Kovács, 2006).

A folyamatban, melynek során az én kibontakozik, elhatárolja magát a másiktól, és elkezdi folyamatosan jellemezni önmagát. Rájön arra, hogy egy önálló gondolatokkal rendelkező lény. Egyre többet kezdi értékelni magát, először a másoktól halott szavakat használja önmagára vetítve. Ezek a jelzők, amit önmagára használ a gyermek, a felnőttektől származnak, itt is látszik, mennyire nagy hatása van a szülőnek a gyermek énképének alakulásában. Az a gyermek, aki nem kap megfelelő mennyiségű törődést, szeretetet, biztatás, önértékelési zavarokkal küzd. Hiszen nincs tudatában olyan eszközöknek és szavaknak, amivel önmagát tudná szeretni. Végsősőrön az önbecsülés pedig nem más, mint az én önmaga felé megnyilvánuló szeretete (Ranschburg, 2014).

Az önértékelési zavarokkal küzdő gyermek visszahúzódomóvá válik, és könnyen egész életében hajlamos lesz arra, hogy felnagyítsa a kudarcait, miközben a sikereket, melyeket elért észre sem veszi. Egy kialakul az önértékelésen nehéz változtatni, ezért is nagyon fontos, hogyan neveljük a gyermeket, milyen példákat lát és mit tapasztal (Ranschburg, 2014).

Viszont a jó önértékelésű gyermek képes rá hogy egész életére pozitívan hasson. Tudni fog szeretetet adni, és értékelni is tudja majd a feléje irányuló szeretetet. Viszont figyelni kell arra, hogy a gyerek ne váljon narcisztikussá, aki önmaga tökéletességében gyönyörködik, mindig megfelelő egyensúlyt kell tartani dicséret és szidás között, hogy a gyermek képes legyen a későbbiekben racionálisan megítélni önmagát (Ranschburg, 2014).

A társas kapcsolatokat megzavarhatja a versengés, a konfliktus, féltékenység, közöny és hálátlanság (Szilágyi, 1998).

A versengés során, olyan helyzet alakul ki, melyben az egyik fél fölé akar kerekedni a másik féltől. A cél elérése a fő szempont, teljesen mindennapi viselkedésforma, hiszen valahol mindenkiben megvan az egészséges versenyszellem, viszont romboló hatása is lehet, ha az emberi kapcsolataink során gyakran előjön, meggyengítheti a baráti szálakat, vitákat generálhat (Szilágyi, 1998).

A konfliktus lehet külső és belső is. A külső konfliktus során az egyén valamilyen összetűzésbe kerül a közösség többi tagjával, ez akár súlyos ellentétté és vitává is átszaphat. A belső konfliktus során, az egyén önmagában talál összeférhetetlenséget, két egyenlő esélyű cél, vágy, törekvés áll egymással szemben. Ha sokáig tart ez a konfliktusos helyzet, az szintén meggyengíti az egyén és a csoport összhangját is (Szilágyi, 1998).

A féltékenység egy érzelmi állapot, irigység, birtoklási vágy ösztönzi. De megnyilvánul bizalmatlanságban, gyanakvásban, rivalizálásban, agresszióban is. A féltékenység tárgya változó, kisiskolás korban, jobb tanulmányi eredmények váltják ki általában. Vannak szintjei, figyelni kell arra, hogy semmiképp ne csapjon át agresszióba (Szilágyi, 1998).

A közöny az érdeklődés, szeretett, gyűlölet, megkívánás vagy elutasítást hiánya. Ez érzés során nem adunk ki semmilyen reakciót az adott közöny tárgyára, megelőzheti egy erős indulatos állapot. Ha a csoport tagjai elveszítik érdeklődésüket, az hathat az össznépi hangulatra, a motiváció csökken (Szilágyi, 1998).

Hálátlanság egy csoport, vagy személy magatartásbeli viselkedése. Nem mutat hálát a jó tettekért. A jóért rosszal fizet vissza. Ez a viselkedési forma is átjárhatja az egész csoport szellemét, ha nem figyelünk kellő képen rá, ennek értelmében a pozitív, számára jó történéseket, magától értetődőnek veszi, nem tulajdonít különösebb örömet sem miatta. Úgy érzi, hogy ő ezt megérdemli, és nincs oka hálásnak lenni érte (Szilágyi, 1998).

A kortárs csoportokban fontos tényező az egymásra ható személyek. Egy negatív viselkedési forma felbukkanása, akár az egész összhang felborulását is jelentheti. Egy ilyen típusú viselkedési forma hamar átadódhat a személyek között, és terjedni kezd, aminek hatására megváltozik a csoport légköre is. Mint már tudjuk, ez negatív következményekkel is járhat a jövőre nézve, hiszen a közeg, amiben egy egyén huzamosabb időben tartózkodik, hatást gyakorol személyisége formálódására is.

Az, hogy az adott osztály, és a hozzá tartozó személyek milyen tulajdonságokat preferálnak, hozzá járulhat a csoport szellemisége is, a mellet, hogy nem elhanyagolható tényező az önálló személyiség jegyek és értékrend.

III. A KISISKOLÁS KÖZÖSSÉG ÉRTÉKRENDJÉNEK VIZSGÁLATA

Az első vizsgálat a kisiskolás közösség értékrendjét hívatott felmérni. Az ehhez szükséges teszt Tóth László: „Pszichológiai vizsgálati módszerek a tanulók megismeréséhez” című könyvből származik. A teszt eredetileg Kósáné Ormai Vera, Porkolábné Balogh Katalin és Ritoók Pálné „Neveléslélektani vizsgálatok” című könyvében felellhető.

Magában a könyvben számos más teszt is található, amely különböző felmérések végrehajtásában segíthet. Számomra „A közösség értékrendje” vizsgálat volt aktuális. A vizsgálat során, felmérésre kerül a kisiskolás gyermek szerinti legfontosabbnak ítélt emberi tulajdonságok. Melynek segítségével, egy képet kapunk, a gyermekek, értékrendjéről, és személyes látásmódjukról.

A teszt leírásán, és részletes bemutatásán kívül, tanácsokat és instrukciókat is kapunk a kivitelezéshez és elemzéshez is.

A másik vizsgálatom egy szociometriai kérdőív. A szociometriai felmérés kérdőíves formában történik, amelyben a vizsgálati személyek, jelen esetben a tanulók, reális, és fontos kérdésekben döntenek, társaik közül választanak. Egy kérdésre maximum három főt írhatnak fel, de csakis az osztályból.

A szociometria atyja Jacob L. Moreno, román származású, amerikai pszichiáter. Ez egy olyan mérési eljárás, ami feltárja a közösségben lévő tagok kapcsolatrendszerét, arra építve, hogy kik azok, akik szívesen keresik egymás társaságát (Gerencsér, 2018).

A szociálpszichológiai szemlélet hozta létre és fejleszti tovább a szociometriát, amely a csoportok társas szerkezetének mérésére szolgáló technika. A szociometria egyik eszköze a több szempontú szociogram. Mérei Ferenc 1945-ben kezdett el behatóbban foglalkozni a szociometria kialakításával, a módszer segítségével képet tudunk kapni, az osztályban lévő tanulók egymáshoz való viszonyáról (Tóth, 2004).

A szociometriát többféle szerep rákérdezésére is használhatjuk. Ilyenek lehetnek a véleményvezérek, kik teljesítményét ismeri el a közösség, s kik azok, akik közvetítők lehetnek. A feltett kérdések attól függenek, hogy mi a szociometria célja (Gerencsér, 2018).

Alkalmazása legfőképp a nevelési problémák kutatása során nyer létjogosultságot. Ez a módszer tehát ahhoz ad segítséget, hogy alkalmazásával egy csoport vagy közösség belső képződményeit, azok kohézióját és minőségét, továbbá az egyén szociometriai

pozícióját meghatározzuk, vagy akár grafikusan is megjelenítsük, s ebből kiindulva pedagógiai teendőinket megtervezhessük (Falus et al., é.n.).

3. 1. Az empirikus vizsgálat célja és menete

A vizsgálat fő célja az, hogy egy képet kapjunk arról, hogy az alsó tagozatos tanulók, milyen tulajdonságokat tartanak fontosnak, és melyek azok, amelyeket kevésbé.

Az első vizsgálat, a közösség értékrendjét hivatott felmérni, e során használt tulajdonságlista 40 eleme az alábbi csoportokra bontható: tanulmányi, magatartás, munkához való viszony, társakhoz való viszony, közösségi vonások, erkölcsi vonások és külső, testi vonások (Tóth, 2004).

A második vizsgálat egy szociometriai felmérés, mely során különböző szempontú kérdésekre kell válaszolniuk a tanulóknak, a tesztben ezek a kérdések fordultak elő:

Rokonszenvi kérdések: Ki a legjobb barátod?; Kihez fordulnál osztálytársaid közül, ha bajban lennél?; Kik azok az osztálytársaid, akikkel az iskola befejezése után is szívesen találkoznál?; Ha titkod volna kinek mondanád el az osztálytársaid közül?; Lényegében a szimpatizálást mérjük vele.

Közösségi funkcióra vonatkozó kérdések: Ki tudná az osztályból legjobban megszervezni, az osztály bulit?; Osztályképviselőt kellene választanod, aki minden fontosabb ügyben képviseli az osztály érdekeit, kire szavaznál?; Itt a legfontosabb szerepekre terelődik a hangsúly, magasabb rendű státuszokra.

Egyéni tulajdonságokra, képességekre, adottságokra vonatkozó kérdések: Ki az, aki kiemelkedő valamiben, az osztályban?; Ki a legokosabb, legműveltebb az osztálytársaid közül, akit beneveznél egy vetélkedőre?; A fókusz valamilyen kiemelkedő teljesítményen, adottságon van.

Népszerűségekre vonatkozó kérdések: Kik azok az osztálytársaid, akit szerinted legjobban szeretnek a tanárok?; Kik azok az osztálytársaid, akit a többiek a legjobban szeretnek?; Kik azok, akiknek a viselkedése legjobban tetszik neked az osztályban?; Kik azok a tanulók, akiket legkevésbé szeretnek az osztályban?;(Sallay – Perge, 2007).

A munka hipotézisei:

- Az alsó tagozatban a diákokat még nem érdeklik annyira a külső tulajdonságok, mint a belső értékek. Inkább a barátságot, a jó szellemiséget keresik, mint az érdekeket.
- A lány diákok több társasági, közösségi tulajdonságot tartanak fontosnak, mint a fiúk.

- Az alsó osztályos tanulók fontosnak tartják, a tanulmányi és munkához való viszonyhoz tartozó tulajdonságokat.
- A fiúk és lányok ebben a korosztályban, elkülönülve vannak jelen, nem erősek a nemek közötti kapcsolatok.

A felmérés két helyszínen történt a Dédai Általános Iskolába, 3 és 4. osztályában illetve a Bátyúi Középiskola 3. és 4. osztályában. Összesen a négy helyszínen 51 tanulóval sikerült felvenni a vizsgálatokat.

Általánosan elmondható, hogy minden helyszínen hasonló volt a munka menete. A teszt kiosztás után közösen értelmeztük a feladatott, és az esetleges olyan szavak, amelyeket nem értettek a tanulók, vagy még nem hallották azt a kifejezést magyarázatra kerültek. Felmerül pár olyan kifejezés, mely minden osztályban akadályt jelentett. Ilyen akadálynak számított az elvhű, erős akaratú, önzetlen, kezdeményező, kötelességtudó. Miután, a magyarázat megtörtént a munka, megszakítások nélkül haladt tovább. Ezt követte a második teszt felvétele is. Hasonlóképp, mint ez előző esetben, a feladat magyarázata, megbeszélése után, a kitöltés következett.

Az első teszt negyven darab tulajdonságot fedett le, amelyeket különböző csoportokba lehet tagolni. A következő tulajdonságok szerepeltek rajta: tiszteletudó, megértő, jó, szép, rendes, udvarias, kötelességtudó, jól öltözik, tehetséges, jószívű, érdeklik az osztály ügyei, igazságos, szorgalmas, lehet rá számítani, barátkozó, kedves, vidám, becsületes, bátor, okos, jó tanuló, nem veszekedő, jó szervező, nem nagyképű, segít másoknak, önzetlen, ügyes, nem irigy, jó sportoló, kezdeményező, erős, nem árulkodós, szerény, megbízható, erős akaratú, elvhű, csendes, önálló, aktív, és lelkiismeretes.

A második tesztben, pedig különböző társas kapcsolatokra vonatkozó kérdésekre kellett válaszolniuk, kizárólag az osztálytársak közül választhattak, mindegyik kérdésre, maximum három főt.

Az első helyszín a Bátyúi Középiskola. Ezt a helyszínt azért választottam a tesztek elvégzésére, mivel a pedagógiai gyakorlatomat itt töltöttem el. A gyakorlat során egy időre a harmadik, osztályban az órák vezetését is átvettem. Előzetes megbeszélést követően, az osztályfőnök engedélyt adott a felmérés elkészítésére a 3. osztályban. Majd még ezen a napon a 4. osztályban is sor került a teszt felvételére.

A Bátyúi Középiskola 3. osztályának eredeti létszáma 18 fő, a felmérés napján ebből 13-an voltak jelen. A többi diák nem jár rendszeresen órákra, kisebbségiek vagy épp betegség miatt nem voltak jelen. A teszt felvétele előtt ismertettem a szabályokat, és a kitöltés menetét. Időkorlátozás nem volt megszabva, viszont 20 perc alatt a többség végzet

is az közösség értékrendjét felmérő teszttel. Néhány diák számára ez nem volt elegendő, viszont pár perccel később ők is végeztek.

Ezt követte a következő teszt, a szociometria. Időkorlátozás ismét nem volt megadva, viszonyt a tanóra vége előtt sikeresen befejezték a diákok a teszt kitöltését.

Abból adódóan, hogy a diákok ismertek, közvetlenebb viszony alakult ki, az említett gyakorlat miatt. Érdeklőek voltak, kérdéseket tetettek fel. Az osztályfőnök tanárnő is jelent volt a felvételnél, segített nyújtott a magyarázatban, a feladatlap kiosztásában és beszédében is.

A 3. osztályban a fiúk és lányok arányát tekintve, a lányok vannak többségben. A kitöltők között 6 lány és 5 fiú vett részt. Százalékos arányban ez azt jelent, hogy 54,5 % lány és 45,5 % fiú. Nincs sok eltérés a nemek arányában, majdnem teljesen megegyező.

A fogadtatása a teszteknek pozitív volt, örömeiket fejezték ki a feladattal kapcsolatban. Némelyikük kis megjegyzést is írt a feladatlap végére. Megemlítenék néhány példát: nagyon tetszett, várjuk a következőt, remélem legközelebb is a mi osztályunkat választod.

Ugyanaz nap, a 4. osztályban is megtörtént a tesztek felvétele a Bátyúi Középiskolában. Mint az előző esetben is, az osztályfőnökkel előzetes egyeztetés után, sikeresen elkezdhettem a teszt felvételét.

A légkör az előző osztályhoz képest feszültebb volt. Ez annak a következménye lehet, hogy ebben az osztályban tanulók számára, idegen voltam. A diákok ennek ellenére is segítőkészek voltak.

Ügyesebben, precízebben dolgoztak, mint az egy évvel fiatalabb társaik. 15 perc elteltével a többségnek sikerült sikeresen kitöltenie az első feladatlapot. Majd ezt követte a következő szociometriai felmérés. A folyamat kissé tovább tartott, mint, az előző teszt kitöltés. Viszont itt sem húzódtott el a következő tanóráig. Nem észleltem, semmilyen zavaró tényezőt, a munka lefolyása során.

Az osztály eredeti létszáma 23 fő, ebből 16 vett részt a teszt kitöltésében. A többi tanuló az nap nem volt jelen különböző okok fennállása miatt. A nemek aránya ismét a lányok javára dominál. Az osztályközösségben 9 lány és 7 fiú szerepel. Százalékos tekintetben 65,25%- nő nemű és 43,75% férfi. Itt már kimagaslóbb a nők aránya, női dominancia figyelhető meg.

A munka befejeztével elköszöntem a diákoktól és megköszöntem a részvételt. A visszajelzések pozitívak voltak, örömeiket fejezték ki, hogy a teszttel, egy kis változatosság jött létre a napjaikban.

A Bátyúi Középiskola környezetét nézve, rendezett, az osztályok felszereltek. Külön kiemelném, hogy interaktív táblával felszerelt osztály is található, kivetítő, amit a tanárnő akár saját vagy az iskola laptopjáról is tud működtetni. Az osztályokban ki vannak állítva a tanulók munkái, ami még színesebbé teszi az összképet. Rengeteg tanulást segítő ábra, rajz, és tábla is jelen van a falakon. Összességében, jó légkör fogad, ha az osztályokba lépünk.

A következő helyszín a Dédai Általános Iskola, mint ahogy az előző helyszínen is, itt is a 3. és 4. osztályban került sor a felmérés elvégzésére.

Előzetes megbeszélés után, közös megegyezés alapján kiválasztottunk egy napot, amely számomra és a tanárnő számára is megfelelt a folyamat lebonyolítására. A helyszínen a tesztek megkezdése előtt még további egyeztetés folyt a 3. és 4. osztály osztályfőnökeivel. Összességében elmondható, hogy segítőkészek és érdeklődők voltak a vizsgálat iránt.

A vizsgálat helyszínéül azért választottam a Dédai Általános Iskolát, mivel személyes viszony fűz ide, általános iskolás éveimet itt töltöttem, illetve jól ismerem a tanárnőket is, tudtam, hogy ők biztosan engedélyezik a felmérést végrehajtását.

A Dédai Általános Iskolában először a 3. osztályban történt meg a tesztek felvétele.

Az osztály összlétszáma 17 fő. Viszont ebből rendszeresen 14-15 fő jár iskolába. A többi diák roma származású, és nem sokszor vesznek részt a tanórákon. A felmérés napján 13 diák volt jelen.

A tesztek 5 fiú és 8 lány töltötte ki, ez százalékos arányban úgy mutatkozik meg, hogy 61,5% a lányok aránya 38,5% pedig a fiúké. Női többlet figyelhető meg.

A diákok megjegyezték, hogy ők már korábban is csináltak hasonló tesztek, tehát nem volt idegen számukra ez a helyzet. Kíváncsiak voltak mi a feladat, és követték az utasításokat is. Képességeikhez mérten jól haladtak.

Hasonlóan, az eddigiekhez, itt is megtörtént a tesztek kiosztása után az értelmezés, és a megbeszélés. Az osztályfőnök is részt vett ezekben a feladatokban, segítséget nyújtott a magyarázatban is.

A legelső diáknak a közösség értékrendjét felmérő teszt kitöltése körülbelül 15 percet vett igénybe, ezt követően be is fejezte. Felhívtam a figyelmet arra, hogy olvassa át még egyszer, és ha egyetért a leírtakkal, akkor beadhatja a munkáját.

Az első sikeres teszt beadása után, a többi diák is hamarosan végzett a feladattal. Volt pár diák, aki lassabban halad, de senkit sem ösztönöztem a felmérés hamarabbi befejezésére.

Az egész folyamat olyan 20-25 percet vett igénybe a tanórából. Gyorsan, és ügyesen dolgoztak a tanulók. Ezt követte a második teszt kitöltése is, ami a szociometria felmérést

jelentette. A diákok szépen haladtak a kitöltéssel, a kérdéseket felolvastam és együtt értelmeztük, könnyebb felfogás, megértés végett.

A folyamat közben nem történt semmilyen zavargás, egyéb zavaró tényezőként megemlítném, a kisebb beszélgetéseket, főképp azon diákok részéről, akik hamarabb befejezték a munkát. Ez a helyzet nem állt fenn sokáig, hiszen a tanárnő, és én magam is figyelmeztettük a diákokat, hogy ne zavarják a többiek munkája közben.

Miután itt befejeztem a munkát, a folyamatot a Dédai Általános Iskola 4. osztályában folytattam. A teszt felvétele hasonlóképp történt, mint az előzőekben.

Az osztály eredeti létszáma 15 fő. Ebből a munka kitöltése során jelen volt 5 fiú és 6 lány, tehát összesen 11 fő. Ez százalékos arányban mutatva: 54,5% lány; 45,5% fiú.

Az arányok nem oszlanak meg látványosan, igaz 1 fővel több lány volt jelen a felmérés kitöltése napján, de összességében nem mutatható ki nagy eltérés a nemek arányát tekintve.

Kitöltés során zavaró tényezőként meg lehet említeni a diákok közötti beszélgetések létrejövetelét. A tesztek kitöltése már az utolsó órákra esett, a diákok fáradtabbak voltak. Lassabban haladt a munka, viszont a kitöltési idő így sem haladta meg a 45 perces iskolai órát.

A diákok részéről pozitív értékelést kapott a folyamat, megjegyezték, hogy várnak még hasonló tesztek, és örülnek, hogy elhoztam hozzájuk. Jó érzés volt számukra, hogy valami új dolog részesei lehettek.

Összességében elmondható, hogy a környezet a Dédai Általános Iskolában megfelelő volt. Igaz, nem annyira felszerelt, digitális technológiai téren, mint a Bátyúi Középiskola. Ennek ellenére, rengetek szemléltető, és oktatást segítő tartalom, van jelen az osztályokban. Figyelemre méltó, hogy a tantermek hiányosabb berendezését kompenzálni tudják, érdekes, szórakoztató, és oktató eszközökkel, melyet sokszor a tanár saját kezűleg készít el.

A tesztek felvétele nem ütközött semmilyen akadályba, a felvétel jól halad, eltekintve a pár rendfelfontó hangoskodástól, illetve néhány szó megértésében akadtak problémák. Néhány kérdést pedig együtt értelmeztünk. Mind a diákok, mind a tanárok részéről elmondható, hogy rendkívül együttműködőek voltak. Számukra is jó élmény volt, valami újat megtapasztalni.

Néhány tanuló, külön üzenetet is hagyott a tesztek alján, melynek szövegei arról árulkodnak, hogy örömeiket lelték abban, hogy részesei voltak ennek a feladatnak. Illetve, hogy máskor is szívesen vállalkoznának hasonló tesztek kitöltéséhez. Tehát tapasztalataim pozitívak lettek a két helyszín összességében nézve is.

3.2. A vizsgálat elemzése, következtetések

Az első teszt a közösség értékrendjét hívatott felmérni. „Ennek a módszernek a segítségével a tanulók értékpreferenciáit tárhatjuk fel. Tehát ezzel a módszerrel tudjuk vizsgálni, hogy a tanulók számára milyen értékek dominálnak, mit tartanak fontosnak általánosítva.

A pozitív és a negatív választások kigyűjtésével és az ezek előfordulási gyakoriságának megállapításával az egyes tulajdonságok tekintetében rangsort tudunk felállítani.

Ezt a rangsort aztán tulajdonságcsoporthoz szerint osztályozhatjuk. Összehasonlíthatjuk továbbá az értékrend vonatkozásában az egyes osztályokat, vagy felderíthetjük az értékpreferenciák nemi jellegzetességeit is” (Tóth, 2004, 86-87.).

A felmérés során felvett válaszok egy táblázat formájában kerültek összeállításra. A vizsgálatban részt vett tanulók nevei, az anonimitás fontossága miatt monogramként vannak feltüntetve. A tulajdonságokat különböző csoportokra lehet bontani, melyek a következők: tanulmányi-, magatartási tulajdonságok, munkához-, társakhoz való viszont jelölők, közösségi -, külső testi vonások, tulajdonságok.

A táblázatban ezek szerint kerülnek feltüntetésre a jellemzők is. A monogramok mellett az a szám látható, ahányszor választotta az adott kisiskolás, az adott felosztásba tartozó jellemvonás egyikét.

Vastag betűvel ki van emelve, a legtöbb pontszámot elérő tulajdonság csoport, külön tanulóira bontva. Ezzel a módszerrel szemléltetem a legtöbb választást elért számokat, hogy a későbbiekben könnyebben értelmezhető legyen az eredmény. Ugyanezt a módszert használok, a továbbiakban is egységesen.

1. számú táblázat: *Legfontosabb tulajdonságok választási mutatója a Dédai Általános Iskola, 3. osztályában.*

	Tanulmányi	Magatartás	Munkához való viszony	Társakhoz való viszony	Közösségi vonások	Erkölcsei vonások	Külső. testi vonások
B. S.	1	1	1	2	2	1	2
H.D	2	3	1	2	0	1	1
K.J.	0	4	2	3	1	0	0
M.L	2	1	1	4	0	0	2
H.K	1	3	2	2	1	1	0
V.V	2	2	3	1	2	0	0
M.H.	1	3	2	2	0	1	2
L.J.	2	5	1	1	0	0	1
R.H.	0	3	2	4	1	0	0
SZ.A.	0	4	1	2	2	1	0

K.H.	1	3	1	1	2	1	1
P.P.	1	4	2	1	1	0	1
J.V.	2	3	1	2	0	2	0

A felmérés eredményeinek összegzése után elmondhatjuk, hogy a Dédai Általános Iskola 3. osztályában, a legfontosabb kategóriában, a legtöbbet választott tulajdonság a rendes volt, amit az osztályból 11 diák is feljegyzett. Ez a tulajdonság a magatartási csoportba tartozik.

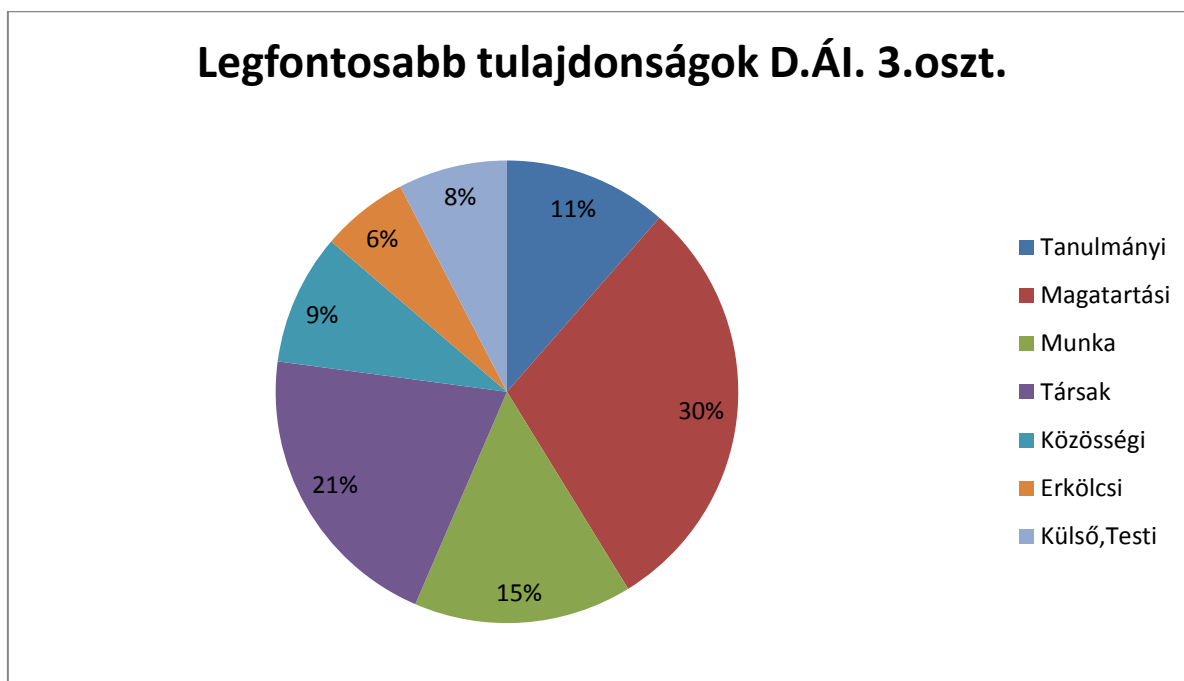
De akadtak olyan jelzők is melyet egyszer sem választották, mikor a legfontosabb tulajdonságokat kellett felsorolniuk, ezek nem mások, mint: a jól öltözik, önzetlen, kezdeményező, elvhű.

A következő rangsort tudjuk felállítani, a legtöbbet jelölt, kevésbé fontos jellemvonások alapján, csökkenő sorrendben: szép, érdeklő az osztály ügyei, erős, jó sportoló, vidám, jól öltözködik, kötelességtudó, tehetséges, bátor, erős akaratú, csendes.

Ha a csoportosításokat vesszük figyelembe, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy a legtöbb tanuló, a legfontosabb tulajdonságok közzé, a magatartási csoportba tartozó emberi tulajdonságokat választotta.

Figyelembe véve, a tanulók választásait, a következő diagramon ábrázolva láthatóvá válik, százalékos arányban is, a csoportosítások eloszlása.

A legtöbb százalékot a magatartási tulajdonságok érték el összesen 30%. Ezt követi a társakhoz való viszony 21%; munkához való viszony 15%; közösségi tulajdonságok 9%; erkölcsi, testi vonások 8%; erkölcsi tulajdonságok 6%.

2. számú táblázat: *Kevésbé fontos tulajdonságok választási mutatója a Dédai Általános Iskola, 3. osztályában*

	Tanulmányi	Magatartás	Munkához való viszony	Társakhoz való viszony	Közösségi vonások	Erkölcsei vonások	Külső. testi vonások
B. S.	0	2	0	1	4	1	2
H.D	0	4	0	0	2	1	3
K.J.	0	2	1	0	1	2	4
M.L	1	5	0	0	1	2	1
H.K	1	2	0	1	1	0	5
V.V	0	1	2	0	1	2	4
M.H.	1	2	0	1	1	2	3
L.J.	0	1	1	1	3	2	2
R.H.	2	3	1	0	0	1	3
SZ.A.	2	2	1	0	1	1	3
K.H.	0	2	1	1	2	2	2
P.P.	2	3	0	1	1	0	3
J.V.	0	3	0	0	3	0	4

A Dédai Általános Iskola 3. osztályában a kevésbé fontos csoportosításban a külső, testi vonások tulajdonságai domináltak.

Tehát a Dédai Általános iskola 3. osztályában megállapítható, hogy a tanulók számára, jóval fontosabb az, hogy egy tanuló, hogyan viszonyul, hozzá, mint a külseje, vagy egyéb testi vonása.

A kevésbé fontos tulajdonságokhoz legtöbben a szép jelzöt választották, az osztályból, összesen nyolcan. Ezek a külső, testi vonásokhoz tartozó szó.

Itt is előfordultak, olyan jelzők, amelyeket egyszer sem használtak fel. Ezek a következők: kedves, becsületes, nem irigy, megbízható és lelkiismeretes.

Viszont olyan tulajdonság, amit egyszer sem használtak fel egyik csoportosításban sem, nem fordult elő.

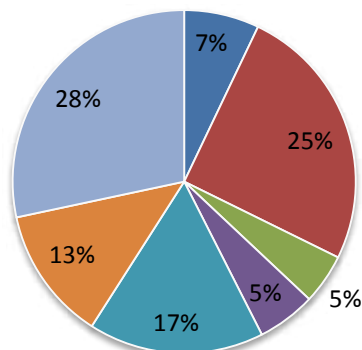
A következő rangsort tudjuk felállítani a legtöbbet jelölt, legfontosabb jellem vonások alapján az osztályban csökkenő sorrendben: rendes, tisztelettudó, szorgalmas, jó tanuló, segít másokon, barátkozó, jó szervező, kötelességtudó, tehetséges, aktív, jószívű.

A csoportosításokat nézve, a legtöbben, a külső, testi tulajdonságba tartozó jelzőket választották.

A következő diagramon szemléltetve láthatóvá válik, százalékos arányban is, a csoportosítások eloszlása, a kevésbé fontos kategóriában.

Kevésbé fontos tulajdonságok, D.Á.I. 3.oszt.

■ Tanulmányi
 ■ Magatartási
 ■ Társak
 ■ Munka
 ■ Közösségi
 ■ Erkölcsi
 ■ Testi

A következő az eredmények jöttek létre, csökkenő sorrendben: külső, testi tulajdonságok 28%; magatartási tulajdonságok 25%; közösségi tulajdonságok 17%; erkölcsi tulajdonságok 13%; tanulmányi tulajdonságok 7%; társakhoz való viszony és munkához való viszony 5-5%.

Tehát megállapítható, hogy a Dédai Általános Iskolában a 3. osztályos tanulók körében, fontos tulajdonságoknak tartják, a magatartási csoportba tartozókat, illetve kevésbé fontosnak, a külső, testi jellemvonásokat.

A következő eredmények jöttek létre a Bátyúi Középiskola 3. osztályában.

3. számú táblázat: *Legfontosabb tulajdonságok választási mutatója a Bátyúi Középiskola 3. osztályában*

	Tanulmányi	Magatartás	Munkához való viszony	Társakhoz való viszony	Közösségi vonások	Erkölcsi vonások	Külső. testi vonások
B.A.	1	2	4	1	2	0	0
B.J.	1	3	1	0	3	1	1
M.P.	1	2	1	2	2	2	0
M.A.	1	4	1	2	1	1	0
S.M.	1	3	0	0	1	1	4
SZ.P.	2	2	1	1	1	2	1
B.A.	2	5	0	2	0	1	0
H.A.	1	4	0	3	1	1	0
D.M.	0	4	2	0	1	1	2
H.G.	1	4	0	0	2	2	1
T.V.	2	2	1	2	1	1	1

A felmérés eredményeinek összegzése után elmondhatjuk, hogy a Bányai Középiskola 3. osztályában, a legfontosabb kategóriában, a legtöbbet választott tulajdonság a bátor volt, amit 7 ember is választott az osztályból.

Ez a tulajdonság az erkölcsi vonásokhoz tartozik, ez eltér a Dédai Általános iskolában tapasztaltaktól ebben a korcsoportban, hiszen ott, a magatartási csoportosításból került ki az a tulajdonság, amit a legtöbb tanuló választott.

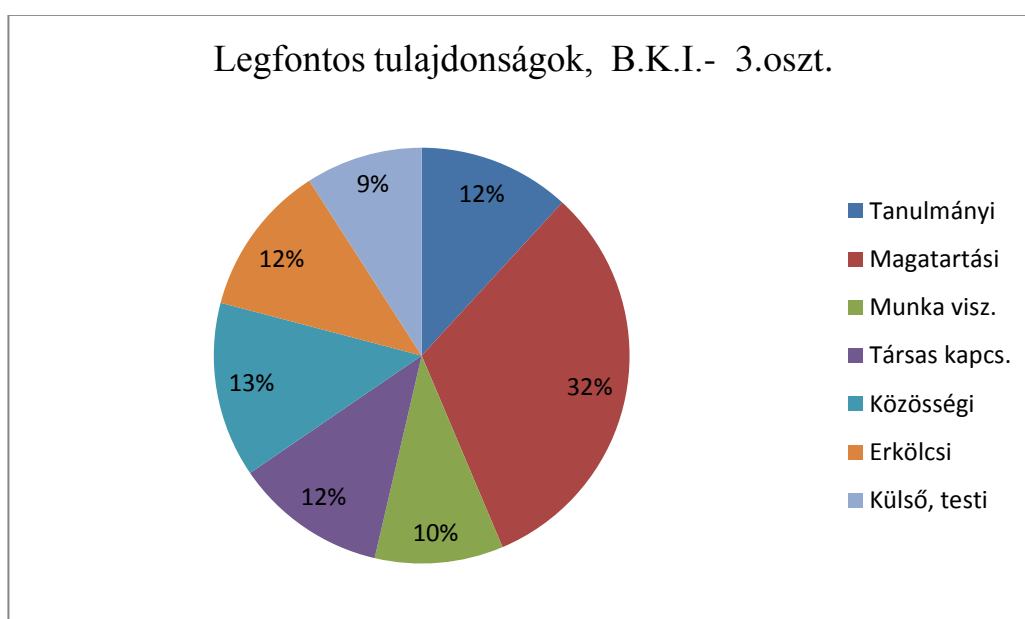
Mint az előző esetben, itt is voltak olyan jelzők, amelyet egy diák sem választotta, ebben a kategóriában, ez nem más, mint: jól öltözködik, becsületes, nem nagyképű, nem irigy, megbízható.

Itt megemlíteném, hogy a jól öltözködik a tulajdonságokat nézve, egyik iskolában sem került be a legfontosabb felsorolások közé. Ez a tulajdonság pedig a külső, testi vonásokhoz tartozik.

A következő rangsort tudjuk felállítani a legtöbbet jelölt, legfontosabb jellem vonások alapján az osztályban csökkenő sorrendben: bátor, jó tanuló, jó, rendes, vidám, szorgalmas, jó szervező, ügyes, erős akaratú, megértő, okos.

Ha a csoportosításokat vesszük figyelembe, akkor elmondható, hogy a legtöbb tanuló, a legfontosabb tulajdonságok jelölésekor a magatartási csoportba tartozó emberi tulajdonságokat választották.

Kördiagramon a következő, százalékos eredmények jöttek ki, csökkenő sorrendben. Magatartási tulajdonságok 32%; közösségi tulajdonságok 13% tanulmányi-, társas kapcsolatok és erkölcsi tulajdonságok 12-12%; munkához való viszony 10%; külső, testi tulajdonságok 9%.

4. számú táblázat: *Kevésbé fontos tulajdonságok választási mutatója a Bátyúi Középiskola, 3. osztályában.*

	Tanulmányi	Magatartás	Munkához való viszony	Társakhoz való viszony	Közösségi vonások	Erkölcsei vonások	Külső. testi vonások
B.A.	0	4	1	1	2	1	1
B.J.	0	2	2	1	1	2	2
M.P.	1	5	2	0	1	1	0
M.A.	1	1	1	1	3	1	2
S.M.	0	3	1	2	3	1	0
SZ.P.	0	2	0	3	1	2	2
B.A.	0	2	0	1	2	2	3
H.A.	0	2	0	1	3	2	2
D.M.	1	1	1	2	3	2	0
H.G.	0	3	1	1	2	0	3
T.V.	1	2	1	2	2	1	1

Amikor a kevésbé fontos tulajdonságokhoz kellett választaniuk a diákoknak jelzőket, hármas holtverseny alakult ki, mind a három tulajdonságot hatszor választották a tanulók. Ezek a következők: elvhű, nem irigy, szép. Mindegyik jelző más kategóriába tartoznak, ami nem más, mint az erkölcsi, közösségi és a külső, testi vonások.

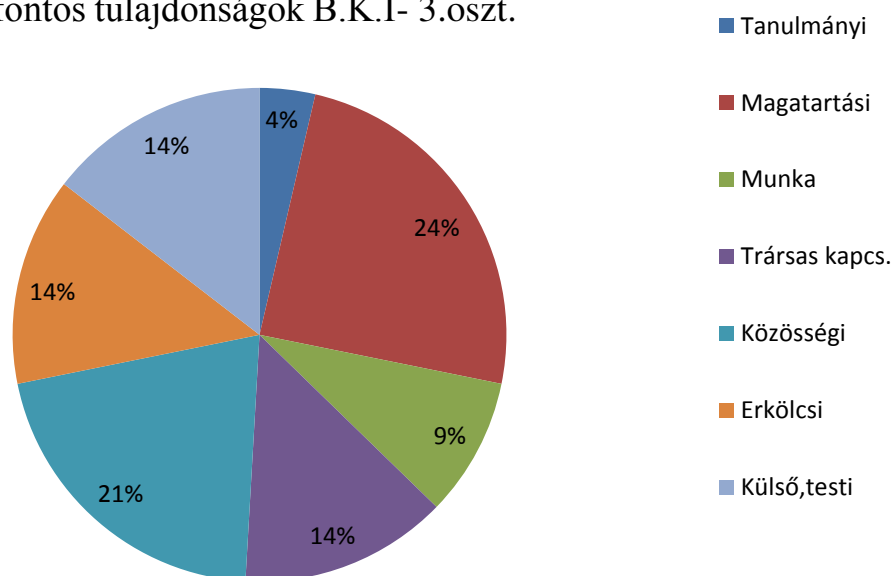
Az alábbi jelzők egyike sem került bele a diákok válaszaiba a kevésbé fontos kategóriában. Ezek pedig: megbízható, kedves, jószívú, ügyes, csendes.

A következő rangsort tudjuk felállítani a legtöbbet jelölt, kevésbé fontos jellem vonások alapján csökkenő sorrendben: elvhű, nem irigy, szép, nem veszekedő, önzetlen, önálló, nem árulkodó, tisztelettudó, kötelességtudó, jól öltözködik.

Amikor a csoportosításokat vizsgáljuk, arra a következtetésre jutunk, hogy a legtöbb tanuló, a kevésbé fontosabb tulajdonságok jelölésekor a magatartási csoportba tartozó emberi tulajdonságokat választották. Tehát a kevésbé fontos csoportosításban is a magatartási csoport jegyeiben van több jelölés.

Figyeljük meg, hogy hogyan oszlanak el ezek százalékos arányban. Csökkenő sorrendben a következő lista alakult ki: magatartási tulajdonságok 24%; közösségi tulajdonságok 21%; erkölcsi, külső testi vonások és társas kapcsolatokat jelző vonások 14-14 %; munkához való viszony 9%; tanulmányi 4%.

Kevésbé fontos tulajdonságok B.K.I- 3.oszt.

Most lépünk egy korcsoporttal feljebb, nézzük meg, hogy a Dédai Általános Iskola 4. osztályában milyen eredmények születtek ugyanezen teszt kitöltése után. Figyelembe véve a csoportok szerinti eloszlást és a tulajdonságok gyakoriságát is.

5. számú táblázat: *Legfontosabb tulajdonságok választási mutatója a Dédai Általános Iskola, 4. osztályában*

	Tanulmányi	Magatartás	Munkához való viszony	Társakhoz való viszony	Közösségi vonások	Erkölcsi vonások	Külső. testi vonások
S.K.	0	5	2	0	1	2	0
SZ.Dom.	2	1	2	2	3	0	0
P.M.	0	1	2	3	1	2	1
K.S.	2	2	1	2	0	1	2
P.A.	1	1	1	0	2	2	3
SZ.Dor.	0	1	0	4	2	2	1
SZ.R.A	1	4	2	1	0	2	0
D.K.	2	1	2	2	1	2	0
S.Á.	0	2	2	2	1	3	0
P.SZ.	0	7	0	2	0	1	0
I.SZ.	2	1	1	3	2	1	0

A felmérés eredményeinek összegzése után elmondhatjuk, hogy a Dédai Általános Iskola 4. osztályában, a legfontosabb kategóriában, a legtöbbet választott tulajdonság az

igazságos volt, amit az osztályból heten is választottak. Ez a szó az erkölcsi vonások leírásában van jelen.

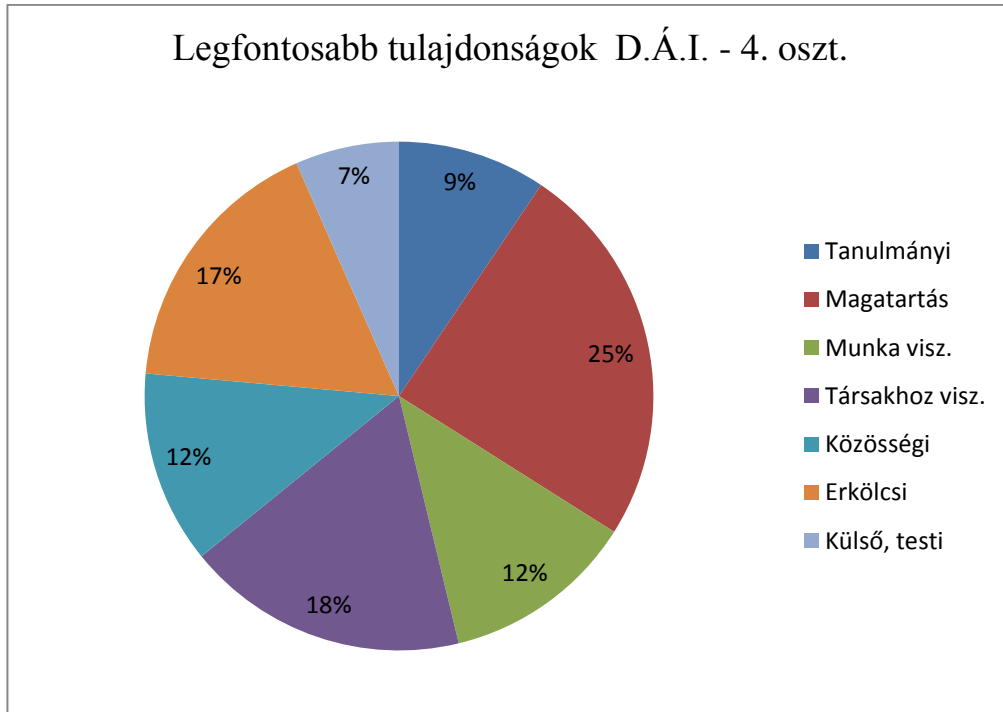
A legkevesebbszer, vagyis egyáltalán nem választott tulajdonságok ebben a kategóriában a következők: kötelességtudó, érdeklik az osztály ügyei, nem nagyképű, kezdeményező, elvhű.

A következő rangsort tudjuk felállítani a legtöbbet jelölt, legfontosabb jellem vonások alapján az osztályban csökkenő sorrendben: igazságos, bátor, lelkiismeretes, szorgalmas, tisztelettudó, barátkozó, jó tanuló, segít másoknak, jószívű, okos, önzetlen, nem irigy, önálló.

Nézzük meg, hogy ez mit jelent csoportok szempontjából. A legtöbb tanuló a legfontosabb tulajdonságok választása során, a társakhoz való viszony csoportjába tartozó emberi tulajdonságokat írták be.

A következő diagramon százalékos értékben láthatóvá válik, mely csoportosítások, milyen eredményt értek el.

Csökkenő sorrendben: magatartást jelölő tulajdonságok 25%; társakhoz való viszony 18%; erkölcsi tulajdonságok 17%; munkához való viszony és közösségi tulajdonságok 12-12%; tanulmányi 9%; külső, testi vonások 7%.

6. számú táblázat: *Kevésbé fontos tulajdonságok választási mutatója a Dédai Általános Iskola, 4. osztályában*

	Tanulmányi	Magatartás	Munkához való viszony	Társakhoz való viszony	Közösségi vonások	Erkölcsei vonások	Külső. testi vonások
S.K.	1	2	1	3	1	0	2
SZ.Dom.	0	2	0	0	1	4	3
P.M.	0	2	1	0	2	2	3
K.S.	0	4	0	1	3	1	1
P.A.	0	4	0	3	2	0	1
SZ.Dor.	1	5	1	1	0	1	1
SZ.R.A	1	1	0	2	2	0	4
D.K.	1	3	0	1	0	0	5
S.Á.	1	1	0	1	2	0	5
P.SZ.	0	0	2	3	3	1	1
I.SZ.	0	2	1	0	2	1	4

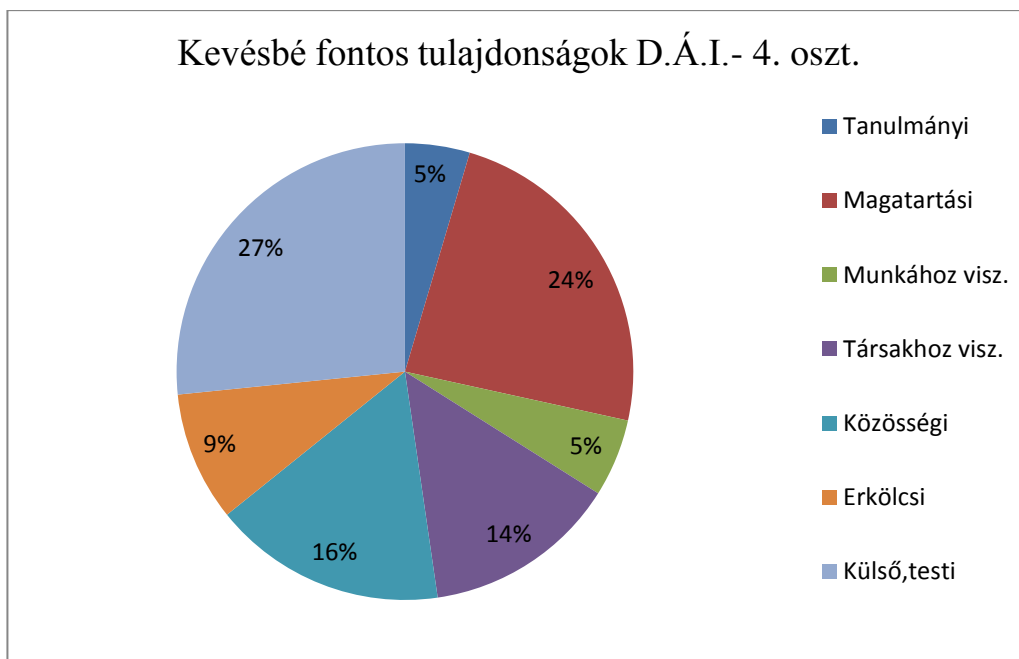
A kevésbé fontos tulajdonságok kiválasztásakor, a legtöbb tanuló, összesen 7 diák, egy külső, testi tulajdonságot írtak le, ami nem más, mint a jól öltözködik. Tehát úgy vélik, hogy nem fontos mérvadója egy embernek, az öltözködése.

Itt is előfordultak, olyan jelzők, amelyeket egyszer sem használtak fel. Ezek a következők: kötelességtudó, szorgalmas, igazságos, lehet rá számítani.

A kötelességtudó tulajdonság, egyszer sem használtak fel egyik csoportosításban sem fordult elő, sem a legfontosabb sem a kevésbé fontos téren.

A következő rangsor jött létre a legtöbbet jelölt, kevésbé fontos jellemvonások alapján csökkenő sorrendben: jól öltözködik, nem veszekedő, erős, csendes, aktív, ügyes, erős akaratú, szép, udvarias, nem nagyképű, kezdeményező, elvhű, lelkiismeretes.

A kevésbé fontos csoportosításba a külső, testi vonások jegyei domináltak. Ez százalékos arányban csökkenő sorrendben a következő: külső, testi tulajdonságok 27%; magatartási tulajdonságok 24%; közösségi 16%; társakhoz való viszony 14%; erkölcsi vonások 9%; tanulmányi és munkához való viszony 5-5 %.

Mint az előző osztály esetében, itt is elmondható, hogy a külső vonásokat emelik ki kevésbé fontos tulajdonságként, és a belső, illetve magatartásbeli tulajdonságokat pedig fontosnak vélik.

Ugyanazon korosztályban a következő eredmények jöttek létre a Bátyúi Középiskola 4. osztályában.

7. számú táblázat: *Legfontosabb tulajdonságok választási mutatója a Bátyúi Középiskola 4. osztályában*

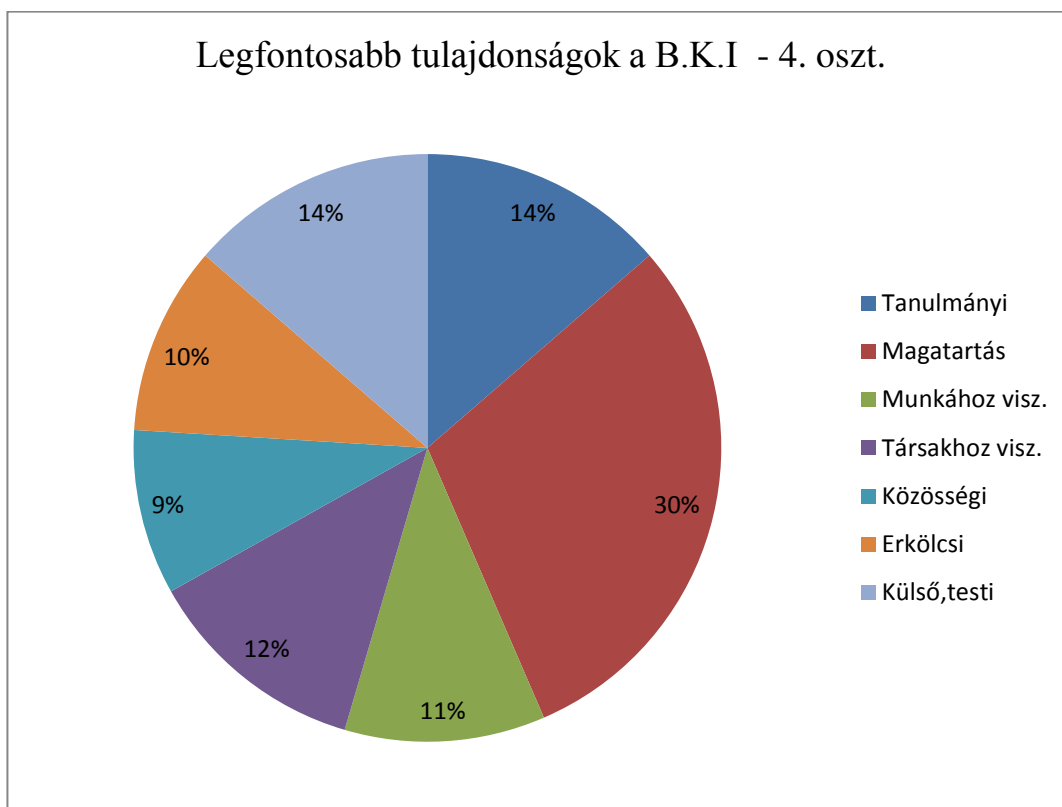
	Tanulmányi	Magatartás	Munkához való viszony	Társakhoz való viszony	Közösségi vonások	Erkölcsi vonások	Külső, testi vonások
NY.F.	2	2	2	1	0	1	2
D.F.	2	4	0	2	1	1	0
B.M.	2	2	0	0	1	1	4
T.T.	2	2	0	3	1	1	1
R.L.	2	1	1	1	2	1	2
H.D.	0	4	1	2	1	1	1
C.R.	0	4	0	2	1	2	1
D.K.	2	3	1	2	0	1	1
O.J.	1	4	2	1	1	1	0
K.A.	1	4	2	1	1	0	1
S.N.	2	3	1	2	0	1	1
S.V.	0	3	2	0	2	1	2
H.B.	1	5	1	1	0	2	0
H.ZS.	1	5	1	0	1	0	2
B.J.	2	2	1	0	1	1	3
K.V.	1	4	2	1	1	1	0

A felmérés eredményeinek összegzése után elmondhatjuk, hogy a Bányai Középiskola Iskola 4. osztályában, a legfontosabb kategóriában, a legtöbbet választott tulajdonság a rendes volt, amire az osztályból 12 diák is szavazott, ami a munkához való viszony kategóriában található meg.

Ha megfigyeljük, milyen válaszokat választottak legtöbben a legfontosabb kategórián belül ezeket a tulajdonságokat kapjuk: rendese, szorgalmas, barátkozó, bátor, tehetséges, vidám, jó tanuló, jó, érdeklik az osztály ügyei, tisztelettudó, kötelességtudó, ügyes, jó sportoló.

A legkevésbé választott kifejezések, a legfontosabb kategóriában, amiket senki sem választott: jól öltözködik, igazságos, lehet rá számítani, nem veszekedő, nem nagyképű, önzetlen, kezdeményező, nem árulkodós, lelkiismeretes.

Ha a csoportosításokat vesszük figyelembe, akkor a legfontosabb tulajdonságok közül fölényesen a magatartási tényezők emelkednek ki. A következő, rangsor tudjuk felállítani csökkenő sorrendben a legfontosabb tulajdonságok csoportosításakor: magatartási 30%; tanulmányi és külső testi 14-14%; társakhoz való viszonyt jelölő 12%; munkához való viszony 11%; erkölcsi 10%; közösségi 9%.

8. számú táblázat: *Kevésbé fontos tulajdonságok választási mutatója a Bátyúi Középiskola, 4. osztályában*

	Tanulmányi	Magatartás	Munkához való viszony	Társakhoz való viszony	Közösségi vonások	Erkölcsei vonások	Külső. testi vonások
NY.F.	1	3	1	3	1	0	1
D.F.	0	3	1	2	1	2	1
B.M.	1	4	3	1	1	0	0
T.T.	1	4	2	0	1	1	1
R.L.	0	2	0	2	3	2	1
H.D.	0	2	1	0	3	2	2
C.R.	0	3	0	1	3	1	2
D.K.	0	1	2	0	2	2	3
O.J.	0	3	1	0	3	1	2
K.A.	1	3	2	0	2	2	0
S.N.	1	4	0	1	1	0	3
S.V.	1	2	2	1	2	0	2
H.B.	1	0	1	1	2	1	4
H.ZS.	0	2	0	2	2	2	2
B.J.	0	3	2	2	2	1	0
K.V.	0	1	1	3	1	2	1

A kevésbé fontos tulajdonságok választásánál, a lelkiismeretes jellemzőt választották, nem kevesebb, mint nyolc tanuló, mint ahogy az előzőnél is ez is a munkához való viszony kategóriába sorolandó.

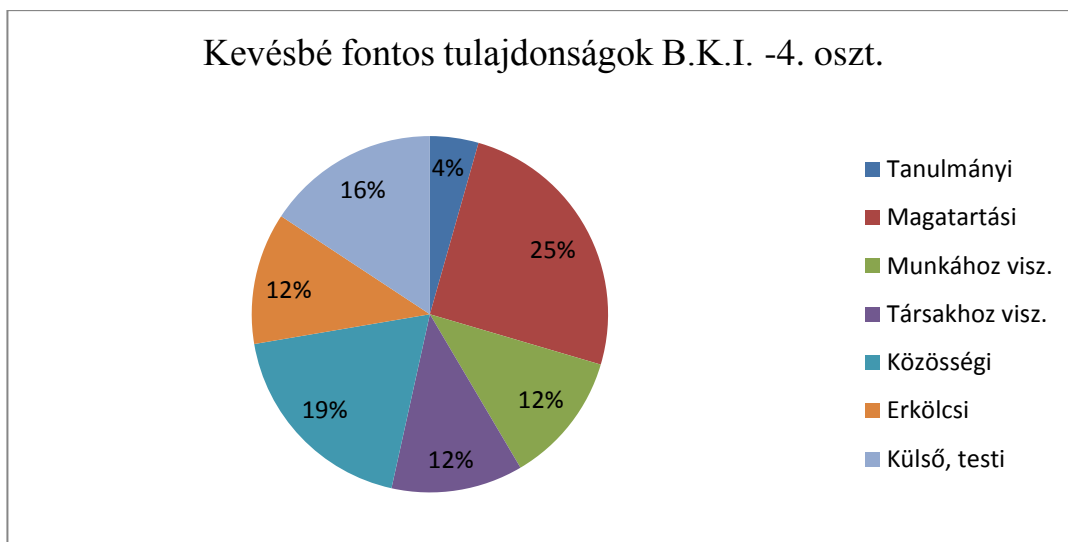
Mint ahogyan eddig is, itt is voltak olyan tulajdonságok, amit egyáltalán nem használtak fel a kevésbé fontos kategória kitöltésékor, ezek a következők: jó tanuló, becsületes.

A következő felírásban láthatjuk, melyek azok a tulajdonságok, amelyeket a legtöbb tanuló jelölt a kevésbé fontos felsorolásnál: lelkiismeretes, elvhű, nem nagyképű, önzetlen, jól öltözködik, jó sportoló, erős akaratú, nem irigy, megértő, okos, kezdeményező, nem árulkodós, önálló.

A kevésbé fontos tulajdonságokat taglaló csoportos összeállításban is a magatartási csoport fölényeskedet.

A rangsor pedig csökkenő sorrendben, a kevésbé fontos tulajdonságok csoportosításánál a következő: magatartási 25%; közösségi 19%; külső, testi vonások 16%; munkához-, társakhoz való viszony és erkölcsi tulajdonságok 12-12%; tanulmányi 4%.

Kevésbé fontos tulajdonságok B.K.I. -4. oszt.

Az összes osztályt figyelembe véve elmondható, hogy azok a jellemvonások melyek a legfontosabbnak lettek jelölve, az osztály átlagát tekintve, nem jelent meg kevésbé fontosként.

Az adatok összegzése, és rendszerezése után, az eredmények a következők lettek. A 3. osztályosok kategóriáját nézve, egyértelműen a magatartási viszonyokat magába foglaló jellemzőket választották ki a legmagasabb számban, mint a legfontosabb tulajdonság az emberekben. Mind a két helyszínen, Bátyúban és Dédában is ez a csoport dominált.

Említésre méltó az erkölcsi és társakhoz való viszonyokat tartalmazó csoportosítás is. A választott szavak gyakoriságának vizsgálatakor, a legtöbbet választott kifejezés, a Dédai Általános Iskolában a magatartási csoportból származó került ki fölényben, addig Bátyúban, erkölcsi. Tehát megállapítható, hogy a 3. osztályos tanulók számára, fontos az, hogy egy embertársuk pozitív belső jellemvonásokkal rendelkezzen.

A kevésbé fontos kategóriába tartozó válaszok közül a 3. osztályokban külső testi vonások jegyei és ismét a magatartási tényezők vannak vezető pozícióban. Viszont nem elhanyagolható tény az sem, hogy ebből a kategóriából szerepelt a legtöbb szó a tesztben, így történt meg az, hogy a Bátyúi Középiskolában a 3. osztályban a legfontosabb és kevésbé fontos összesített, csoportonkénti kategóriában a magatartási jellemzőket választották a legtöbbet.

Ha figyelembe vesszük, külön a szavak szintjén ezt a felosztást, észrevehető, hogy míg Dédában a szép jellemvonást, addig Bátyúban az elvhű, irigy, szép jellemvonásokat választották a tanulók. Ebből az adatból arra következtethetünk, hogy a szép, ami külső testi vonás, mind a két osztályban első helyen jelenik meg, mint kevésbé fontos tulajdonság.

Tehát ezt a tulajdonságot, a legtöbb diák kevésbé fontosnak gondolta. A tanulók szerint nem olyan fontos tehát a külső tulajdonságok, mint a belső értékek.

Elemezzük, a 4. osztályosok kategóriáját is. Dédában a legfontosabb kategóriában, összességében a társakhoz való viszonyt kifejező szavakat domináltak. Viszont ha külön vizsgáljuk szavak szintjén a tesztet, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy a legtöbb tanuló, ott az igazságos kifejezés választotta, ami az erkölcsi vonásokhoz tartozik.

Ha megfigyeljük a 4. osztályt Bátyúban is, ők a legfontosabb csoportos tulajdonságoknál a magatartáshoz tartozó kifejezések domináltak. Ha külön vizsgáljuk csak a szavak szintjén, a csoportosításokat figyelmen kívül hagyva, akkor azt tapasztaljuk, hogy Dédában az igazságos, Bátyúban a rendes kifejezés dominál, mint legfontosabb tulajdonságok. Az igazságos, erkölcsi vonás, a rendes pedig munkához való viszonyt kifejező. Tehát figyelembe véve ezeket az összefüggéseket, megállapítható, hogy a 4. osztályosok kategóriájában is a legfontosabb emberi tulajdonságok a magatartáshoz, egymáshoz való viszonyhoz és az erkölcsöz köthetőek. Ezek mind olyan értékek, melyek az ember belső tulajdonságait emelik ki.

A 4. osztályosok csoportjában a kevésbé fontos csoportosításnál, Dédában egyértelműen a külső, testi vonásokat, választották a legtöbben. Mikor külön vizsgáljuk a legtöbbet felírt kifejezéseket, ott is egyértelmű az eredmény kapunk, hiszen a jól öltözködik kifejezést választották a legtöbben, ami szintén a külső, testi vonásokhoz tartozik.

Bátyúi Középiskola 4. osztályában már más a helyzet, hasonló, mint a Bátyúi Középiskola 3. osztályban, valószínűleg az okok is hasonlóak, amit már fentebb taglaltam. Tehát, mint a Bátyúi Középiskola 3. osztályában, ugyanúgy a 4. osztályban is az a helyzet áll fenn, hogy a legfontosabb és kevésbé fontos kategóriákban is magatartási viszonyokat leíró csoportosítás került az első helyre. Viszont ha azt vesszük figyelembe, hogy mely önálló szót írták fel legtöbben a 4. osztályban az nem más, mint a lelkiismeretes, ami a munkához való viszonyt leíró kifejezésekhez tartozik.

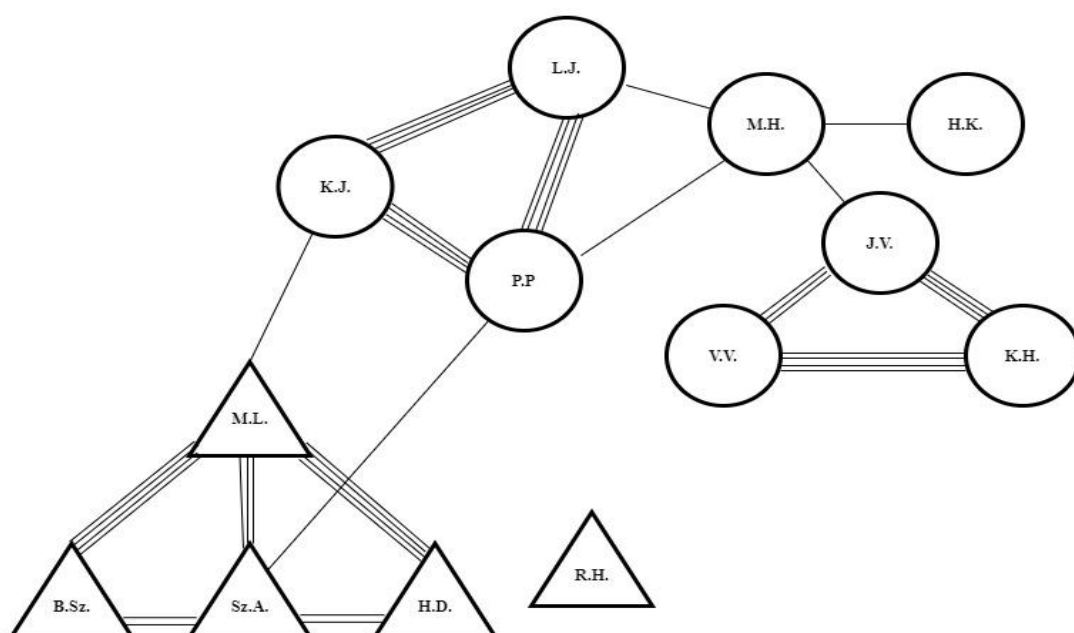
Következzenek a szociometriai tesztek eredményei. Mivel a szociometria felvétel napján, nem volt teljes létszáma a csoportnak, ezért nem is tudunk végleges következtetéseket levonni. Azonban ezek az eredmények is jól szemléltetik, habár nem teljes mértékben, az osztályban létrejött közösségi kapcsolatokat. A szociometriai módszer az egyén társas kapcsolatrendszerét, és ez által a közösség, bizonyos sajátosságait vizsgáló módszer.

A Dédai Általános Iskola 3. osztályában elvégzett szociometriai tesztet, kölcsönösségi- (3. számú melléklet) és a gyakorisági táblázat (4. számú melléklet) alapján,

elemzem. Az osztályban a legtöbb kölcsönös kapcsolatot elért tanuló M.L.- fiú, M.H.- lány, Sz. A. –fiú és P.P.- lány volt, mindegyikük összesen 4 darab kölcsönös választást ért el. Az osztályban R.H.- fiú diák, egyszer sem választották viszont, tehát ő 0 darab kölcsönös kapcsolattal rendelkezik.

A gyakorisági táblázat alapján elmondható, hogy összesen az összes típusú kérdést összevetve, a legtöbb választást H.D.- fiú, kapta 51 darab jelöléssel. Őt szoroson követi M.L.- fiú, 50 darab jelöléssel. A lányok közül M.H. kapta, összesítve a legtöbb jelölést, ami 39 darab volt.

1. számú ábra: *A Dédai Általános Iskola 3. osztályának szociogramja.*

A szociogram alapján, az osztályközösségben elmondható, hogy több zárt háromszög alakzattal rendelkezik. Ezek a kapcsolatok erősek, háromszorosak és négyszeresek. Néhány tanuló a kirekesztés szélén áll, alig rendelkeznek kölcsönös kapcsolatokkal. Eben az esetben is egyszeresek azok a kapcsolatok. A fiúk és lányok látványosan elválasztódnak egymástól, kölcsönös választás két esetben történik meg, ezek is egyszeres erősségűek.

A fiúk csapata összetartó, erős kapcsolatok, szoros egymáshoz kapcsolódás jellemzi, mindenki kapcsolatban van mindenkivel. Kivételt képez R.H. akinek egy kölcsönös kapcsolata sincs. Ebben az erős kapcsolati hálóban, R.H. kirekesztve, a perem szélére kerülve van, a fiúk és a lányok köréből is.

A lányok kapcsolódása már tendenciát mutat. Itt jobban megfigyelhető a klikkesedés. Háromszög alakzat, zárt csoportosulás jött létre. Szemmel láthatólag két tábora szakadt a lányok közössége, ezekben a csoportosulásokban nincsenek átfedések. Ebben a két táborban is jól megfigyelhető az erős négyszeres választások, mind a három-három tag szempontjából.

Viszont, maradtak olyan lányok is, akik kapcsolódnak ezekhez a csoportosulásokhoz, habár csak egyszeres kölcsönös választással. H.K.- lány, hasonló helyzetben van, mint R.H.-fiú. Nála csak egy darab kölcsönös választás figyelhető meg, ennek az erőssége is igen alacsony, csak egyszeres.

Az osztály összességében nézve megosztott, a fiúk és lányok között is egyértelmű távolodás figyelhető meg, illetve a lányok táborában is klikkel alakultak ki. Vannak kevés, vagy nulla kölcsönös kapcsolattal rendelkezők is, mind a fiúk, mind a lányok tekintetében.

A kölcsönösségi index azt értéket mutatja, hogy a társas kapcsolatban lévő személyek hány százalékának van kölcsönös kapcsolata. Tehát hány százalékuk van kapcsolatban egy másik személyek, a közösségen belül. Minél magasabb a mutató értéke annál kevesebb a csoporton belül a magányosok, egyedül maradtak száma. Az index átlagértéke 85–90%. Ha ennél alacsonyabb a mutató, a csoport kevésbé mozgósítható, mivel nincs meg a közösségi élethez szükséges, kialakult kapcsolatok száma, és erőssége. Ha a mutató 75 alatt van, a társas mezőben a kohézió aggasztóan fellazult, 55 alatt pedig már nem tekinthetjük a válaszadók együttesét közösségnek sem, csoportnak sem. A mutató értékéből következtethetünk a csoporton belüli összetartásra, a közösségi tudat erősségére, az egymáshoz tartozás érzésre. A közösség csak akkor képes minden tagjának megfelelő biztonságot adni, ha annak kölcsönösségi mutatója 100, vagyis minden tagnak van legalább egy kölcsönös kapcsolata a közösségben (Falus et al., é.n.).

Ez a kölcsönösségi index a Dédai Általános Iskola 3. osztályában 92,3%. Ami azt jelenti elég erős és összetartó az osztály. Átlagon felüli érték, viszont lehetne még javítani, és törekedni a 100% elérése, hiszen ez egyben azt is jelenti, habár a tanulók nagy részének van kölcsönös kapcsolata, de 1 embernek nincs.

A következő index a sűrűségi mutató, ami azt fejezi ki, hogy egy személyre hány kölcsönös kapcsolat jut átlagosan. A kölcsönös kapcsolatok számának és a csoporttagok számának hányadosa. Ami azt jelenti, hogy ha 1-es értéket kapunk, akkor minden tagra átlagosan egy, tehát ebben az esetben átlagosan minden személynek két kölcsönös kapcsolata van. A mutató átlagövezete 0,9-től 1,1-ig terjed. Stabil közösségekben 1 fölött van, 0,8 alatt viszont a társas alakzat valószínűleg laza, hálózata bizonytalan, míg 0,6 alatt

felnőttekből álló társas mezőben az alakzat már nem tekinthető közösségnek vagy csoportnak (Falus et al., é.n.).

Ebben az esetben 1,3-as értéket kaptam. Ami azt jelenti, hogy a közösség stabilnak számít. Ez egy jó érték, ha az átlaghoz viszonyítjuk. A közösségben több mint egy személyes kapcsolat jut átlagosan.

A harmadik fontos index, amit a közösségre vonatozik az a kohéziós index. Ami azt fejezi ki, hogy az adott közösségben a szociometriailag lehetséges kölcsönös kapcsolatoknak hány százaléka realizálódott, tehát teljesült be. A kohéziós index átlagértéke 10–13% között mozog. Ha 15 fölé emelkedik, már magas fokú kohézióról beszélünk, míg 10 % alatt a közösség szétesett, a szolidaritás alacsony, figyelemre méltó együttes teljesítményre nem számíthatunk (Falus et al., é.n.).

A Dédai Általános Iskola 3. osztályában ez az érték 21,79%. Ami meghaladja az átlag értéket. Tehát, ez azt jelenti, hogy a lehetséges kapcsolatok száma, nagymértékben beteljesült. A tanulók között szoros viszonyok alakultak ki.

A következő eredmények születtek a szociometriai tesztből a Bátyúi Középiskola 3. osztályában, a kölcsönösségi- (5. számú melléklet) és a gyakorisági táblázat (6. számú melléklet) elemzése alapján.

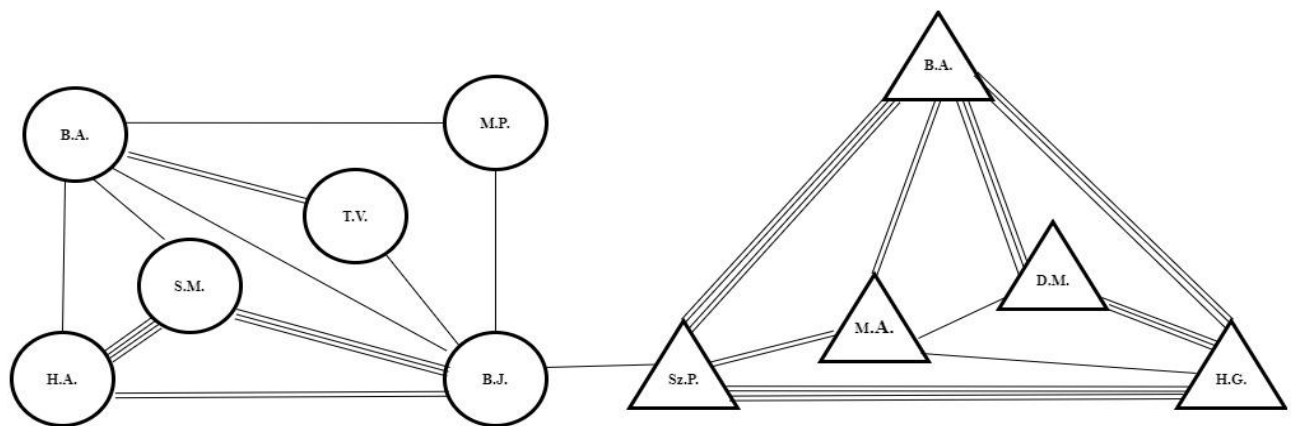
Az osztályban a legtöbb kölcsönös kapcsolatot elért tanuló B.J.- lány, aki 6 darab kölcsönös választása van. Olyan tanuló nincs az osztályban, akinek egy kölcsönös választása sem volt. A legkevesebb ilyen kapcsolatot M.P.- lány és T.V.- lány kapta 2-2 kölcsönös választás alapján.

A gyakorisági táblázat alapján megállapítható, hogy a tanulók közül H.G.- fiú kapta összesen a legtöbb választást a többiek részéről, ami 67 darab volt. A fiúk közül a második legnépszerűbb jelölés Sz.P., akinek 39 jelölése van.

A lányok csoportját nézve a legtöbb jelölést B.J. kapta összesen 48 darabot, a második pedig B.A., 40 darab jelöléssel.

A harmadik osztályosok tekintetében már itt is megfigyelhető, hogy a Bátyúi Középiskola tanuló összetartóbbak, és szorosabb kapcsolatot ápolnak egymással, mint a Dédai Általános Iskola 3. osztályosai. Főleg akkor, ha azt is figyelembe vesszük, hogy az osztályban majdnem arányos a tanulók létszáma is. Dédában két tanulóval több volt jelen a teszt felvétele idején.

2. számú ábra: A Bátyúi Középiskola 3. osztályának szociogramja.

A szociogram alapján, elmondható, hogy szoros és erős kapcsolatok jellemzik, főleg a fiúk tábort. Kirekesztés szélén egy tanuló sem áll, igaz megfigyelhető olyan diák, akinek kevés, gyenge kapcsolatai vannak. A fiúk és lányok tábora ebben az esetben is látványosan elválasztódnak egymástól. Kölcsönös választás fiúk és lányok között egyszer történik, viszont ez a kapcsolat gyenge egyszeres, B.J.- lány és Sz.P.- fiú között jön létre a kapcsolat.

A fiúk csapatára jellemző az erős, háromszoros, négyszeres választások. Összetartó, mindenki jó viszont ápol mindenkivel. Hasonló a dédai iskolában tapasztaltakhoz, a 3. osztályos fiúk körében. Annyi különbséggel, hogy itt több személyről van szó, illetve nincs kiközösítés. A többség erős kapcsolat, de megfigyelhető egyszeres és kétszeres választások is. Az alakzat háromszög, amelyben belső háromszögek is kialakultak. A fő háromszögben négyszeres és háromszoros kapcsolódások vannak, ennek tagjai B.A. Sz.P. és H.G. Ők hozzájuk tömörülnek M.A. és D.M. az ők kapcsolataikat inkább egyszeres és kétszeres választások jellemzik, de megtalálható a háromszoros is.

A lányok kapcsolatrendszerét tekintve, szembeűnik, hogy kevesebb erős hármas, négyes kapcsolódás jellemzi, dominánsabb az egyes és kettes kapcsolatok. Habár összetartozás mutatkozik. Nem úgy, mint a dédai 3. osztályosok körében, ahol két jól látható szekcióra volt bomolva a lányok csapata.

A létrejött alakzat négyzet, melyen belül további háromszögek és négyzetek jöttek létre. A legerősebb kapcsolat egy háromszög alakzat, zárt csoportosulás, melyben H.A., S.M., és B.J., van jelen négyes, hármas és kettes kapcsolattal. Máshol az egyes laza kapcsolatok dominálnak. Még megfigyelhető B.A. és T.V. között, egy kettes kölcsönös választás is.

Az osztály közösségében, egyértelmű megosztottság látszik a fiúk és lányok körében, egy darab kölcsönös kapcsolat jött létre. A fiúk kapcsolatai erősebbek, és sűrűbbek, a lányok kapcsolatai gyengébbek és kevesebb összekapcsolódás figyelhető meg.

Ha a szociometriai indexeket nézzük, a Bátyúi Középiskola 3. osztályában a kölcsönösségi index 100%. Ez az érték az átlagot tekintve igen ritka, ami azt jelenti, hogy az osztályban minden tanulónak van kölcsönösségi kapcsolata.

A sűrűségi index száma 1,81. Ez az érték azt fejezzük ki, hogy egy személyre hány kölcsönös kapcsolat jut nagyjából. Itt is egy stabil közösségről beszélhetünk, hiszen az átlagot jóval meghaladja. Összehasonlítva a dédai 3. osztályos eredménnyel, ez is alátámasztja azt, hogy a bátyúi tanulók kapcsolati szorosabbak. A közösségben több mint, egy majdnem kétszeresen kölcsönösen választott kapcsolatok jutnak mindenkinek.

A következő index a kohéziót méri fel. Ami azt jelenti, hogy az összes lehetséges kapcsolat közül, hány százalék valósult meg valójában. Itt az érték 36,36 %. Ami jóval az átlag érték felett van. Ez az érték is magasabb számot ért el, mint a dédai 3. osztályos tanulók értéke, majdnem 15%-al. Ebből az állapítható meg, hogy a Bátyúi Középiskola 3. osztályos tanuló szorosabb, és erősebb kapcsolatokat ápolnak, mint a Dédai Általános Iskola 3. osztályos diákjai.

Áttérek, az egyel idősebb korosztályhoz, tehát a 4. osztályosokhoz. Először a Dédai Általános Iskola 4. osztályának szociometriai eredményeit elemzem a kölcsönösségi-(6. számú melléklet) és a gyakorisági táblázat (6. számú melléklet) alapján.

Összességében az osztályban a legtöbb kölcsönös kapcsolat 5 darab, amit Sz.D. – lány diáknak jött létre. Olyan tanuló nincs az osztályban, akinek egy kölcsönös választása sem volt.

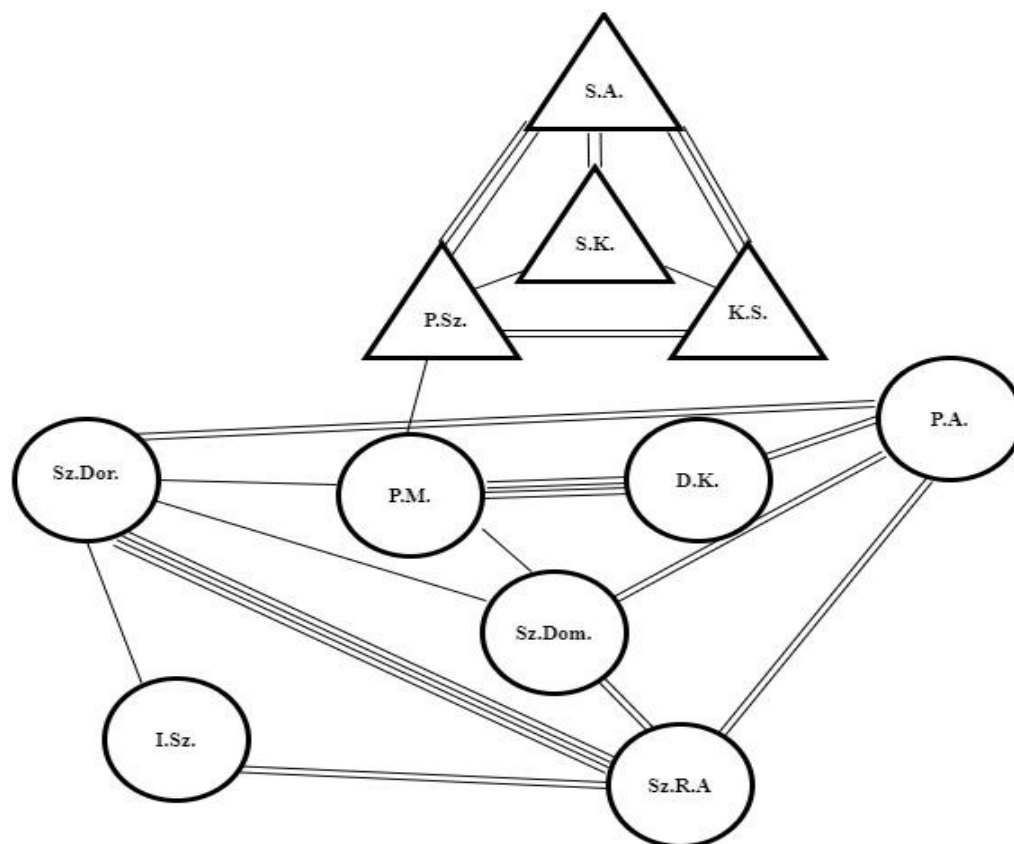
A legkevesebb kölcsönös kapcsolattal rendelkezők D.K. és I.Sz. mindketten lányok, és 2-2 darab kölcsönös kapcsolatot szereztek a vizsgálat alapján.

A fiúk közül a legmagasabb értéket P.Sz. érte le, összesen négy darab kölcsönös kapcsolattal.

A gyakorisági táblázat alapján P.Sz.- fiú volt az a személy is, aki legtöbb választást kapta a többiektől. Közel van hozzá P.M.- lány is 45 választással.

A legkevesebb választást I.SZ. – lány kapta, ami 11 darab volt összesen. A fiúk közül S.K. és K.S. 13-13 összesített választással kapták a legkevesebb jelölést.

3. számú ábra: A Dédai Általános Iskola 4. osztályának szociogramja.

A szociogram alapján megállapítható, hogy többszörös választások dominálnak. A fiúk és lányok csoportja ebben az esetben is különálló egység alkot. Kölcsönös választás fiúk és lányok között egyszer történik, ez a kapcsolat egyszeres választáson alapul, P.M.-lány és P.Sz. - fiú között jön létre.

A fiúk egysége, mint az előző esetekben is, összetartó. Háromszög alakzatban helyezkedik el. Többnyire háromszoros, kétszeres választású kapcsolatok jellemzik. De jelen van az egyszeres választás is. A háromszögben, további háromszögek jönnek létre. Jelen esetben, minden fiúnak, minden fiúval kapcsolata van. Viszont az erősebb kapcsolat S.A., K.S. és P.Sz. között jött létre.

A lányok kapcsolati rendszere bonyolultabb hálót eredményez. Fellelhető négyzet alakzat, és háromszög alakzat is. Itt létrejön a legerősebb négyszeres kapcsolódás, két alkalommal is, Sz.Dor. és Sz.R.A. között, illetve P.M. és D.K. között is. Átlagosan két-három emberrel vannak kölcsönös kapcsolatban a lányok. Nincs senki sem kiközösítve, de nem is nagy az összetartozás.

A szociometriai indexek tekintetében, a Dédai Általános Iskola 4. osztályában a következő eredmények születtek. A kölcsönösségi index 100%. Ez az érték az átlagot tekintve igen ritka, viszont a korábbiakban, már előfordult ilyen a szociometriák elemzése során. Ez a szám azt jelenti, hogy minden tanuló rendelkezik, legalább egy kölcsönös kapcsolattal.

A sűrűségi index száma 1,72 %. Ez az érték az egy főre jutó kölcsönös kapcsolatok számát fejezi ki. Átlagon felüli érték, mely arra utal, hogy az osztályközösségben megfelelő az elosztottság.

A kohéziós index ebben az esetben 34,54%, ami szintén átlagon felüli értéket mutat. Ami azt jelenti, hogy az összes lehetséges kapcsolat közül több mint a negyede megvalósult. Ami alapján megállapítható, hogy a tanulók kapcsolatai az osztály közösségben kielégítőek.

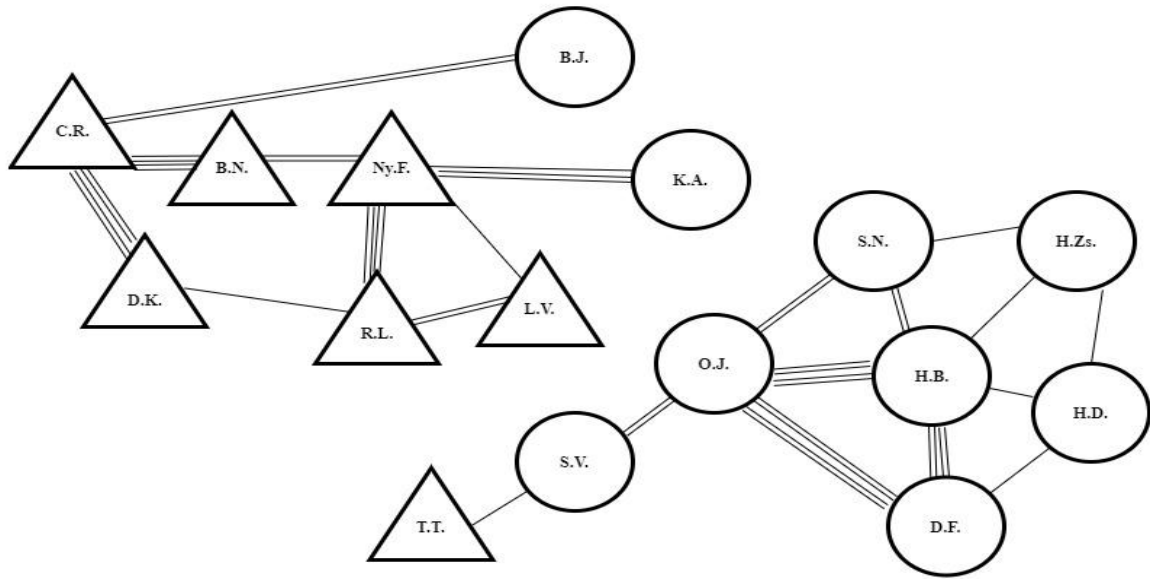
A Bátyúi Középiskolában a 4. osztályos tanulók szociometriai vizsgálatából a következő megállapításokra jutottam. Az eredményeket a kölcsönösségi- (9. számú melléklet), és a gyakorisági táblázat (10. számú melléklet) alapján számítottam ki.

Az osztályban a legtöbb kölcsönös kapcsolattal H.B.- lány rendelkezik, ami összesen 5 kölcsönösen választott kapcsolatot jelent. Őt követi R.L. –fiú 4 darab kölcsönös választással. Olyan diák, aki teljesen magányos lenne, tehát egy kölcsönös kapcsolat sem jött létre számára, nincs. Viszont vannak ehhez közelítő értékek. T.T.- fiú és B.J.- lány, esetükben csak egy kölcsönös kapcsolat jött létre.

A gyakorisági táblázat alapján B.M.- fiút jelölték meg a legtöbben, az összes kérdést figyelembe véve, összesen 64 darab jelölést kapott. Kimagasló értéket mutat Ny.F.- fiú, jelöltsége is a maga 51 pontjával.

A lányok közül a legnagyobb jelöltséget D.F. szerezte, 35 darab szavazattal. A legkevesebbszer a fiúk közül T.T.-t választották, összesen 13 alkalommal. A lányok közül pedig S.V.-t összesen 7 alkalommal.

4. számú ábra: A Bátyúi Középiskola 4. osztályának szociogramja.

A szociogram alapján, a lányok és fiúk teljesen elkülönülnek egymástól. Megemlítendő, hogy T.T.- fiú és S.V. - lány, egyszeres választási kapcsolatban áll egymással. Viszont T.T.- fiú, a többi fiú társaival, egyáltalán nincs kapcsolatban. A lányok és fiúk közötti kapcsolatok, itt is kettéválnak. Viszont C.R. – fiú, és B.J. – lány között egy kétszeres közös választási viszony alakult ki, ami azért is különbözik az eddig megszokottaknál, mivel az osztály többi tanulója, sem a lányok sem a fiúk közül, senkivel sincs több kapcsolata B.J.- lánynak. Tehát neki csak ez az egy kölcsönös kapcsolata van. Ez a helyzet még egyszer megismétlődik, ebben az osztályban. Ny.F. –fiú és K.A. - lány között. A lány tanulónak, ez az egyetlen kölcsönös kapcsolata, viszont ez erősebb, mint, az előző hasonló esett. Ez kölcsönös választás háromszoros.

A lányok táborában megfigyelhető egy csillag alakzat is, melynek középpontja H.B. A többi lány szorosan hozzá kapcsolódik. Viszont itt létrejön háromszög alakzatok is. Érdekes megemlíteni az esős négyszeres választásokat is három személy között, H.B., D.F. és O.J. lányok minden rokonszenvi kérdésre egymást jelölték, ez erős szimpátiát jelent.

A szociogrammon a megfigyelhető egy lánc is, mely H.B.- lánnyal kezdődik. Őt követi O.J. – lány majd kétszeres választással S.V.- lány, ő hozzá kapcsolódik egyszeres választással T.T. – fiú. Itt fontos megjegyezni, hogy sem S.V.- lánynak, sem T.T.- fiúnak nincs más kölcsönös kapcsolata.

A szociometriai indexek a következő képen alakultak a Dédai Általános Iskola 4. osztályában. A kölcsönösségi index 100%. Ez az érték, már többször előfordult az alsó

tagozatos tanulók között, viszont átlagot tekintve ritkának számít. Ez azt jelenti, hogy itt sincs olyan személy, aki teljesen magányos lenne, és a perem szélére szorulna.

A sűrűségi index 1,25 %. Ami az egy főre jutó kölcsönös kapcsolatok számát jelöli. Bőven átlag feletti érték, ami arra utal, hogy megfelelő az osztály eloszlottsága.

A kohéziós index 16,6%. Az eddigi tesztek során ez a legalacsonyabb. Viszont még ebben az esetben is magas fokú kohézióról beszélünk.

Összességében elmondható, hogy a tanulók, mint 3. és mint 4. osztályban mind a két helyszínen legfontosabbnak az ember belső értékeit tartják. Úgy vélik, hogy ezek kívül fontos még az erkölcsösség, és nem utolsósorban a magatartás, és az egymáshoz való viszonyulás. Tehát az fontos számukra, hogy hogyan bánnak velük, milyen a viselkedésük.

A kevésbé fontosak közül egyértelműen a legtöbb diák a külső, testi vonásokat teszi az első helyre, de e mellett szerepel még sok helyen a munkához és a közösséghez való hozzáállás is. Ami azt feltételezi, hogy a tanuló, azt tartja fontosnak, ahogyan vele személy szerint bántak, és nem azt, ami a csoportban és közösségben történik. A külsőségek ezekben a korosztályokban még nem érdekli őket.

Tehát az első hipotézis mi szerint az alsó tagozatos diákokat még nem érdeklik annyira a külső tulajdonságok, és inkább a belső értékeket, a megértést, az empátiát, és jó viszonyt keresik igaznak mondhatóak.

Ha figyelembe vesszük a nemek arányát is, ott észrevehető, hogy a fiúk inkább a magatartási, társakhoz való viszonyokat jelölték be, míg a lányoknál gyakrabban előfordult az erkölcsi és közösségi vonások is. De nagy, számottevő különbség nem figyelhető meg.

A második hipotézis mi szerint a lány diákok több társasági, közösségi tulajdonságok többsége inkább a közösségi tulajdonságokat tartja fontosnak, tehát az egységet, az összetartozást, mint a fiúk. Részben igaz, hiszen a felmérés alapján, valóban több lány diák választotta ezeket a jelzőket, mint fiú. Viszont figyelembe véve, a nemek arányának eloszlását, illetve, hogy a fiú tanulók is sokan választottak ebből a kategóriából, nem vonható le egyértelmű következtetés.

A harmadik hipotézis mi szerint az alsó osztályos tanulók legfontosabb tulajdonságok közzé emelik a tanuláshoz köthető jellemzőket, hamisnak mondható. Sok diák, a kevésbé fontos, vagy egyáltalán meg sem említette ezeket a tulajdonságokat. Nem olyan mérvadó ebben a korosztályban, a barátkozás viszonyában az, hogy ki milyen szinten teljesít az órákon. A közösségi értékeket tartják inkább fontosnak, azon belül is az egymáshoz való viszonyulást. Az, hogy egy társuk, jó tanuló, okos, vagy tehetséges, nem befolyásoló tényező számukra.

A negyedik hipotézis, mi szerint a fiúk és lányok csoportjai elkülönülnek egymástól, a társas kapcsolatok választása során, ebben a korosztályban, igaznak bizonyult. A legtöbb esetben a szociogramokon jól látható volt a szétválás.

A jövőre vonatkozólag, a témában még rengeteg lehetőség mutatkozik, igényli a folytatás. Több teszttel összevetve, pontosabb képet kaphatunk a gyermekek közösségi értékrendjéről. Több korcsoport, és nagyobb lefedettség mellett, pontosabban meg lehetne állapítani a fiatalkorúak érdeklődési irányát, a viselkedésük, tulajdonságaik, komplett személyiségük változása tekintetében.

A munkám során, nem tudtam ezt a nagy összegzést elvégezni, viszont úgy látom, a téma továbbra is tartogat meglepetéseket. A jövőre vonatkozólag fontos lenne továbbra is figyelemmel kísérni, ezeket a tényezőket. Annak érdekében, hogy jobban megismerjük, a gyermekek lelki világát, és a számúkra fontos tényezőket, a személyes szociális kapcsolataikra nézve.

Úgy vélem, ezeket a teszteket, egyaránt tanárok is elvégezhetik osztályaikban, hiszen ez által, olyan információk tudatába kerülnek, mely elősegítheti a gyerekek célszerű szociális, magatartási fejlesztését. Illetve, jobban megismerheti diákjai, valódi értékrendjét. Illetve magát a közeget, amiben dolgoznak egész nap. Olyan rálátást kapnak a helyzetekre, melyek lehet elkerülték a figyelmét, vagy jobb és erősebb benyomást szerez az eddigi tapasztalatairól, az osztály közösségi viszonyát nézve. Támpondot nyújthat, mely nagy segítség lehet a tanítói munka során.

Összefoglalás

Az évfolyammunka témája a kisiskolás közösség értékrendje. Az évfolyammunka kidolgozásához a témával összefüggő szakirodalmi feldolgozás történt.

Az I. részben az érték és erkölcs kapcsolatáról szól. Illetve ezeknek a formálódásáról, valamint az oktató pedagógus felelősségéről az értékrend kialakításában.

A II. rész az évek folyamán alakuló értékrendet vizsgálja. Milyen különbség van a fiú és a lányok között e tekintetben. Illetve kik és mik azok a tényezők, melyek befolyásolják ennek az alakulását. Valamint az alsó tagozatos gyermekek, viselkedéséről kortársaikkal, milyen értékeket képviselnek.

A III. részben a vizsgálat eredményeit taglalja, mely a kisiskolás közösség értékrendjét hívatott felmérni. Célja, hogy jobban bele lássunk abba, hogy mik is azok a tulajdonságok, amelyen fontosak az alsó tagozatos diákok számára.

Munkám célja az, hogy betekintést nyújtsak ebbe a folyamatba. Miként alakul ki egy ember élete során azok az értékek melyet majd ő képvisel.

Mivel az értékrend az ember olyan tulajdonságainak és eszméinek az összessége, amely meghatározza a világhoz való viszonyát, azt, hogy milyen erkölcsi normái és eszméi vannak. Milyen világszemléletet képvisel.

Ezek a dolgok igen fontosak egy ember életében, úgy gondolom, nagy hatással van mindennapi életünkre is ez, mivel ez az, ami szerint éljük napjainkat. Ami alapján döntéseket hozunk.

A teljesség igénye nélkül néhány olyan érték, amelyre fontos odafigyelnünk, nem más, mint a biológiai lét értékeire, ide tartozik az élet tisztelete, az egészséges életmód megvalósításának képességei. Az én harmóniájára vonatkozó értékekre, mint az önismeret, belső harmónia és stabilitás megteremtésének képessége. A társas kapcsolatokra vonatkozó értékek, a személyes és szociális kapcsolatok kialakításának és ápolásának képességei. A társadalmi eredményességre vonatkozó értékek, munkával és a műveltséggel kapcsolatos értékek. A világgal, a nemzettel, a civil társadalommal kapcsolatos értékek.

Vizsgálatom arra az eredményre jutott, hogy a gyerekek számára a legfontosabb érték a magatartási értékek, mint a tisztelettudó, jó, rendes, vidám, szerény, csendes, udvarias, lehet rá számítani, kedves, nem nagyképű, önálló.

A kevésbé fontos értékek pedig a külső, testi vonások, mint az ügyes, jó sportoló, erős, szép, jól öltözik.

Ezzel hipotézisem, mi szerint az alsó tagozatosokat jobban érdeklik a külső tulajdonságok, mint a belsők, nagyobb figyelmet fordítanak azokra a tanulókra, akiknek a külső megjelenésük megnyerő, szépek, jó ruháik vannak, igazoltak látszik.

A második hipotézis, mi szerint a lány tanulókat több olyan tulajdonságot választanak a legfontosabbnak, ami a társasági, közösségi kategóriába tartozik, mint a fiúk, nem született egyértelmű válasz. Hiszen több befolyásoló tényezőt figyelembe véve, a lányok és fiúk, egyaránt hasonló mértékben választották ezeket a tulajdonságokat.

A harmadig feltevés, mi szerint az alsó tagozatos diákok, a barátválasztásban befolyásoló tényező a tanulmányi eredmények, illetve fontosnak tartják ezeket a tulajdonságokat, megcáfolódott. Hiszen annak jelét véltem felfedezni, hogy nem sokat számítanak a tanulmányi sikerek a barátkozásban.

A negyedik, és egyben az utolsó feltételezésem, mi szerint a fiúk és lányok csoportja a nemek szerint elkülönítve vannak jelen, a barát, és rokonszenvi választások során, igaznak bizonyult.

Ezeknek az értékeknek a felismerése és tanulása egy hosszas folyamat eredménye, melyben közrejátszik a család, az iskola, a környezetben lévő emberek. Minden hatással van a személyiség kialakulására.

Az ember az értékei meghatározzák. Személyisége nagy részét ez teszi ki, és hatást gyakorol mindennapi életre is.

Hatások érik az embert nap, mint nap, negatívak és pozitívak is egyaránt, fontos, hogy a gyermekben meg legyen az az alap, amire későbbiekben építkezni tud, és ezt fejleszteni is kell. Az iskola és a szülők feladata is, hogy meglássák a lehetőségeket és tegyenek is az ügy érdekében.

Резюме

Тема бакалаврська робота: системи суспільних цінностей у дітей молодшого шкільного віку. Для написання бакалаврська роботи, я опрацювала літературу, пов'язану з даною темою.

Перший розділ описує співвідношення цінності і моралі. А також процес їх формування і важлива роль педагога у даному процесі.

В другому розділі йдеться про систему цінностей. Яка відмінність між хлопцями і дівчатами в цьому відношенні, хто і які фактори впливають на нього. Йдеться про поведінку школярів і їхнє відношення до інших.

Третій розділ містить дослідження, яке вимірює систему цінностей школярів. Мета роботи, розглянути процес формування цінностей в житті людини, а також якості які особа представлятиме.

Цінності це сукупність людських якостей, що визначають його відносини до суспільства, що проявляється в поведінці, діяльності і в стратегіях життя, які особа переслідує.

Основні літературні джерела – книга, Томаша Векерді: «Дитячий садок і перші шкільні роки» і книга Єнова Рансбурга «Я і інший».

Цінності, якості важливі речі в житті людини. Вони мають великий вплив на повсякденне життя. Тому що саме за цим ми живемо і приймаємо рішення.

Усвідомлення і вивчення цих якостей є результатом тривалого процесу, в що входить школа, суспільство, навколишнє середовище. Це все впливає на особистість. Людські якості визначають особу. Тобто, як і негативні так і позитивні ефекти впливають на людину щодня. Важливо, щоб у дитини була основа, на яку вона може будувати пізніше і розвиватися. Школа і батьки повинні звернути увагу на можливість і зробити все що вони можуть.

Felhasznált irodalom

Demeter Katalin (2000): *A kisiskolások erkölcsi neveléséről*, Megtekintés dátuma: 2019.04.29.

URL: http://real.mtak.hu/61466/1/EPA00011_iskolakultura_2000_01_055-062.pdf

Falus Iván-Tóth Istvánné Környei Márta- Bábosik István-Réthy Endréné-Szabolcs Éva-Nahalka István-Csapó Benő- Mayer Miklósné Nádasi Mária (é.n.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*, Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest.

Megtekintés dátuma: 2020.05.10.

URL: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_531_pedagogia/ch08s04.html

Farkas Endre (1983): *Erkölc, érték, nevelés*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Fazekasné dr. Fenyvesi Margit (2013) *A pedagógiai diagnosztika elméleti és gyakorlati tartalmi megújítása*. Szegedi tudományegyetem. Megtekintés dátuma:

2020.04.27. URL: http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/A_pedagogiai_diagnosztika_elmleti_s_gyakorlati_tartalmi_megjtsaV2/111_az_iskolai_alkalmassg_meghatrozsza.html

Gerencsér Dóra (2018): *Mire jó a szociometria?*, TanTrend- oktatási portál.

Megtekintés dátuma: 2020.05.11. URL: <http://tantrend.hu/hir/mire-jo-szociometria>

Giddens, Anthony (2000): *Szociológia*. Osiris Kiadó, Budapest. Megtekintés dátuma: 2019.04.30. URL: <https://doksi.hu/get.php?lid=21547>

Katócz Erzsébet (2015): *Az értékrend, mint a tanulók viselkedését befolyásoló tényező*, Megtekintés dátuma: 2019.04.29. URL: padi.psiedu.ubbcluj.ro/pedacta/article_5_2_1.pdf

Keményné Pálffy Katalin (1989): *Bevezetés a pszichológiába*, Tankönyvkiadó, Budapest. Megtekintés dátuma: 2019.04.29.

URL: <https://www.scribd.com/document/129802007/Kemenyne-dr-Palffy-Katalin-Bevezetes-a-pszichologiaba-olvasOM>

Kovács Marianna (2006): *Amit a hallgatónak tudni illik a személyiségről*, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged.

Kósáné Ormai Vera, Porkolábné Balogh Katalin és Ritoók Pálné (1984): *Neveléslélektani vizsgálatok*. Tankönyvkiadó, Budapest.

Lappints Árpád (1998): *Érték és nevelés*. Comenius Bt, Pécs.

Mérei Ferenc, V. Binét Ágnes (2017): *Gyermeklélektan*, Libri Kiadó, Budapest.

Mérei Ferenc, V. Binét Ágnes (1993): *Gyermeklélektan*, Gondolat Kiadó, Budapest.

- Michael Cole, Sheila R. Cole, (1997): *Fejlődéslélektan*, Osiris Kiadó, Budapest.
- Mohás Lívía (2014): *Hová, Merre, lányok, fiúk? Értékrend fiataloknak*, Saxum kiadó, Budapest.
- Mohás Lívía (1979): *Találkozás önmagunkkal*, Móra Könyvkiadó, Budapest.
- Pálhegyi Ferenc (1991): *Személyiség lélektani kalauz*, Tankönyvkiadó, Budapest.
- Ranschburg Jenő (2014): *Az én... és a másik*, Saxum Kiadó, Budapest.
- Sallay Hedvig, Perge Judit (2007): *A szociometriai módszer alkalmazása alsó és középfokú oktatási intézményekben*. Budapest, ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar Tanárképzési és továbbképzési Központ.
- Szilágyi István (1998): *Önismeret és személyiségfejlesztés*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Tóth László (2004): *Pszichológiai vizsgálati módszerek a tanulók megismeréséhez*, Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen.
- Vajda Zsuzsanna, Kósa Éva (2005): *Neveléslélektan*, Osiris Kiadó, Budapest.
- Vajda Zsuzsanna (1999): *A gyermek pszichológiai fejlődése*, Helikon Kiadó, Budapest.
- Vastagh Zoltán (1995): *Értékátadási folyamatok és konfliktusok a pedagógiában*, Tanárképző Intézet Pedagógiai Tanszék, Pécs.
- Vekerdy Tamás (2012): *Az óvoda és az első iskolai évek- pszichológus szemével*, Saxum Kiadó, Budapest.
- Zentai Károly (é.n.): *A gyermek fejlődése a kisiskolás korban*. Megtekintés dátuma: 2019.05.03. URL: http://acta.bibl.u-szeged.hu/25659/1/modszertani_004_002_091-100.pdf
- Zrinszky László (2002): *Az érték fogalma a pedagógiában, az értékek típusai*. Megtekintés dátuma: 2019.04.29. URL: <https://doksi.hu/get.php?lid=2029>

Ábrák és táblázatok jegyzéke

1. számú táblázat: Legfontosabb tulajdonságok választási mutatója a Dédai Általános Iskola, 3. osztályában	45
2. számú táblázat: Kevésbé fontos tulajdonságok választási mutatója a Dédai Általános Iskola, 3. osztályában.....	47
3. számú táblázat: Legfontosabb tulajdonságok választási mutatója a Bátyúi Középiskola 3. osztályában	48
4. számú táblázat: Kevésbé fontos tulajdonságok választási mutatója a Bátyúi Középiskola, 3. osztályában	50
5. számú táblázat: Legfontosabb tulajdonságok választási mutatója a Dédai Általános Iskola, 4. osztályában.....	51
6. számú táblázat: Kevésbé fontos tulajdonságok választási mutatója a Dédai Általános Iskola, 4. osztályában.....	53
7. számú táblázat: Legfontosabb tulajdonságok választási mutatója a Bátyúi Középiskola 4. osztályában	54
8. számú táblázat: Kevésbé fontos tulajdonságok választási mutatója a Bátyúi Középiskola, 4. osztályában	56
1. számú ábra: A Dédai Általános Iskola 3. osztályának szociogramja.	59
2. számú ábra: A Bátyúi Középiskola 3. osztályának szociogramja.	62
3. számú ábra: A Dédai Általános Iskola 4. osztályának szociogramja.	64
4. számú ábra: A Bátyúi Középiskola 4. osztályának szociogramja.	66

Melléklet

1. számú melléklet

A közösség értékrendje

Név:

.....

Osztály:

.....

Ezen az órán egy vizsgálatot fogunk végezni, egy kérdőívvel melyet számos más iskolában is alkalmaztak már.

Az előttek lévő lapon vonzó emberi tulajdonságokat olvashattok, írjátok le annak a 10 tulajdonságnak a számát, amelyeket a legfontosabbnak tartotok! Utána annak a 10 tulajdonságnak a számát, amelyeket kevésbé fontosnak gondoltok! Előbb olvassátok végig a listát, utána válasszátok ki tulajdonságokat!

1. tisztelettudó	21. megértő
2. jó	22. szép
3. rendes	23. udvarias
4. kötelességtudó	24. jól öltözik
5. tehetséges	25. jószívű
6. érdeklik az osztály ügyei	26. igazságos
7. szorgalmas	27. lehet rá számítani
8. barátkozó	28. kedves
9. vidám	29. becsületos
10. bátor	30. okos
11. jó tanuló	31. nem veszekedő
12. jó szervező	32. nem nagyképű
13. segít másoknak	33. önzetlen
14. ügyes	34. nem irigy
15. jó sportoló	35. kezdeményező
16. erős	36. nem árulkodós
17. szerény	37. megbízható
18. erős akaratú	38. elvhű
19. csendes	39. önálló
20. aktív	40. lelkiismeretes

Legfontosabb 10db.	
Kevésbé fontos 10db.	

Köszönöm a részvételt! ☺

2. számú melléklet
Szociometriai teszt

Név:

.....

Osztály:

.....

Dátum:

.....

Iskola:

.....

Ezen az órán egy vizsgálatot fogunk végezni, egy kérdőívvel melyet számos más iskolában is alkalmaztak már. A legtöbb kérdésre neveket kell írni. Amit a lapra irtok, senki sem fogja megtudni. Ha majd az osztály együttesen meg akarja beszélni az eredményeket, erre lesz a lehetőség. Válaszoljatok minden kérdésre, és önállóan dolgozzatok.

1. Ki a legjobb barátod?

1. 2. 3.

2. Ki tudná az osztályból legjobban megszervezni, az osztály bulit?

1. 2. 3.

3. Ki az, aki kiemelkedő valamiben, az osztályban? Miben kiemelkedő?

1. Miben?

2. Miben?

3. Miben?

4. Kik azok az osztálytársaid, akit szerinted legjobban szeretnek a tanárok? Miért szeretik?

1. Miért?

2. Miért?

3. Miért?

5. Kihez fordulnál osztálytársaid közül, ha bajban lennél?

1. 2. 3.

6. Osztályképviselőt kellene választanod, aki minden fontosabb ügyben képviseli az osztály érdekeit, kire szavaznál?

1. 2. 3.
7. Ki a legokosabb, legműveltebb az osztálytársaid közül, akit beneveznél egy vetélkedőre?
 1. 2. 3.
8. Kik azok az osztálytársaid, akit a többiek a legjobban szeretnek? Miért szeretik?
 1. Miért?
 2. Miért?
 3. Miért?
9. Kik azok az osztálytársaid, akikkel az iskola befejezése után is szívesen találkoznál?
 1. 2. 3.
10. Kik azok, akiknek a viselkedése legjobban tetszik neked az osztályban? Miért tetszik?
 1. Miért?
 2. Miért?
 3. Miért?
11. Ha titkod volna kinek mondanád el az osztálytársaid közül?
 1. 2. 3.
12. Kik azok a tanulók, akiket legkevésbé szeretnek az osztályban? Miért nem szeretik?
 1. Miért?
 2. Miért?
 3. Miért?
13. Melyik a kedvenc tantárgyad? Miért?

14. Melyik tantárgyat nem szereted? Miért?

3.számú melléklet

Dédai Általános Iskola 3. osztály. - kölcsönösségi táblázat

Névsor:														Kölcsönös					
	1.B.Sz	2.H.D	3.K.J.	4.M.L.	5.H.K.	6.V.V.	7.M.H	8.L.J.	9.R.H.	10.SZ.A.	11.K.H.	12.P.P.	13-J.V.	Dekkarált kapcs.	4x	3x	2x	1x	Σ
1. B.Sz	3			4						2				3	1		1		2
2. H.D.		2		4						2	2			3	1		1		2
3. K.J.			1	1			2	4					4	4	2			1	3
4. M.L.	4	4	1							3				4	2	1		1	4
5. H.K.						3	1			2	1	1	1	5				1	1
6. V.V.			1					2			4		3	4	1	1			2
7. M.H.		2		2	1			1		1		1	1	7				4	4
8. L.J.			4				3	1					4	3	2			1	3
9. R.H.					4		3			3				3					0
10.Sz.A.	2	1	2		3	1							1	4			1	2	4
11.K.H.						4	2	2					4	4	2				2
12.P.P.			4				1	4		1	1			4	2			2	4
13. J.V.						3	1	1	1		4			4	1	1		1	3
Választanak	2	4	5	5	2	2	7	6	0	7	3	0	4	52	14	4	4	12	34
Kölcsönös	2	2	3	4	1	2	4	3	0	4	2	4	3						

4.számú melléklet

Dédai Általános Iskola 3. osztály - gyakorisági táblázat

Névsor	Rokonszenvi				Funkció		Képességek		Népszerűség				Összegezve				
	1	5	9	11	2	6	3	7	4	8	10	12	R	F	K	N	Σ
1. B.Sz.	1	2	2	2	2	4		2	1	1	2	1	7	6	2	5	20
2.H.D.	2	5	4	3	2	5	4	9	5	5	6	1	14	7	13	17	51
3. M.L.	2	5	2	4	4	5	7	6	5	4	3		13	7	13	17	50
4. H.R.	1	1		1	1					1	2	1	3	1		4	8
5. Sz.A.	5	2	6	5	3	2	3		3	3	4	1	18	5	3	11	37
6. J.V.	3	3	1	2	4	2	2	2	2	2	2	8	9	6	4	14	33
7. K.J.	2	4	4	3	3	2	3	3	3	4	3		13	5	6	10	34
8. H.K.	1	1	1	2					1	1	1	1	5			4	9
9. V.V.	2	2	2	2	1	5	2	2	3	3	3	5	8	6	4	14	32
10. L.J.	5	4	4	2	4	2	3	5	1	3	2	2	15	6	8	8	37
11.M.H.	5	2	5	5	3	2	3	2	2	5	3	2	17	5	5	12	39
12. K.H.	2	2	3	3	3	2	3	3	3	3	1	7	10	5	6	14	35
13.P.P.	3	3	3	3	4	3	3	4	4	2	3		12	7	7	9	35
Összesen	34	36	37	37	34	34	33	38	33	37	35	29	144	66	71	139	420
Elosztás:	13	13	12	13	12	11	10	10	12	13	13	10					13
Elosztási mutató	2,6	2,8	3,1	2,8	2,8	3,1	3,3	3,8	2,75	2,8	2,7	2,9					32,3

5.számú melléklet

Bátyúi Középiskola 3. osztály- kölcsönösségi táblázat

Névsor	1.B.A.	2.B.J.	3.M.P.	4.M.A.	5.S.M.	6.SZ.P.	7.B.A.	8.H.A.	9.D.M.	10.H.G.	11.T.V.	Deklarált	4x	3x	2x	1x	Σ
1. B.A.		1 3	1		1			1	1		2 1	6			1	4	5
2. B.J.	1		1		3	1		2 2			1	6		1	1	4	6
3. M.P.	1 2	1 1			2							3				2	2
4. M.A.						2 1	2		2 1	3 1		4			2	2	4
5. S.M.	1	3					1	4		3		5	1	1		1	3
6. Sz.P.		1		2			4			4		4	2		1	1	4
7. B.A.				2		4			3	3		4	1	2	1		4
8.H.A.	2 1	2			4					1		4	1		1	1	3
9. D.M.				1			3 1			3 1		3		2		1	3
10. H.G.				1		4	3 1		3			4	1	2		1	4
11.T.V.	2	3 1						3				3			1	1	2
VÁLASZTÁSOK	5	6	2	4	4	4	5	4	4	6	2	46	6	8	8	18	40
KÖLCSÖNÖS	5	6	2	4	3	4	4	3	3	4	2						

6.számú melléklet

Bátyúi Középiskola 3. osztály- gyakorisági táblázat

Névsor	Rokonszenvi				Funkció		Képességek		Népszerűség				Összegezve				
	1	5	9	11	2	6	3	7	4	8	10	12	R	F	K	N	Σ
1. M.A.	1	3	2		2		1			1	1	3	6	2	1	5	14
2. Sz.P.	3	3	2	3	1	7	3	5	5	3	4		11	8	8	12	39
3. B.A.	5	4	3	4	7	3	4	4	4	4	4		16	10		7	33
4. D.M.	2	2	1	4	4	1			1			6	9	5		7	21
5. H.G.	4	5	4	5	6	7	8	7	7	7	7		18	13	15	21	67
6. B.A.	5	2	2	3		2	5	4	1	1	1		12	2	9	17	40
7. B.J.	5	3	5	5	4	3	3	3	3	8	4	2	18	7	6	17	48
8. M.P.	1	1				1		1		1			2	1	1	1	5
9. S.M.	2	3	4	1	2		1		3	1	1	4	10	2	1	9	22
10. H.A.	2	3	4	3	3	1	1	1		2		2	12	4	2	4	22
11. T.V.	1		1	2		1	1	1	1	2	1	2	4	1	2	6	13
Összesen	31	29	28	30	29	26	27	26	25	30	23	19	118	55	45	106	324
Elosztás:	11	10	10	9	8	9	9	8	8	10	8	6					11
Elosztási mutató	2,8	2,9	2,8	3,3	3,6	2,8	3	3,25	3,1	3	2,9	3,1					29,4

7.számú melléklet

Dédai Általános Iskola 4. osztály. - kölcsönösségi táblázat

	1. S.K.	2.Sz. Dom.	3. P.M.	4. K.S.	5. P. A.	6. Sz. Dor.	7.SZ.R.A.	8. D.K.	9. S. Á.	10. P. Sz.	11. I. Sz.	Dekra.kapcs.	4x	3x	2x	1x	Σ	
1. S.K.			2	1			3	1	2	1	1	7				1	2	3
2. Sz.Dom.			1	2		2	1	2	2			4				2	2	4
3. P.M.			1			1	3	4		1		5	1				3	4
4. K.S.	1	1		1					3	1	2	5		1	1	1	1	3
5.P.A.		2				2	1	2	1	2	2	4			4			4
6.Sz.Dor.		1	1		2		4			1	1	6	1			1	3	5
7. Sz.R.A.		2			2	4					2	4	1		3			4
8.D.K.		3	4		2	2	1					5	1		1			2
9. S.Á.	2			3	1		2			3	1	4		2	1			3
10.P.Sz.	1	1	2	1	2		2		3			6		1	1	2		4
11.I. Sz.					3	1	2	1				3			1	1		2
VÁLASZTANAK	3	6	6	3	5	6	9	3	3	5	4	53	4	4	16	14		38
KÖLCSÖNÖS	3	4	4	3	4	5	4	2	3	4	2							

8.számú melléklet

Dédai Általános Iskola 4. osztály. – gyakorisági táblázat

Névsor	Rokonszenvi				Funkció		Képességek		Népszerűség				Összegezve				
	1	5	9	11	2	6	3	7	4	8	10	12	R	F	K	N	Σ
1. S.K.	4			3	1							5	7	1		5	13
2. K.S.	3	1	2	1	1		1				1	3	7	1	1	4	13
3. S.Á.	3	1	3	2	3	2	3	5	3	1	3		9	5	8	7	29
4. P.Sz.	3	2	5	2	7	2	8	2	4	2	4	5	12	9	10	15	46
5. P.M.	2	5	3	3	6	4	2	8	5	3	4		13	10	10	12	45
6. Sz.Dom.	4	3	2	2	3		1	1		2	1	1	11	3	2	4	20
7. P. A.	3	3	4	2	1	3		1		4	2		12	4	1	6	23
8. Sz. Dor.	5	3	2	3	2	3	2	1	1	2	3	1	13	5	3	7	28
9. Sz.R.A.	4	7	6	8	6	7	8	9	9	7	6	1	25	13	17	23	78
10. D.K.	1	2	3	3	2	3	1			1	1	3	9	5	1	4	19
11. I.Sz.	1	3		1		3						3	5	3		3	11
Összesen	33	30	30	30	32	27	25	28	22	22	25	22	123	59	53	90	325
Elosztás:	11	10	9	11	10	8	7	8	5	8	9	8					11
Elosztási mutató	3	3	3,3	2,7	3,2	3,37	3,57	3,5	4,4	2,8	3	2,8					29,5

9.számú melléklet

Bátyúi Középiskola 4. osztály. – kölcsönösségi táblázat

	1.NY.F.	2.D.F.	3.B.M.	4.T.T.	5.R.L.	6.H.D.	7.C.R.	8.D.K.	9.O.J.	10.K.A.	11.S.N.	12.S.V.	13.H.B.	14.H.Zs.	15.B.J.	16.L.V.	Dekr.kapcs.	4x	3x	2x	1x	Σ
1. Ny.F.			2		4					3						1	4	1	1	1	1	4
2. D.F.					1				4	1			4			1	5	2			1	3
3. B.M.	2				1	4	1						1				5	1		1		2
4.T.T.			1		2	1						1				2	6				1	1
5.R.L.	4		3					1								2	4	1		1	1	4
6. H.D.		1 3											1	1 2			3					3 3
7. C.R.			4		2			4								2	4	2		1		3
8. D.K.		1			1		4				1	1					5	1			1	2
9. O.J.		4			1					1		2	4				5	2		1		3
10. K.A.	3 1		3									1					3		1			1
11. S.N.		3			1				1				2 2	1 1		1	6			1	1	2
12. S.V.			1	1 2					2		4		1		1		6				1	1 2
13. H.B.		4			1			4			2			1			5	2		1	2	5
14. H.Zs.		2	1		1				1	1	1		2 1				7					3 3
15. B.J.	1		4		1	2 1	3										5			1		1
16.L.V.	1 2		3		2 2			1						1			5				1	1 2
Választanak	5	6	9	1	5	8	3	5	5	4	4	4	7	4	4	4	78	12	2	10	16	40
Kölcsönös	4	3	3	1	3	4	3	2	3	1	2	2	5	3	1	2						

10.számú melléklet

Bátyúi Középiskola 4. osztály. – gyakorisági táblázat

Névsor	Rokonszenvi				Funkció		Képességek		Népszerűség				Összegezve				
	1	5	9	11	2	6	3	7	4	8	10	12	R	F	K	N	Σ
1. Ny.F.	4	3	4	3	2	10	8	5	1	4	4	3	14	12	13	12	51
2. B.M.	6	6	6	5	6	10	6	6	5	4	2	2	23	16	12	13	64
3. T.T.	1		2	1			1	1	1	1	1	4	4		2	7	13
4. R.L.	3	4	2	3	2	3	1	1		3	3	1	12	5	2	7	26
5. C.R.	3	3	3	2	2	1	1		1	2	4		11	3	1	7	22
6. D.K.	2	2	2	4	6	4	4	1	4	2	3	2	10	10	5	11	36
7. L.V.	5	4	6	4	5	3	3	1	2	4	3	1	19	8	4	10	41
8. D.F.	4	5	4	5	1	1	2	2	5	3	2	1	18	2	4	11	35
9. H.D.	4	1	2	1	4	1	2	4	3	3	3		8	5	6	9	28
10. O.J.	3	4	3	2			1			2	1		12		1	3	16
11. K.A.	2	1	2	1	4	3	1		1		2		6	7	1	3	17
12. S.N.	1	3	1	3	1	1	1	2		1	3		8	2	3	4	17
13. S.V.		1		4						1		1	5			2	7
14. H.B.	4	6	3	4	1	2	6	8	6	6	5		17	3	14	17	51
15. H.Zs.	1	1	2	3	1	1	1	4		2	1		7	2	5	3	17
16. B.J.	1	2	2	1	3	2	1		1	1	2		6	5	1	4	16
Összesen	44	46	44	46	38	42	39	35	30	39	39	15	180	80	74	123	457
Elosztás:	15	15	15	16	13	13	15	11	11	15	15	8					16
Elosztási mutató	2,9	3,1	2,9	2,8	2,9	3,2	3,25	3,18	2,72	2,6	2,6	1,87					28,5

Власник документу:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1003057229

Дата перевірки:
12.05.2020 21:35:28 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
12.05.2020 21:42:46 EEST

ID користувача:
92712

Назва документу: Boldizsár Regina (1)

ID файлу: 1003073757 Кількість сторінок: 73 Кількість слів: 21574 Кількість символів: 155552 Розмір файлу: 1.81 MB

0.68% Схожість

Найбільша схожість: 0.17% з джерело <http://tantrend.hu/hir/mire-jo-szociometria>

0.34% Схожість з Інтернет джерелами 6 Page 75

0.38% Текстові збіги по Бібліотеці акаунту 11 Page 75

0% Цитат

Не знайдено жодних цитат

0% Вилучень

Вилучений текст відсутній

Підміна символів

Не знайдено заміненних символів